

Ross Campbell
KAKO ISTINSKI VOLJETI SVOJE DIJETE

Nakladnik
ZNACI VREMENA
Centar za proučavanje Biblije
Prilaz Gjüre Deželića 77, Zagreb

Naslov izvornika
Ross Campbell
HOW TO REALLY LOVE YOUR CHILD
ISBN 0-89693-066-1

Glavni i odgovorni urednik
mr. Drago Obradović

Prijevod
Jasenka Jurašek-Denin, prof.

Lektura
Marijan Malašić, prof.

Korektura
Ljerka Koren i Ivan Đidara

Prijelom
GENESIS, Zagreb

Tisak
GRAFOLUX, Zagreb

Ross Campbell

KAKO ISTINSKI VOLJETI SVOJE DIJETE

ZNACI VREMENA
Zagreb, 2000.

Ross Campbell
KAKO ISTINSKI VOLJETI SVOJE DIJETE

ISBN 953-183-092-4

Predgovor

Ova je knjiga napisana ponajprije za roditelje djece pred-adolescentne dobi. Njezina je nakana predočiti majkama i očevima razumljiv i koristan pristup njihovoj prekrasnoj, ali i zastrašujućoj zadaći podizanja djeteta.

Nastojao sam prenijeti svoju poruku roditeljima na najjasniji i najosnovniji način što ga znam. Ono čime se bavim jesu potrebe djeteta i kako se s njima najbolje sučeliti.

Cijelo ovo područje odgoja djeteta zamršen je i smion pothvat, s kojim većina roditelja danas ima mnogo teškoća. Na nesreću, poplava knjiga, članaka, predavanja i seminara koji se odnose na djecu, više je zavarala i zbunila roditelje nego što im je pomogla. Žalosno je to ponajviše stoga što su izvori svih tih informacija bili odlični.

Mislim da je problem u tome što se mnoge knjige, članci i predavanja utemeljuju na jednom ili najviše nekoliko stajališta o podizanju djeteta ne obuhvaćajući cjelokupni predmet, ili ne definirajući posebno područje kojim se bave. U skladu s tim, mnogi su samosvjesni roditelji iskreno pokušali primijeniti ono što su pročitali ili čuli kao temeljni odnos spram djeteta, i u tome nisu uspijevali. Taj neuspjeh nije uvijek prouzročen greškom u informaciji koju su pročitali ili čuli niti u načinu na koji su je primijenili.

Utvrdio sam da izvor problema obično leži u roditeljima koji nemaju opću, uravnoteženu sliku o tomu kako postupati prema djetetu. Većina roditelja ima osnovnu informaciju samu za sebe, ali nejasnoća nastaje oko toga kada i koje načelo primijeniti u kojim uvjetima. Ova je zbrka razumljiva. Mno-

Kako istinski voljeti svoje dijete

gi stručnjaci govore roditeljima što treba činiti, ali ne i kada i kako to ostvariti.

Klasični je primjer ovoga u području stega. Izvrsne knjige i seminari o djetinjstvu dotakli su se problema stega, ali nisu uspjeli razjasniti da je stega samo jedan djelić odnosa spram djeteta. U skladu s tim, mnogi roditelji zaključuju da je stega osnovni i primarni oblik odgoja djeteta. Ovdje se može vrlo lako pogriješiti, posebice kada tko sluša izjavu: "Ako volite svoje dijete, morate ga disciplinirati." Ova je tvrdnja točna, ali je tragedija u tomu što mnogi roditelji dijete podvrgavaju gotovo potpunoj stezi, dok istodobno pokazuju premalo ljubavi koja bi ga utješila. Stoga većina djece sumnja da je iskreno i neograničeno voljena. Tako problem nije u tomu treba li provoditi stegu; problem je kako otkriti našu ljubav prema djetetu kroz stegu i kada tu ljubav pokazati na druge, nježnije načine.

Na te ću se probleme osvrnuti na jednostavan i razumljiv način da bih pokazao kako općenito pristupiti podizanju djeteta. Uz to, nadam se da ću roditelje opskrbiti informacijama koje će im pomoći da postupe ispravno u svakoj situaciji. Naravno, nemoguće je pravilno ovladati svakom situacijom; ali što se više tomu približimo, postat ćemo bolji i zadovoljniji roditelji, a naše će dijete biti sretnije.

Većina štiva u ovoj knjizi nastala je iz niza predavanja što sam ih održao posljednjih godina na raznim skupovima o odnosu između roditelja i djeteta.

1. poglavlje

PROBLEM

“On je bio tako dobar dječak, tako se lijepo ponašao”, započeli su ojađeni roditelji svoju bolnu priču u mojoj ordinaciji. “Da, izgledao je zadovoljno i nikad nam nije zadavao većih briga. Pobrinuli smo se da stekne prava iskustva — izviđači, bejzbol, crkva i sve ostalo. Uvijek se prepire s bratom i sestrom, ali to je samo normalno suparništvo, zar ne? Osim toga, Tom nam nikada nije bio problem. Katkad je ćudljiv i zatvara se u svoju sobu na neko vrijeme. Ali nikada nije pokazao nepoštovanje ili neposluh, niti je drsko odgovarao. Njegov se otac za to pobrinuo.

Sigurni smo da jedno nismo propustili — stegu. To je, zapravo, ono što nas najviše zbunjuje. Kako može dijete koje je strogo odgajano cijeloga svog života odjedanput juriti naokolo s razuzdanim prijateljima i činiti ono što oni čine? A tako se odnosi i prema starijima i prema roditeljima. Oni lažu, krađu i piju alkohol. Ja mu više ne mogu vjerovati. Ne mogu s njim ni razgovarati, jer on to odbija. Tako je mrzovoljan i zatvoren. Čak me neće ni pogledati. Kao da ne želi imati ništa s nama. I u školi je ove godine vrlo loš.”

“Kad ste zamijetili ove promjene kod Toma?” zapitao sam.

“Pa”, odgovorila je gospođa Smith, “sada ima četrnaest godina. Ocjene su bile prvi problem koji smo zapazili. Prije otprilike dvije godine. Tijekom posljednjih nekoliko mjeseci šestog razreda opazili smo da mu je dosadno, prvo u školi, a poslije i drugdje. Počeo je mrziti odlazak u crkvu. Poslije je čak izgubio zanimanje za prijatelje i počeo sve više vremena

Kako istinski voljeti svoje dijete

provoditi sam, i to uglavnom u svojoj sobi. Sve je manje govorio. No problemi su se doista uvećali kad je krenuo u viši razred osnovne škole. Izgubio je zanimanje za svoje omiljene aktivnosti — čak i za sport. Tada je potpuno odbacio stare prijatelje i počeo se družiti s dječacima koji su uvijek stvarali probleme. Tom je svoje stavove stao prilagođavati njihovim. Počeo je dobivati loše ocjene i nije učio. Novi prijatelji dovodili su ga u neprilike.”

“Sve smo pokušali”, nastavila je gospođa Smith. “Prvo smo ga ćuškali. Onda smo mu uskratili gledanje televizije, filmova itd. Jednom je imao kaznu čak mjesec dana. Pokušali smo ga nagraditi za dobro vladanje. Primijenili smo valjda svaki savjet koji smo pročitali ili čuli. Pitam se može li itko pomoći nama ili Tomu.

U čemu smo pogriješili? Jesmo li loši roditelji? Bog je svjedok da smo se doista trudili. Možda je to prirođeno. Možda je to nešto što je Tom naslijedio. Može li to biti fiziološke naravi? Ali naš pedijatar ga je pregledao prije nekoliko tjedana. Da li da ga odvedemo endokrinologu? Ili na EEG? Trebamo pomoć. Tom treba pomoć. Mi volimo svoga sina, doktore Campbell. Što da poduzmemo kako bismo mu pomogli? Nešto se mora učiniti.”

Nakon što su gospođa i gospodin Smith otišli, u sobu je ušao Tom. Bio sam zadivljen njegovim prijaznim i lijepim izgledom. Pogled mu je bio spušten, a kad bi ga podigao, to bi potrajalo samo trenutak. Iako je bilo očito da je vrlo bistar, Tom se izražavao vrlo škrto i pritom je mrmljao. Ipak mi je bez ustručavanja ispričao svoju priču, i u osnovi je iznio iste činjenice kao i njegovi roditelji. Nastavljajući, rekao je: “Nikome zapravo nije stalo do mene osim mojih prijatelja.”

“Nikome?” upitao sam.

“Pa... možda mojim roditeljima. Ne znam. Prije sam mislio da im je stalo do mene, barem dok sam bio mali. Ali više nije tako. Ono o čemu oni doista vode brigu jesu njihovi prijatelji, posao, aktivnosti i slično.

Oni ni ne trebaju znati što ja radim. To se njih ne tiče. Želim biti bez njih i živjeti svojim vlastitim životom. Zašto bi trebali biti tako zabrinuti za mene? Nikad prije nisu bili.”

Kako je razgovor odmicao, postalo je jasno da je Tom prilično depresivan i da nikad nije bio zadovoljan sobom ili svojim životom. Čeznuo je za bliskim, toplim odnosom sa svojim roditeljima otkako zna za se, ali je tijekom posljednjih nekoliko mjeseci odustao od tog svog sna. Okrenuo se prijateljima koji su ga prihvatili, ali se njegovo nezadovoljstvo još više produbilo.

Ovo je česta i tragična situacija današnjice. Dječak rane adolescentne dobi, koji je po svim pokazateljima dobro napredovao u ranim godinama djetinjstva. Sve do dvanaeste ili trinaeste godine nitko ne bi ni pomislio da je Tom nesretan. Tijekom tih godina bio je samodopadno dijete koje je imalo malo zahtjeva od strane svojih roditelja i učitelja. Tako nitko nije sumnjao da se Tom ne osjeća potpuno voljenim i prihvaćenim. Usprkos činjenici što je imao roditelje koji su ga doista voljeli i skrbili se za njega, Tom se nije osjećao potpuno voljenim. Da, Tom je znao za ljubav svojih roditelja i za njihovu skrb, i nikada to nije poricao. Ipak, neusporedivo emotivno blagostanje osjećaja potpune i bezuvjetne ljubavi i prihvaćenosti kod Toma nije postojalo.

Ovo je doista teško razumjeti, jer Tomovi su roditelji doista dobri roditelji. Oni ga vole, brinu se za njega i vode računa o njegovim potrebama kako najbolje znaju. Podižući Toma, gospodin i gospođa Smith primijenili su ono što su čuli i pročitali, i tražili savjete od drugih. A njihov je brak sigurno iznadprosječan. Oni se vole i uzajamno poštuju.

Poznata priča

Većina roditelja ima poteškoća u podizanju djeteta. S pritiskom i stresom koji se svakoga dana povećavaju u suvremenoj obitelji, lako je postati zbunjen i obeshrabren. Sve

Kako istinski voljeti svoje dijete

veća stopa bračnih rastava, ekonomska kriza, opadanje kvalitete obrazovanja i pad povjerenja u vodstvo uzimaju emotivni danak od svakoga. Kako roditelji postaju tjelesno, emotivno i duhovno sve iscrpljeniji, to im je i sve teže odgajati dijete. Uvjeran sam da je upravo dijete najviše izloženo nalletu ovih poteškoća. Dijete je najzahtjevnije biće u našem društvu, a njegova je najveća potreba ljubav.

Priča o Tomu u današnje je vrijeme uobičajena. Toma roditelji iskreno vole. Oni su u odgoju poduzeli sve što su mogli, ali nešto nedostaje. Jeste li zamijetili što je to? Ne, nije ljubav, roditelji ga vole. Osnovni je problem u tome što se Tom ne osjeća voljenim. Treba li kriviti njegove roditelje? Je li to njihova pogreška? Ja ne mislim tako. Činjenica je da gospodin i gospođa Smith oduvijek vole Toma, ali nikad nisu znali kako to i pokazati. Kao i većina roditelja, oni imaju neodređenu predodžbu o potrebama djeteta: za hranom, zaklonom, odjećom, obrazovanjem, ljubavlju, vodstvom itd. Sve su ove potrebe zadovoljene osim ljubavi, bezuvjetne ljubavi. Premda ljubav postoji u srcima gotovo svih roditelja, valja znati kako tu ljubav prenijeti na svoje dijete.

Vjerujem da, unatoč problemima današnjeg življenja, svaki roditelj koji iskreno želi dati djetetu ono što mu treba, može to i naučiti. Da bi mu dao sve što može tijekom kratkog vremena koje će provesti s njim, svaki roditelj treba znati kako istinski voljeti svoje dijete.

Koji je oblik stege najpogodniji?

“Sjećam se događaja kad mi je bilo šest ili sedam godina. Čak se i sada osjećam nesretnim dok mislim na to, i katkad me dovodi do ludila”, nastavio je Tom nekoliko dana kasnije.

“Slučajno sam razbio prozor loptom. Osjećao sam se užasno pa sam pobjegao u šumu i tamo se skrivao sve dok me mama nije našla. Bilo mi je žao i plakao sam jer sam

znao i osjećao da sam učinio nešto loše. Kad je tata došao kući, mama mu je rekla za prozor i on me je istukao.” U Tomovim očima su se pojavile suze.

“Što si tada rekao?” upitao sam ga.

“Ništa”, odgovorio je.

Ova nezgoda ilustrira drugo područje nesnalaženja u odnosu spram djeteta, a to je stega. U navedenom primjeru strogost kojom je otac postupio prema Tomu prouzročila je osjećaj boli, ljutnje i zlovolje prema roditeljima koji on neće nikada zaboraviti ni oprostiti bez pomoći.

Sedam godina poslije Toma još boli sjećanje na taj događaj. Zbog čega je baš taj događaj ostavio tako tjeskoban trag u Tomovu sjećanju? Bilo je više prilika kada je Tom prihvatio batine bez problema, a u nekim je slučajevima za njih čak bio i zahvalan. Je li to zato što mu je već bilo žao i što je osjećao kajanje zbog razbijenog prozora? Je li dovoljno pretrpio zbog svoje pogreške i bez tjelesnog kažnjavanja? Jesu li te batine možda uvjerile Toma da ga roditelji ne razumiju kao osobu ili da nisu osjetljivi na njegove osjećaje? Je li možda taj put Tomu više trebala ljubav i razumijevanje roditelja nego oštra kazna? Ako je tako, kako su to Tomovi roditelji mogli znati? Ili kako su mogli procijeniti koji je oblik stega tada bio najprikladniji?

Što vi mislite, dragi roditelji? Trebamo li unaprijed odlučiti kako ćemo se ponašati u odgoju djeteta i tu odluku kruto provoditi? Mislite li da bismo trebali biti dosljedni? Koliko dosljedni? Trebamo li kažnjavati svaku pogrešku u ponašanju svog djeteta? Ukoliko je odgovor potvrđan, treba li ta kazna uvijek biti ista? Ako ne, koje su alternative? Što je stega? Jesu li stega i kažnjavanje sinonimi? Trebamo li prihvatiti jedan pristup u odgoju djece i njega se strogo pridržavati? Ili ćemo koristiti vlastiti zdrav razum i intuiciju? Ili pak ponešto od svega? Koliko? Kada?

Ovo su pitanja s kojima se bori svaki savjesni roditelj. Zatrpali smo knjigama, člancima, seminarima i ustanovama

Kako istinski voljeti svoje dijete

koje nas uče kako da odgajamo svoju djecu. Prijedlozi se kreću od stiskanja djetetova trapezoidnog mišića do korištenja slatkiša kao nagrade.

Ukratko, kako su roditelji mogli postupiti u ovoj situaciji, da Toma podvrgnu stezi i ujedno zadrže topao odnos pun ljubavi? Osvrnut ćemo se na to teško pitanje nešto kasnije.

Mislim da se svi roditelji slažu da je danas podizanje djeteta iznimno teško. Jedan od razloga jest taj što je većina djetetova vremena pod nadzorom i utjecajem drugih: škole, crkve, susjeda i prijatelja. Upravo zato mnogi roditelji osjećaju da, bez obzira na sav trud, njihovi naponi imaju vrlo malo utjecaja na njihovo dijete.

Suprotno je istina

Istina je upravo suprotna. Svaka studija koju sam pročitao pokazuje da dom lako pobjeđuje sve druge utjecaje. Utjecaj roditelja daleko nadmašuje sve ostale. O domu najviše ovisi koliko će dijete biti sretno, sigurno i postojano; kakav će odnos dijete imati prema odraslima, svojim prijateljima i ostaloj djeci; koliko će pouzdanja mladi čovjek imati u sebe i svoje sposobnosti; koliko će biti nježan ili osamljen; kako će se snalaziti u nepoznatim situacijama. Da, dom, unatoč djetetovoj zbunjenosti, vrši na njega najveći utjecaj.

Ali ne određuje samo dom kakvo će dijete postati. Bolje da ne počinimo grešku optužujući dom za svaki problem ili razočaranje. Da bismo stvorili ispravnu sliku, držim da moramo obratiti pozornost na drugi značajan utjecaj na dijete.

Prirođeni temperament

Zapravo postoje mnogi prirodni temperamenti. Dosad ih je opisano devet. Stella Chess i Alexander Thomas proveli su istraživanje čiji su nas rezultati doveli do te spoznaje.

Podatke su objavili u svojoj knjizi “Temperament i poremećaji ponašanja u djece” (*Temperament and Behaviour Disorder in Children*, New York, Univ. Press, 1968.).

Ova je knjiga prozvana klasičnom i uistinu je veliki pridonos svijetu biheviorističke znanosti. Ona potanko objašnjava zašto djeca imaju individualne osobine. Ona pomaže u objašnjenju zašto je neku djecu lakše odgajati od druge. Zašto su neka djeca ljubaznija ili se s njima lakše izlazi na kraj. Zašto djeca, odgajana u istoj obitelji ili u sličnim okolnostima, mogu biti toliko različita.

Dr. Chess i dr. Thomas pokazali su da to, kakvo će dijete postati, ne određuje samo okruženje u domu nego i osobne crte karaktera. Ta je spoznaja odigrala važnu ulogu u ublažavanju nepravednih optužbi na račun roditelja čija djeca imaju problema s ponašanjem. Nesretna je navada mnogih ljudi (uključujući i stručnjake) da okrivljavaju isključivo roditelje za sve što je u vezi s njihovim djetetom. Istraživanje dr. Chessa i dr. Thomasa dokazuje da su neka djeca sklonija teškoćama od druge.

Upoznajmo se ukratko s njihovim istraživanjem. Ono opisuje devet temperamenata koji se mogu prepoznati kod novorođenčadi. Ovi temperamenti nisu samo naslijeđeni (prisutni odmah po rođenju) nego su osnovne osobine djeteta i ostaju trajno. Ove osobine djetetova okolina može modificirati; temperamenti su duboko ukorijenjeni u cjelokupnu djetetovu osobnost, ne mijenjaju se lako i mogu opstati kroz cijeli život. Pogledajmo te nasljedne temperamente.

1. *Razina aktivnosti* je stupanj motoričke aktivnosti koju dijete nasljedno posjeduje, i određuje koliko je ono aktivno ili pasivno.

2. *Ritmičnost* (pravilnost nasuprot nepravilnosti) jest predvjet funkcija kao što su glad, ritam hranjenja, izlučivanje i ciklus spavanja i budnosti.

3. *Prihvatanje ili odbijanje* jest narav djetetova odgovora na nove poticaje kao što su nova hrana, igračka ili osoba.

Kako istinski voljeti svoje dijete

4. *Prilagodljivost* je brzina i lakoća kojom se trenutačno ponašanje može modificirati kao odgovor na razna okruženja.

5. *Intenzitet reakcije* je količina energije koja se koristi u izražavanju raspoloženja.

6. *Prag osjetljivosti* je stupanj intenziteta poticaja koji je potreban za reakciju.

7. *Kvaliteta raspoloženja* (od pozitivnog do negativnog): živahno, ugodno, veselo, prijateljsko, nasuprot neugodnom, plačnom, neprijateljskom ponašanju.

8. *Rastroženost* otkriva učinak vanjskog okruženja na smjer budućeg ponašanja.

9. *Raspon pozornosti i upornost* je dužina vremena kojom dijete obavlja aktivnost i trajanje aktivnosti unatoč zaprekama.

Kao što ste vjerojatno zapazili, treći, četvrti, peti i sedmi temperament najznačajniji su u određivanju kakvo će dijete biti za odgoj i skrb — lako ili teško. Dijete s visokim stupnjem reaktivnosti (visoko “emotivno”); dijete koje će se povući u novoj situaciji; dijete koje ima poteškoća u prilagodbi na nove situacije (ne prihvata promjenu) ili dijete koje je uvijek loše raspoloženo. Ova su djeca prilično ranjiva na stres, nadasve na visoka očekivanja roditelja. A odrasli, nažalost, poklanjaju takvoj djeci manje ljubavi i pažnje.

Lekcija koju ovdje možemo naučiti jest da su djetetova osnovna obilježja uvelike povezana s tipom majčinstva i njege koju prima.

Služeći se s ovih devet temperamenata, dr. Chess i dr. Thomas određuju mnogobrojne vrijednosti u procjenjivanju novorođene djece. Iz ovih podataka oni su mogli jasno predvidjeti koja će djeca biti “lake bebe”, tj. djeca oko kojih će skrb biti laka, s kojom će biti lak odnos i koju će se lako odgajati. Djeca s kojom je teško uspostavljati odnos i koju je teško odgajati, nazvana su “teškim bebama”. Ona će zahtijevati više od svojih majki nego “lake bebe”.

Tada su dr. Chess i dr. Thomas usporedili kako djeca napreduju prema tipu majčinstva što su ga primali. Dr. Chess i dr. Thomas proučavali su bebe s “majkama njegovateljicama” (majke koje su željele svoju djecu i bile sposobne osigurati ozračje puno ljubavi, u kojem su se djeca osjećala prihvaćenom). Ovo dvoje istraživača također su proučavali i “majke nenjegovateljice” (majke koje su svjesno ili podsvjesno odbacivale svoje bebe ili nisu bile sposobne osigurati ozračje u kojem će se djeca osjećati prihvaćenom i voljenom). Dijagram na ovoj stranici ukratko prikazuje njihovo otkriće.

Kao što možete vidjeti, “lake” bebe i “majke njegovateljice” izvrsna su kombinacija. Ova su se djeca razvijala dobro, bez gotovo ikakvih negativnih posljedica.

“Majke njegovateljice” imale su nekih problema s “teškim” bebama, ali te su situacije prevladane pozitivno. Štoviše, u ozračju punom ljubavi što su ga stvorile njihove majke, ta su djeca dobro napredovala.

“Lake” bebe koje su imale “majke nenjegovateljice” općenito nisu tako dobro napredovale. Imale su više poteškoća od “teških” beba “majki njegovateljica”. Njihova su iskustva nekako bila više negativna nego pozitivna.

	MAJKE NJEHOVATELJICE	MAJKE NENJEHOVATELJICE
LAKE BEBE	+ +	+ —
TEŠKE BEBE	+ —	— —

Kao što ste već vjerojatno naslutili, “teške” bebe s “majkama nenjegovateljicama” bile su najnesretnije. Ta sirota djeca bila su u tako teškim prilikama da su nazvana djecom “visokog rizika”. Stanje ove djece slama srce. Ona su u opasnosti od svega — od zlostavljanja do napuštanja. Ona su doista djeca visokog rizika.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Stoga, ako sve te dragocjene podatke udružimo, počinju se pojavljivati iznimno važne činjenice. Kako će se dijete snaći u svijetu, ne ovisi samo o okruženju i roditeljstvu. Osnovna nasljedna osobina svakog djeteta ima snažan utjecaj na njegov razvoj, napredak i sazrijevanje.

Ove crte karaktera također utječu i određuju koliko je lako ili teško brinuti se za dijete i koliko će to napora iziskivati od njegovih roditelja. To, ipak, utječe na odnos roditelja prema djetetu. To je dvosmjerna ulica.

Naučivši ove činjenice, mogao sam u svojoj dnevnoj praksi pomoći mnogim krivnjom opterećenim roditeljima.

Sljedeća važna lekcija koju roditelji moraju naučiti jest da unatoč tipu nasljednog temperamenta što ga dijete posjeduje, tip majčinstva (i očinstva, dakako) važniji je u određivanju napretka djeteta. Pogledajte ponovno dijagram. Premda je “teško” dijete teže odgajati, tip emotivne njege ima veći utjecaj u određivanju konačnog rezultata. Roditeljstvo može promijeniti ove nasljedne temperamente ili na pozitivno ili na negativno.

O tomu upravo govori cijela ova knjiga. To je knjiga u kojoj se odgovara na pitanja kako se najbolje postaviti prema svom djetetu da bi ono napredovalo na najbolji način i kako djetetu pružiti emotivnu njegu koja mu toliko treba. Nemoć je opisati svaki oblik odgoja djeteta. Stoga sam odabrao ono što smatram najosnovnijim gradivom za uspješno roditeljstvo.

Činjenica je da većina roditelja ima osjećaj ljubavi prema svojoj djeci. Ipak, pogrešna je pretpostavka da roditelji prirodno prenose tu ljubav na dijete. To je upravo najveća pogreška današnjice. Većina roditelja ne prenosi svoju iskrenu ljubav na djecu, i to stoga što ne znaju kako to učiniti. Sukladno tomu, mnoga se djeca ne osjećaju potpuno, bezuvjetno voljenom i prihvaćenom.

Ovo je, mislim, najčešći problem s kojim se djeca danas suočavaju. Ako roditelji nemaju osnovnu vezu ljubavi spram

djece, sve drugo (stega, prijateljski odnos, škola) zasniva se na pogrešnim temeljima i prije ili kasnije nastat će problemi.

Ova knjiga pruža bitne osnove za izgradnju odnosa punog ljubavi.

2. poglavlje

OKRUŽENJE

Prije nego što se pozabavimo pitanjem kako istinski voljeti i odgajati dijete, važno je sagledati preduvjete za pravilno podizanje djeteta. Prvi i najvažniji je dom. Dotaknut ćemo se samo nekoliko najznačajnijih točaka.

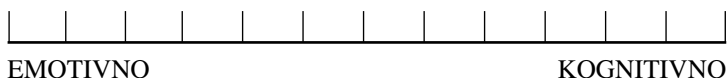
Najvažniji odnos u obitelji je bračni odnos. On je važniji od svih ostalih, uključujući i odnos između roditelja i djeteta. I kakvoća veze između roditelja i djeteta i djetetova sigurnost uvelike ovise o kakvoći bračne veze. Zbog toga je važno uspostaviti najbolji mogući odnos između žene i muža prije nego što ozbiljno uznastoje izgrađivati odnos s djetetom na pozitivnije načine. Možemo zaključiti: što je naš bračni odnos bolji, i primjena informacija koje slijede bit će uspješnija i radosnija.

Možemo započeti shvaćanjem da postoji razlika između kognitivne (intelektualne ili racionalne) i emotivne (osjećajne) komunikacije. Osobe koje komuniciraju ponajprije na kognitivnom stupnju bave se uglavnom činjeničnim podacima. One vole razgovarati o temama kao što su sport, burza, novac, kuća, posao i sl. držeći temu razgovora izvan emotivnog područja. Obično se osjećaju prilično neugodno u dodiru s pitanjima koja izazivaju osjećaje, posebice nelagodnim osjećajima kao što je srdžba. Stoga one izbjegavaju razgovor o ljubavi, strahu i srdžbi. Ove osobe imaju poteškoća u pokušaju da pruže toplinu i potporu svojim bračnim drugovima.

Drugi komuniciraju više na osjećajnoj razini. Lako se zamaraju čistim činjenicama i imaju potrebu dijeliti osjećaje, nadasve sa svojim bračnim drugom. Oni osjećaju da ozračje

između muža i žene mora biti što je više moguće oslobođeno neugodnih osjećaja kao što su napetost, ljutnja i zlovolja. Zato oni žele razgovarati o tim emotivnim pojedinostima, ukloniti nesporazume s bračnim drugom, pročistiti situaciju i održavati ugodan uzajamni odnos.

Naravno, nitko nije potpuno kognitivan ni potpuno emotivan. Svi bismo mi bili negdje u spektru ovog jednostavnog grafikona. Ako tip nečije osobnosti i komunikacije teži potpuno emotivnom izražavanju, takva će se osoba pojaviti na lijevoj strani grafikona. Ako osoba teži kognitivnom tipu komunikacije, tada će biti na njegovoj desnoj strani. Svi se mi nalazimo negdje između tih dviju krajnosti. Gdje se nalazite vi?

Što mislite, kojem je dijelu grafikona sklon muškarac, a kojem žena? Točno! Prema općem pravilu, žene teže emotivnom odnosu prema drugima, posebice prema bračnom drugu i djetetu. Muškarci su skloniji kognitivnom načinu komuniciranja.

Uvjeren sam da sad mislite kako je poželjnije biti na desnoj strani grafikona nego na lijevoj. Ta pogrešna zamisao danas je široko rasprostranjena. Istina je da svaki tip osobnosti ima svojih prednosti i mana. Osoba na lijevoj strani grafikona, koja više izražava osjećaje, nije ni manje bistra ni manje inteligentna. Ova je osoba jednostavno svjesna svojih osjećaja i često je sposobnija učiniti nešto s njima. S druge strane, ne znači da je osoba na desnoj strani grafikona, koja pokazuje manje osjećaja, stvarno manje osjećajna, nego su ti osjećaji jednostavno potisnuti, i ta ih je osoba manje svjesna i često slijeпа za njih.

Iznenaduje činjenica da takozvanom kognitivnom osobom (s desne strane) upravljaju osjećaji jednako kao i tako-

Kako istinski voljeti svoje dijete

zvanom emotivnom osobom, ali nije toga svjesna. Npr. kruti, formalni intelektualac također ima dubokih osjećaja, ali rabi silnu energiju da bi ih držao potisnutim kako ga ne bi ometali. Ali, na nesreću, oni ga ipak ometaju. Kad god se pojavi netko (kao “emotivna” žena, ili dijete) i traži pažnju i toplinu, on ne samo što nije sposoban odgovoriti na njihov zahtjev, nego se i ljuti što je poremećena njegova dragocjena ravnoteža.

Očeva inicijativa

“Moj suprug Fred je tako dobar i svi ga cijene”, objašnjavala mi je gospođa Mary Davis u svojoj zbunjenosti, “da se osjećam užasno pri pomisli što osjećam prema njemu. Silno se naljutim na njega, a onda se osjećam toliko krivom da se ne mogu podnijeti. Pokušavam razgovarati s njim o tome što osjećam prema njemu i djeci. Njemu je neugodno, zatvori se u sebe, zatim se naljuti na mene. Tada sam ja nesretna i ljutita i želim mu uzvratiti — čak postajem frigidna i ne mogu s njim stupiti u intimni odnos. Što da učinim? Zabrinuta sam za svoj brak i djecu, ali ne mogu čak ni razgovarati o tome sa svojim mužem. Kako da se naš brak održi? Ne možemo čak ni razgovarati ni podijeliti svoje misli i osjećaje.”

To je stara priča. Gospodin Davis je vrlo uspješan u poslovnom svijetu. On zna svoj posao. On barata činjenicama. Fred se ugodno osjeća u svijetu bez emotivnih čimbenika i gdje oni nisu potrebni. On je “kognitivan” u komunikaciji. Ali kod kuće? Kao riba na suhom. Oženjen je normalnom ženom koja ima normalne ženske i supružničke potrebe. Mary su potrebni toplina i potpora njezinog supruga. Ona ga treba da skupa s njom podijeli brige, strahove i nade. Mary teži “emotivnoj” strani u komunikaciji. Njoj treba osjećaj da njezin muž želi preuzeti svoj dio odgovornosti za obitelj. Ove njezine potrebe su normalne i uopće ne znače da

je ona slaba, preosjetljiva, ili da izbjegava svoje odgovornosti. Nisam još sreo istinski sretnu, toplu obitelj u kojoj muž i otac nije preuzeo odgovornost za obitelj. Ponavljam, suprug i majka ima svoje odgovornosti, ali suprug joj mora pomagati i podupirati je. Jedan od razloga zbog čega je ovo bitno jest taj što žena ima poteškoća u izražavanju ljubavi prema mužu kad osjeća da je on ne podupire potpuno u svim područjima obiteljskog života, emotivno i na druge načine. Naravno, isto se odnosi i na obratni kontekst. Muž mora znati da mu je njegova žena spremna pomoći i uskočiti kad je to potrebno.

Možemo to izreći i na drugi način: kad žena mora preuzeti muževe odgovornosti zato što to ovaj jednostavno neće, njoj je teško osjećati se sigurnom i sretnom u toj ljubavi. Primjerice, jedna dama čiji sam bio terapeut žalila se da se ne osjeća sigurno u ljubavi svoga supruga i da ima poteškoća u uzvraćanju ljubavi. Ona se, pogrešno, brinula za svaki oblik obiteljskog života, uključujući i dvorište i vođenje financija. Takav odnos može biti i valjan ukoliko se oba supružnika slože i tako im odgovara; ali čak i tada muž mora preuzeti dodatnu odgovornost ako zatreba, tj. mora biti spreman i mora htjeti preuzeti odgovornost ako je supruga preopterećena. Muževa spremnost da bude potpuno odgovoran za svoju obitelj jedna je od najvećih vrijednosti koju žena i dijete mogu imati.

Žena može biti divna u prihvaćanju ljubavi koju je pokrenuo muž, uvećavajući je i uzvraćajući je njemu i djeci, ispunjavajući dom neopisivo lijepim ozračjem. Ali muž mora preuzeti odgovornost pokretanja ljubavi. Muškarcima koji su otkrili ovu tajnu možemo zavidjeti. Ljubav koju mu uzvraća njegova supruga neprocjenjiva je, po mom mišljenju najdragocjenija. Na početku je teško pokrenuti ljubav, ali kako suprug počinje osjećati uzvraćanje ljubavi svoje supruge, i kako zamjećuje da se ona s vremenom uvećava, to postaje sve lakše i lakše.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Ako postoje iznimke, tek ih moram otkriti. Muž koji preuzme potpunu odgovornost za svoju obitelj i prednjači u prenošenju ljubavi na suprugu i djecu, bit će nevjerojatno nagrađen: imat će suprugu koja ga voli, cijeni i pomaže mu; djecu koja su sigurna, zadovoljna i koja se razvijaju na najbolji način. Osobno nisam nikada vidio brak koji nije uspio ako su bili zadovoljeni ovi zahtjevi. Svaki brak koji sam vidio da je propao, nije se držao ovih načela. Očevi, mi moramo prednjačiti!

Ali, pitate se, kako muž može preuzeti odgovornost za prijenos ljubavi u obitelji kad je u osnovi kognitivan i nespretn u području osjećaja, a njegova se supruga tu bolje snalazi? To je najčešći i najteži problem braka u naše vrijeme. Teško se time baviti stoga što većina muškaraca, poput Freda, nisu svjesni problema. Umjesto da shvate kako je važan emotivni život njihove supruge i djece, oni to vide kao tjeskobnu gnjavažu koju treba izbjeći. Posljedica je, dakako, ono što smo upravo saznali o Fredu i Mary, razočaranje i zbunjenost zbog sloma komunikacije.

Čini se da danas svatko shvaća koliko je komunikacija važna u obiteljskom životu. Iz odnosa između Freda i Mary vidimo kako komunikacija opada kada “kognitivni” muž ne može razgovarati na emotivnom stupnju, odnosno kad “emotivna” žena ne može podijeliti svoje najskrovitije osjećaje i želje. Kakva dvojba! Muževi, moramo se suočiti s činjenicama. U većini slučajeva naše su žene spremnije u području ljubavi, skrbi i u prepoznavanju emotivnih potreba i naših i naše djece. A mi uglavnom slušamo savjete stručnjaka, zar ne? Stoga mi muškarci nužno trebamo pomoć svojih žena da bi nas povele u ovaj razmjerno strani svijet osjećaja.

Ne samo da mi muževi moramo cijeniti vodstvo svojih žena u području emotivnoga, o čemu one prirodno sve znaju, nego ih moramo i poticati i podupirati u njihovoj dnevnoj zadaći da stvore emotivno ozračje u domu. Ukoliko smo joj zapreka, ili je čak mučimo zbog toga, obeshrabrit ćemo je i

tijekom vremena slomiti njezin duh. Koliko sam samo dragih žena vidio kojima su muževi uništili napore da njih i djecu vole. Duh tih žena se slama i pojavljuje se depresija.

Ali pogledajmo brakove u kojima suprug cijeni duboke osjećaje svoje supruge i njezinu potrebu da ih priopćava. On ne samo da je sluša, već i uči od nje. On uči kako se nagrađuje i kako ispunjava i zadovoljava dioba na emotivnom stupnju, bez obzira na to je li ugodna ili neugodna. Takav brak tijekom godina napreduje. Muž i žena postaju jedno drugome sve bliži i vredniji. Takav je brak jedan od najvećih životnih darova.

Je li ljubav slijepa?

“Vidite? On me više ne voli. Zna me samo kritizirati”, prigovarala je lijepa Yvone. Ona i njezin suprug John posjećivali su me kao “posljednje utočište” za bračno savjetovanje. Yvone je nastavila: “Ima li ičega dobrog što o meni možeš reći, John?” Na moje veliko iznenađenje, John se nije mogao sjetiti nijednog komplimenta koji bi uputio svojoj supruzi. Yvone je bila privlačna, inteligentna, stalozena i darovita, ali je John, čini se, mogao istaknuti samo nesuglasice. Bili su u braku šest godina. Odakle takvo neslaganje?

Teško je shvatiti, kad razmišljamo o zapanjujućem porastu rastava brakova, da gotovo svi brakovi započinju s velikim nadama, očekivanjima, ljubavlju i divnim osjećajima između novovjenčanih. U početku se sve čini prekrasnim, svijet je savršen. Tako je započeo i brak između Yvone i Johna. Kakva neočekivana promjena! Kako se to uopće moglo dogoditi?

Jedan je činitelj *nezrelost*. Ali što je nezrelost? Ona ima neke veze sa starosnom dobi, ali ne nužno. Unutar ovoga problema nezrelost se može odrediti kao nesposobnost snošljivosti ambivalencije na svjesnom stupnju. Ambivalencija je proturječan ili konfliktan osjećaj prema istoj osobi.

Kako istinski voljeti svoje dijete

To razjašnjava izreku “ljubav je slijepa”. Kad se zaljubimo, te tijekom prvih tjedana ili mjeseci našeg braka, mi vidimo voljenu osobu kao savršenu i ne podnosimo nikakve negativne osjećaje prema njoj ili njemu. Stoga omalovažavamo sve što nam se ne bi svidjelo kod našeg supružnika. Tada smo svjesni samo njezinih ili njegovih dobrih strana. Zanimarujemo pojedinosti kao što su nesavršena figura ili izgled, prevelika govorljivost, povučenost, sklonost gojaznosti ili mršavosti, prevelika kićenost, hirovitost, nedostatak zanimanja za sport, glazbu, umjetnost, šivanje ili kuhanje.

Ovo prikrivanje neželjenih osobina našega bračnog druga pred samim sobom izvrsno funkcionira u početku. Kako živimo s voljenom osobom iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec, dolazimo do novih spoznaja o njoj ili njemu. Nekih dobrih, a nekih i ne tako dobrih. Nekih čak odbojnih. Ali dokle god potiskujemo neugodne spoznaje u podsvijest, mi možemo nastaviti gledati voljenu osobu kao gotovo savršeni model, i sve je divno.

Ali postoji problem. Ne možemo zauvijek potiskivati. Jednoga dana dosežemo točku zasićenja. Tada možemo biti u braku nekoliko dana ili nekoliko godina. To ovisi 1) o našoj sposobnosti potiskivanja, previđanja i omalovažavanja neugodnog i 2) o našem stupnju zrelosti odnosno našoj sposobnosti da se svjesno sučelimo sa svojim podvojenim osjećajima.

Kada dosegnemo ovu kritičnu točku, više ne možemo potiskivati negativno. Odjednom se sučeljavamo s danima i godinama neugodnih osjećaja prema svome bračnom drugu. Ponovno, zbog nezrelosti (nesposobnosti da se sučeljavamo s ambivalencijom), odlazimo u krajnost. Ovaj put potiskujemo pozitivne osjećaje i usredotočujemo se na negativne. Sad vidimo voljenu osobu u gotovo obratnom stanju s malo ili nimalo dobroga. Pretjerujemo u naglašavanju neugodnog ili gotovo nimalo ugodnog.

A to se može dogoditi brzo. Prije dva mjeseca John je vidio Yvone kao svijet savršenstva. Sad jedva može podno-

siti njezinu nazočnost. Yvone je u biti ostala ista. Johnova se predodžba o Yvone gotovo potpuno izokrenula.

Kako se sučeljavamo s ovim čestim problemom koji razara naše društvene strukture i prijeti snazi našega naroda? Kao i uvijek, odgovor je jednostavan, ali ga nije lako provesti. Prvo, moramo shvatiti da nitko nije savršen. To je čudno. Čujemo to svakog dana, ali ne vjerujemo. Igrajući igru potiskivanja, mi pokazujemo da želimo i očekujemo savršenstvo od voljene osobe.

Drugo, moramo stalno biti svjesni prednosti i nedostataka svog bračnog druga. Moram shvatiti i ne zaboraviti da kod moje žene postoji ono zbog čega sam sretan i ono što bih volio da je drukčije — ona je poput svih ostalih žena. Meni je trebalo puno vremena da naučim razmišljati o njezinim prekrasnim crtama karaktera u trenucima kad sam nje me razočaran.

Treće, moramo naučiti prihvaćati svoga bračnog druga onakvim kakav jest, uključujući i njegove greške. Vjerojatnost da ćemo naći nekoga ili nešto bolje pomoću rastave ili u drugom braku, ili u nekoj drugoj vezi, neznatna je, posebice uz osjećaj krivnje i ostale probleme što bi ih prouzročio takav čin. Zapamtite da su vaša supruga ili suprug istinski nezamjenjivi.

Bezuvjetna ljubav

“Ljubav je velikodušna, neobično strpljiva i dobrostiva, nije ljubomorna ni zavidna, ne hvali se niti oholi. Nije bahata, ni sebična i prosta. Ne zahtijeva svoje pravo. Ne razdražuje se niti je preosjetljiva. Ne pamti zlo i jedva će zamijetiti kad joj drugi čine zlo. Ne veseli se nepravdi, nego se raduje kad istina pobjeđuje. Ako nekoga ljubite, bit ćete mu odani bez obzira na to koliko će vas stajati. Uvijek ćete mu vjerovati, misliti o njemu najbolje i uvijek stajati na njegovoj strani.” (1. Korinćanima 13,4-7; *Knjiga o Kristu*).

Kako istinski voljeti svoje dijete

Ova jasna izjava govori nam o temelju svih odnosa u ljubavi. Tajna bi se mogla nazvati “bezuvjetna ljubav” koja ne ovisi o djelu, dobi, težini ili greškama bračnog druga. Ova vrst ljubavi kaže: “Volim svoju ženu, bez obzira na sve. Bez obzira na to što ona čini, kako izgleda, ili što kaže. Uvijek ću je voljeti.” Da, bezuvjetna ljubav je ideal i ne može se postići u cijelosti, ali što joj se više približim, više će On, koji nas toliko voli, učiniti da moja žena bude savršena. I što je On više mijenja prema svojoj slici, bit će mi sve draža i sve ću više njome biti zadovoljan.

To nas dovodi do kraja rasprave o samome braku. Dotakli smo samo nekoliko točaka, ali postoje mnoge dobre knjige o toj temi, a mi želimo prijeći na naš primarni zadatak — naučiti kako da volimo svoje dijete.

Kad istražujemo svijet djeteta, moramo se prisjetiti da bračni odnos bezuvjetno ostaje najvažnijom obvezom u obitelji. Učinak je tog odnosa na dijete, za cijeli život, golem.

Navest ću primjer jedne kršćanske obitelji koja je došla k meni po savjet prije nekoliko mjeseci. Roditelji su doveli petnaestogodišnju Jenifer zato što je ostala trudna. Bila je to prekrasna djevojka s ugodnom osobnošću. Bila je i darovita u nekoliko područja. Jenifer je imala snažan, topao i zdrav odnos sa svojim ocem — na neki način rijetkost u današnje vrijeme. Njezin se odnos s majkom također činio zdravim. U početku sam bio zbunjen razmišljajući zašto se Jenifer upustila u seksualnu avanturu upravo na takav način. Malo je osjećala prema mladiću koji je bio potencijalni otac. A nije bila temperament koji bi neprilično tražio mušku pozornost. Jenifer je uvijek bila dijete puno poštovanja i popustljivo, dijete s kojim roditelji nisu imali nikakvih problema. Zašto je onda Jenifer iznenada zatrudnjela? Bio sam zbunjen.

Zatim sam razgovarao s roditeljima, zajedno i pojedinačno. Pogađate. Jeniferini su roditelji imali bračne razmirice koje su dobro skrivali od drugih. Ovi razdori bili su dugotrajne naravi, ali je brak funkcionirao godinama na prilično

stabilan način. A Jenifer je uvijek uživala u bliskom odnosu sa svojim ocem. Kako je dijete raslo, majka je postajala zbog toga sve ljubomornijom. Ali osim te ljubomore, majka je imala srdačan odnos s Jenifer.

Tada je Jenifer dospjela u djevojačku dob. Kako su se njezina tjelesna obilježja počela mijenjati i ona postajati ženom, majčina je ljubomora porasla. Raznim oblicima neverbalne komunikacije, majka je jasno i glasno prenijela poruku Jenifer. Poruka je glasila da je Jenifer sada žena koja bi odsada morala pripaziti na svoje emotivne potrebe, naročito na privlačenje pozornosti muškaraca. Kao i mnoge djevojke tog uzrasta, Jenifer je pokušala zamijeniti ljubav svoga oca pažnjom muških prijatelja. Jenifer se ponašala u skladu s podsvjesnim, neverbalnim uputama svoje majke.

Njezina je majka bila svjesna nesretne vlastite bračne situacije koja je rezultirala lošim intimnim životom s bračnim drugom. Bila je također svjesna i bliskosti između Jenifer i njezina oca. Nije bila svjesna intenziteta svoje ljubomore prema Jenifer. I nije bila svjesna svog utjecaja na Jeniferino spolno ponašanje.

U slučajevima poput ovog uzaludno je i često bolno suočiti nekoga s pogreškom ili nepravilnim postupkom. Premda je površinski problem bio ponašanje djeteta, osnovni je problem bio bračni odnos. Da bi pomogao ovoj obitelji na najbolji način, terapeut mora pomoći roditeljima u njihovoj bračnoj vezi, a ne usredotočiti se na iznalaženje pogrešaka i na prosudbu njihovih pogrešnih postupaka. On mora također istaknuti Božji oprost u Isusu Kristu. Kako se popravljaju bračna veza, krivnja se otapa, a ovaj se poremećeni odnos između majke i djeteta može mijenjati nabolje.

Ova ilustracija trebala bi pokazati koliko je važan bračni savez u životu djeteta. Što je snažnija i zdravija ova veza, sučelit ćemo se kao roditelji s manje problema. A informacije iz ove knjige, budu li se primjenjivale, bit će djelotvornije.

Pogledajmo sada drugi važan odnos u obitelji.

3. poglavlje

TEMELJ

Prava je ljubav bezuvjetna, i trebala bi biti vidljiva u svim odnosima ljubavi (vidi 1. Korinćanima 13, 4-7). Temelj je čvrstog odnosa s našim djetetom bezuvjetna ljubav. Samo ta vrsta odnosa može osigurati razvoj djeteta do punog i potpunog potencijala. Samo na temelju bezuvjetne ljubavi mogu se spriječiti problemi kao što su osjećaj zlovolje, nevoljenja, krivnje, straha i nesigurnosti.

Možemo biti sigurni da je dijete pravilno odgojeno samo ako je naš primarni odnos s njim zasnovan na bezuvjetnoj ljubavi. Bez temelja bezuvjetne ljubavi nije moguće razumjeti dijete i njegovo ponašanje, niti se nositi s lošim ponašanjem.

Bezuvmjetnu ljubav možemo slikovito nazvati svjetlošću vodiljom u odgoju djeteta. Bez nje ćemo mi roditelji radit u mraku bez dnevnih znakova koji bi nam pokazali gdje smo i što bismo trebali činiti u odnosu spram svog djeteta. S njom imamo pokazatelje koji nam govore gdje smo, gdje je dijete, i što da činimo u svim područjima, uključujući i stegu. Samo s ovakvom podlogom imamo kamen temeljac na kojem gradimo svoju stručnost u odgoju djeteta i ispunjavanju njegovih svakidašnjih potreba. Bez temelja bezuvjetne ljubavi roditeljstvo je težak i razočaravajući teret.

Što je to bezuvjetna ljubav? Bezuvjetna ljubav jest voljeti dijete *bez obzira na sve*. Bez obzira na to kako dijete izgleda. Bez obzira na to kakve su mu sposobnosti, talenti, mane. Bez obzira na to što mi od njega očekujemo i, što je najteže, bez obzira na to kako se ponaša. To, dakako, ne

znači da nam se uvijek treba sviđati njegovo ponašanje. Bezuvjetna ljubav znači da mi volimo svoje *dijete* čak i onda kad možda mrzimo njegovo ponašanje.

Kao što smo spomenuli kad smo raspravljali o bezuvjetnoj ljubavi u bračnom odnosu, to je ideal koji nikad nećemo postići u potpunosti. Ali, opet, što mu se više približimo, i što više u tom smjeru postignemo, bit ćemo sve zadovoljniji i pouzdaniji roditelji. A i naše će dijete biti zadovoljnije, ljubaznije i sretnije.

Kako bih volio da mogu reći: “Volim svoju djecu uvijek, bez obzira na sve, pa i na njihovo ponašanje.” Ali, poput većine roditelja, ne mogu. Ipak ću sebi odati priznanje jer pokušavam ostvariti taj predivni cilj — da ih bezuvjetno volim. Da bih to postigao, stalno se podsjećam na sljedeće:

1. Oni su djeca.
2. Vladat će se kao djeca.
3. Većina je dječjeg ponašanja neugodna.
4. Ako odigram svoju ulogu roditelja i budem ih volio bez obzira na njihovo ponašanje, oni će moći odrasti i prestat će se ponašati djetinjasto.
5. Ako ih volim samo kad sam njima zadovoljan (uvjetna ljubav) i prenosim na njih tu ljubav samo tada, ona se neće osjećati voljena u cijelosti. To će dovesti do toga da se osjećaju nesigurna, da iskrivljavaju sliku o sebi i bit će spriječena da razviju samokontrolu i zrelije ponašanje. Stoga sam za njihovo ponašanje i razvoj tog ponašanja ja odgovoran jednako kao i ona.
6. Ako ih volim bezuvjetno, ona će se dobro osjećati i bit će zadovoljna sobom. Ona će tada moći, kako budu rasla, kontrolirati svoje strahove, a nakon toga i ponašanje.
7. Ako ih volim samo kad udovolje mojim zahtjevima ili očekivanjima, osjećat će se nesposobnima. Vjerovat će da je bespredmetno truditi se, kad to ionako nikada nije dostatno. Nesigurnost, strah i niska razina samopoštovanja uništiti će ih. Bit će stalna smetnja u njihovom emotivnom razvoju i

Kako istinski voljeti svoje dijete

razvoju ponašanja. Ponavljam: za njihov potpuni razvoj ja sam odgovoran jednako koliko i ona.

Radi sebe kao roditelja i radi moje djece, molim se da moja ljubav prema mojoj djeci bude što je više moguće bezuvjetna. Budućnost moje djece ovisi o tom temelju.

Dijete i njegovi osjećaji

Sjećate li se jednostavnog dijagrama u 2. poglavlju? Što mislite, gdje bismo na njemu našli svoju djecu? Točno! Sasvim na lijevoj strani. Dijete dolazi na svijet sa zapanjujućom sposobnošću da opaža emotivno. Dijete je vrlo osjetljivo na osjećaje svoje majke. Preljepo je vidjeti kad se majci prvi put donese novorođena beba, ako je majka istinski želi. Ona se prilagođuje majčinu tijelu i njezino je zadovoljstvo svima očito.

Ali prvi susret djeteta s majkom koja ga ne želi odaje drukčiju sliku. Ovo jadro dijete nije zadovoljno i često ga je teško odgajati, često je razdražljivo i očito nesretno. To se često događa kad je majka nezadovoljna ili depresivna, iako se ne može razaznati nikakva razlika u majčinom postupku prema djetetu.

Stoga je vrlo važno znati da su djeca od rođenja izuzetno emotivno osjetljiva. Kako je njihova razina znanja malena, njihov način komuniciranja sa svijetom odvija se ponajprije na osjećajnom stupnju. To je najvažnije. Prve spoznaje djeteta o svijetu dolaze preko njegovih osjećaja. To je divno, ali i zastrašujuće kad razmišljamo o važnosti te činjenice. Emotivno biće djeteta određuje kako ono vidi svoj svijet — svoje roditelje, svoj dom, sebe.

Ovo postavlja pozornicu i temelj za gotovo sve drugo. Na primjer, ako dijete doživljava svoj svijet kao hladan, bez ljubavi, bez skrbi, neprijateljski, tada će strah, što ja smatram djetetovim najvećim neprijateljem, štetno utjecati na djetetov govor, njegovo ponašanje i sposobnost uspostave odnosa i

učenja. Bit je u tome da je dijete ne samo emotivno preosjetljivo nego i ranjivo.

Gotovo svaka studija koju znam kazuje da svako dijete stalno pita svoje roditelje: “Voliš li me?” Dijete postavlja ovo emotivno pitanje uglavnom svojim ponašanjem, rjeđe verbalno. Odgovor na ovo pitanje je apsolutno najvažnija stvar u životu bilo kojeg djeteta.

“Voliš li me?” Ako bezuvjetno volimo dijete, ono osjeća da je odgovor na to pitanje potvrđan. Ako ga volimo uvjetno, ono je nesigurno, i opet sklono tjeskobi. Odgovor koji damo djetetu na ovo najvažnije pitanje “Voliš li me?” poprilično određuje osnovni djetetov stav prema životu. To je presudno.

Dijete nam obično postavlja ovo pitanje svojim ponašanjem, a mi mu odgovaramo također svojim ponašanjem. Ne samo onim što kažemo, nego i onim što činimo. Svojim ponašanjem dijete nam kazuje što *treba* — više ljubavi, više stega, više prihvaćanja ili više razumijevanja.

Svojim ponašanjem mi zadovoljavamo ove potrebe, ali to možemo samo ako je naš odnos utemeljen na bezuvjetnoj ljubavi. Nadam se da ste zapazili izraz “svojim ponašanjem”. Osjećaj ljubavi za dijete u našem srcu mora biti jak. Ali to nije dostatno. Dijete će po našem ponašanju prepoznati da ga volimo. Naša ljubav prema djetetu prenosi se našim ponašanjem, onim što kažemo i što učinimo. Ali ono što činimo ima veću težinu. Na dijete mnogo više utječu naši postupci nego riječi. O tome kako to provesti govorit ćemo uskoro.

Sljedeći kritični pojam što ga roditelji moraju razumjeti jest taj da svako dijete ima *emotivni spremnik*. Taj je spremnik, dakako, slikovit, ali vrlo stvaran. Svako dijete ima određenih emotivnih potreba, i zadovoljenje tih potreba (kroz ljubav, razumijevanje, stegu itd.) određuje mnogo toga. Prije svega kako se dijete osjeća: je li zadovoljno, ljutito, depresivno ili veselo. Nadalje, to utječe na ponašanje djeteta: je li poslušno ili neposlušno, plačljivo, živahno, nestašno ili povu-

Kako istinski voljeti svoje dijete

čeno. Naravno, što je puniji spremnik, pozitivniji su osjećaji i bolje je ponašanje.

Želio bih ovdje iznijeti jednu od najvažnijih tvrdnji u ovoj knjizi. *Samo ako je emotivni spremnik pun, može se od djeteta očekivati najbolje i najviše.* A čija je odgovornost održavati taj spremnik punim? Dakako, roditeljska. Ponašanje djeteta otkriva stanje spremnika. Kasnije ćemo govoriti o tome kako napuniti spremnik, ali zasada moramo razumjeti da se taj spremnik mora održavati punim, a samo mi roditelji to doista možemo. Samo ako se spremnik održava punim, dijete može uistinu biti sretno, dosegnuti svoj potencijal i pravilno odgovoriti na stegu. Bože, pomози mi da udovoljim potrebama svog djeteta kao što Ti udovoljavaš mojim! “A moj Bog će udovoljiti svim tvojim potrebama.” (Filipljanima 4,19)

Djeca odražavaju ljubav

Djecu možemo usporediti sa zrcalom. Ona odražavaju, ali ne iniciraju ljubav. Ako im se ljubav pruži, ona je vraćaju. Ako im se ne pruži, nemaju što uzvratiti. Bezuvjetna se ljubav odražava bezuvjetno, a uvjetna se vraća uvjetno.

Ljubav između Toma i njegovih roditelja primjer je uvjetnog odnosa. Kako je Tom rastao, žudio je za bliskim, toplim odnosom sa svojim roditeljima. Na nesreću, njegovi su roditelji osjećali da bi ga trebali stalno poticati da bude u svemu bolji, suzdržavajući se od pohvale, topline i izricanja ljubavi, osim za izuzetno ponašanje, kad su se njime zbog toga ponosili. Inače, bili su vrlo strogi i smatrali su da bi ga previše odobravanja i izricanja ljubavi moglo pokvariti i oslabiti njegovu želju da bude bolji. Izražavali su ljubav kad se Tom isticao, ali su je inače potiskivali. Ovo je vjerojatno dobro uspijevalo dok je Tom bio vrlo mlad. Ali kako je rastao, počeo je osjećati da ga njegovi roditelji ne vole istinski i da ga ne cijene zbog njega samoga, nego vode brigu samo o tome da budu poštovani.

Dok Tom nije postao tinejdžer, njegova je ljubav prema roditeljima snažno sličila ljubavi njegovih roditelja prema njemu. Dobro je naučio kako voljeti uvjetno. Ponašao se na način koji je zadovoljavao njegove roditelje kad su oni učinili nešto da bi ga zadovoljili. Dakako, ni Tom ni njegovi roditelji nisu igrajući ovu igru mogli prenijeti ljubav jedno na drugo, jer su obje strane čekale da druga strana učini nešto što zadovoljava. U takvoj situaciji svaka strana postaje sve više razočaranom i zbunjenom. S vremenom se pojavljuju depresija, bijes i zlovolja, a sve je to ponukalo obitelj Smith da potraži pomoć.

Kako biste vi riješili takvo stanje? Netko bi savjetovao roditeljima da zahtijevaju svoja roditeljska prava: poštovanje, pokornost itd. Netko bi kritizirao Toma zbog njegova stava prema roditeljima i zahtijevao od njega da ih poštuje. Netko bi savjetovao oštru kaznu za Toma. Razmislite o tome.

Mnoga djeca danas ne osjećaju da ih njihovi roditelji potpuno vole. A upoznao sam, zapravo, svega nekoliko roditelja koji svoju djecu ne vole svim srcem. To nije samo akademsko pitanje o kojem treba razmisliti pa reći: "Šteta!" Stanje poziva na uzbunu. Mnogi vjerski kultovi ili druge izopačene organizacije posvuda zarobljuju umove tisuća naših mladih ljudi. Kako se toj djeci može tako brzo isprati mozak da se okrenu protiv svojih roditelja i svih drugih autoriteta, i da se podčine takvim bizarnim učenjima? Glavni je razlog tomu taj što ti mladi ljudi nikada nisu osjetili da ih njihovi roditelji iskreno vole. Oni osjećaju da im je nešto uskraćeno, da su njihovi roditelji nešto propustili. Što? Da, bezuvjetnu ljubav. Kad razmislite koliko malo djece doista osjeća pravu skrb, ljubav i zadovoljstvo, nije ni čudo koliko daleko mogu ići ove kultne skupine.

Odakle takvo užasno stanje? Ne vjerujem da bi trebalo okrivljavati samo roditelje. Iz razgovora s njima zaključujem da većina njih ne samo što voli svoju djecu, nego su i izuzet-

Kako istinski voljeti svoje dijete

no zainteresirani za to da svojoj djeci pomognu. Uvijek ponovno utvrđujem da je problem u tome što roditelji ne znaju kako *prenijeti* svoju ljubav na djecu.

Nisam pesimističan. Kako predajem po cijeloj zemlji, ohrabruje me činjenica da me većina roditelja ne samo sluša, nego želi svojoj djeci pomoći. Mnogi su promijenili svoj odnos prema djeci i zasnivaju ga na biblijskoj bezuvjetnoj ljubavi. Kad tako postupe, emotivni se spremnik njihove djece po prvi put ispuni. Roditeljstvo tada postaje potpuno, uzbuđljivo i isplativo. Sada ovi divni roditelji imaju vodilju kako da vode i odgajaju svoje drage.

Kako prenijeti ljubav

Razmotrimo sada kako prenijeti ljubav na dijete. Kao što se sjećate, djeca su emotivna bića koja emotivno komuniciraju. Uz to, djeca se služe svojim ponašanjem u prijenosu osjećaja na nas. Dovoljno je samo pogledati dijete da bismo znali kako se ono osjeća i u kakvom je stanju. Isto tako i djeca imaju izrazitu sposobnost da prepoznaju naše osjećaje po našem ponašanju, sposobnost koju većina ljudi gubi kad odraste.

Moja kći, dok je bila šesnaestogodišnjakinja, često mi je postavljala pitanja kao što je: “Zašto si ljut, tata?” kad nisam bio čak ni svjestan da se tako osjećam. Ali kad razmislim, ona je bila potpuno u pravu.

Djeca su takva. Ona po vašem ponašanju odlično znaju kako se vi osjećate. Stoga, ako želimo da djeca znaju što osjećamo prema njima, da ih volimo, moramo se i ponašati kao da ih volimo. “Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i iskreno.” (1 Ivanova 3,18)

Namjera ove knjige jest ispitati kako da roditelji pokrenu svoje osjećaje ljubavi. Samo na taj način mogu prenijeti ljubav na dijete kako bi se ono osjećalo voljenim, prihvaćenim i poštovanim, i da samo može voljeti i poštovati. Samo

će tada roditelji moći pomoći svojoj djeci da vole druge bezuvjetno, a iznad svega svoje buduće bračne drugove i djecu.

Prije nego što se upustimo u otkrivanje kako voljeti dijete, moramo krenuti od jedne pretpostavke. Mora se pozdano znati da roditelji vole svoje dijete. To znači da roditelji moraju željeti primijeniti ono što nauče. Postoji razlika između neodređena osjećaja topline prema djetetu i prave skrbi, kad smo spremni žrtvovati sve što treba za djetetovo dobro. Prilično je bespredmetno nastaviti čitati ovu knjigu ako ne želite ozbiljno razmisliti o onom što ona kazuje, razumjeti je i njezin sadržaj primijeniti. Inače, bilo bi je lako pročitati površno i poricati informacije kao jednostavne i nerealne.

Prijenos ljubavi na dijete može se grubo svrstati u četiri područja: kontakt očima, tjelesni kontakt, usmjerena pažnja i stega. Svako je područje jednako važno. Mnogi roditelji (i autoriteti) usredotočit će se na jedno ili dva područja i zane-mariti ostala. Najprenaglašenije područje danas jest stega. Susrećem mnogu djecu roditelja kršćana koja su dobro odgojena, ali se ne osjećaju voljenom. U mnogim takvim slučajevima roditelji su, nažalost, pobrkali stegu s kažnjavanjem, kao da su ta dva pojma isto. To je razumljivo ako tko čita knjige i članke ili pohađa seminare o toj temi. I ja često pročitam ili čujem autoritete koji kazuju roditeljima da koriste prut i fizički kažnjavaju svoje dijete ni ne spominjući da dijete treba i voljeti. Ni riječi o tome kako djetetu pomoći da se dobro osjeća prema sebi, svojim roditeljima i drugima. Ni riječi o tome kako dijete učiniti sretnim.

Svakog dana vidim posljedice ovakva pristupa odgoju djeteta. Ova se djeca dobro ponašaju dok su sasvim mlada, premda su često pretiha, nekako mrzovoljna i povučena. Kod takve se djece očituje pomanjkanje spontanosti, znatiželje i djetinjaste raskoši ljubavlju odgojenog djeteta. A kod ove se djece često javljaju i problemi u ponašanju kad se približa-

Kako istinski voljeti svoje dijete

vaju adolescenciji zato što im nedostaje snažna emotivna veza s roditeljima.

Stoga se mi roditelji moramo usredotočiti na sva područja voljenja svoga djeteta. Nastavimo s razmatranjem prvog područja, kontakta očima.

4. poglavlje

KAKO POKAZATI LJUBAV PREKO KONTAKTA OČIMA

Kad prvi put pomislite na kontakt očima, on se pričinja razmjerno nevažnim u odnosu prema vašem djetetu. Ipak, kako radimo s djecom, promatramo komunikaciju između roditelja i djeteta i proučavamo rezultate istraživanja, shvaćamo koliko je bitan kontakt očima. Kontakt očima važan je ne samo kod uspostave dobrog komunikacijskog kontakta s djetetom, nego i kod ispunjenja njegovih emotivnih potreba. I ne znajući, mi se služimo kontaktom očima kao primarnim sredstvom prijenosa ljubavi, ponajprije na djecu. Dijete koristi kontakt očima s roditeljima (i drugima) da bi se emotivno nahranilo. Što više roditelji kontaktiraju očima sa svojom djecom kao sredstvom izražavanja svoje ljubavi, dijete će više biti nahranjeno ljubavlju, a njegov će emotivni spremnik biti puniji.

Što je kontakt očima? Kontakt očima je izravno gledanje u oči druge osobe. Većina ljudi ne shvaća koliko je značajan takav kontakt. Jeste li ikad pokušali voditi razgovor s nekim tko gleda u drugom smjeru, nesposoban da održi s vama kontakt očima? To je teško. A utječe i na naše osjećaje prema toj osobi. U nama postoji sklonost da nam se sviđaju ljudi koji mogu s nama ostvariti ugodan kontakt očima. Kontakt očima je ugodan, dakako, kad ga prate ugodne riječi i ugodni izrazi lica, kao što je smijeh.

Nažalost, roditelji, i ne shvaćajući to, mogu upotrijebiti kontakt očima i za prijenos drugih poruka svom djetetu. Roditelji mogu uspostaviti kontakt očima upućujući ljubav samo u određenim uvjetima, kao kad dijete, primjerice, učini

Kako istinski voljeti svoje dijete

nešto jako dobro na što su roditelji ponosni. To dijete doživljava kao uvjetnu ljubav. Kao što smo spomenuli u prethodnom poglavlju, dijete ne može dobro odrastati i razvijati se u takvim uvjetima. Iako mi možemo duboko voljeti svoje dijete, moramo s njim uspostaviti odgovarajući kontakt očima. Ono će u protivnom primiti pogrešnu poruku i neće se osjećati bezuvjetno voljenim.

Roditeljima je lako razviti groznu naviku uporabe kontakta očima isključivo kad žele nešto jako istaknuti djetetu, posebice negativno. Utvrdit ćemo da je dijete najpozornije kad ga gledamo izravno u oči. To možda činimo uglavnom kada dajemo neke naloge ili prekoračimo i kritiziramo. To je *katastrofalna* pogreška, iako ova metoda porabe kontakta očima ponajprije u negativnom smislu može dobro funkcionirati kad je dijete sasvim malo.

Ali zapamtite da je kontakt očima jedan od glavnih izvora djetetova emotivnog odgoja. Ako roditelj koristi ovo snažno sredstvo kontrole ponajprije na negativni način, dijete ne može a da i svog roditelja ne doživljava na negativan način. I premda izgleda kao da to može dati dobre rezultate dok je dijete malo, takvo je dijete poslušno i popustljivo zbog straha. Kako ono raste, strah zamjenjuju bijes, zlovolja i depresija. Pročitajte još jednom Tomove izjave: to je ono što nam on kaže.

O, da su barem njegovi roditelji to znali! Voljeli su Toma, ali nisu bili svjesni da su se rijetko koristili kontaktom očima, a kad i jesu, bilo je to da bi mu uputili neki nalog ili prijekor. Tom je prirođeno znao da ga roditelji na neki način vole. Ali zbog ovog načina porabe kontakta očima s primjesama kritike, Tom je uvijek bio zbunjen i smeten u odnosu na istinske osjećaje svojih roditelja prema njemu. Prisjetite se njegove tvrdnje: “Nikome nije stalo do mene osim mojih prijatelja.” Kad sam ga pitao: “Nikome?” on je odgovorio: “Pa... možda mojim roditeljima. Ne znam.” Tom zna da bi se trebao osjećati voljenim, ali se tako ne osjeća.

Kako pokazati ljubav preko kontakta očima

Još gora može biti navika roditelja da počnu izbjegavati kontakt očima kao sredstvo kažnjavanja. To je okrutno, a mi to često činimo svom bračnom drugu. (Hajde, priznajte.) Svjesno izbjegavanje kontakta očima s djetetom često je bolnije od tjelesnog kažnjavanja. Može biti razorno. Ono može biti jedna pojedinost u životu djeteta koju neće nikad zaboraviti.

Postoji nekoliko vrsta okolnosti između roditelja i djeteta koje mogu utjecati na cijeli život djeteta, događaja koje dijete, a katkad i roditelj, nikad ne zaboravlja. To može biti i namjerno izbjegavanje kontakta očima s djetetom kao način izricanja neodobravanja i očiti je primjer uvjetne ljubavi. Mudar će roditelj poduzeti sve što je u njegovoj moći da to izbjegne.

Našim izražavanjem ljubavi prema djetetu ne bi trebalo upravljati zadovoljstvo ili nezadovoljstvo. Mi moramo izražavati svoju ljubav stalno, nepokolebljivo i bez obzira na situaciju. Loše ponašanje možemo rješavati na druge načine — načine koji se neće sukobljavati s pružanjem ljubavi. Mi ćemo govoriti o stezi i kako je provesti bez razbijanja veze ljubavi. Dosad smo shvatili da roditelji moraju rabiti kontakt očima kao stalni način pružanja ljubavi, a ne samo kao sredstvo stege.

Mi smo uzori

Svi mi znamo da djeca uče oblikujući se prema nama. Djeca na isti način uče i umijeće kontakta očima. Ako s djetetom održavamo stalni, pozitivni kontakt očima, pun ljubavi, i ono će činiti to isto. Ako kontakt očima rabimo kao način izricanja svoje ljutitosti, i ono će činiti tako.

Poznajete li neko dijete koje izgleda nekako odbojno ili je čak omraženo? Najvjerojatnije će vas samo kratko pogledati kad vas prvi put ugleda, a zatim samo kad kažete ili učinite nešto posebno zanimljivo. Osim toga, ono vas izbjegava gledati. Takav je nestalan kontakt očima neugodan, mr-

Kako istinski voljeti svoje dijete

zak, i može izazvati srdžbu. Sada zamislite način na koji roditelji tog djeteta rabe kontakt očima prema njemu. Ima li sličnosti?

Zamislite vidljivu štetu koju ima ovo dijete i imat će je kroz cijeli život. Zamislite kako će mu biti teško stvarati prijateljstva i ostale intimne veze. Kako će ga drugovi odbacivati i izbjegavati, ne samo sada nego vjerojatno i trajno, jer su slabi izgledi da prekine ovaj uzorak odnosa. Prije svega, ono nije svjesno da to čini, a drugo, promjena takvog uzorka izuzetno je teška *ako roditelji ne promijene vlastiti način kontakta očima prije nego što dijete postane prestaro*. To je jedina djetetova nada.

Izvrstan primjer ovakve tragedije pronađen je u istraživačkoj studiji pedijatrijskog odjela jedne opće bolnice. Istraživač je sjedio na jednom kraju hodnika i brojio koliko puta medicinske sestre ulaze u sobu pojedinog djeteta. Utvrđeno je da su neka djeca bila posjećena mnogo češće od druge djece. Razlozi su bili zapanjujući. Učestalost posjeta imala je veze i s ozbiljnošću djetetove bolesti, naravno, i njegovom koja je djetetu bila potrebna. Ali to nije moglo potpuno objasniti veliku razliku u broju kontakata s malim pacijentima. Vjerojatno ste pogodili. Popularnijem se djetetu poklanjalo više pažnje. Kad god su sestre imale slobodne trenutke ili su mogle birati u koju sobu da uđu, prirodno su izabirale dijete s kojim su mogle uspostaviti najugodniji kontakt.

Po čemu se moglo mjeriti koliko je neko dijete ugodno? Bilo je nekoliko razloga kao npr. živahnost, verbalna sposobnost i neposrednost, ali je najčvršći činitelj bio kontakt očima. Najmanje posjećena djeca kratko bi pogledala posjetitelja, a zatim spustila ili skrenula pogled. Nakon toga ta bi djeca izbjegavala kontakt očima, što je otežavalo uspostavu odnosa s njima. Odrasli su se osjećali nelagodno u društvu te djece. Medicinske sestre, ne shvaćajući svoju ulogu u pokretanju komunikacije, pogrešno bi ih razumjele pretpostavljajući da dijete želi biti samo ili da su mu odbojne. Dosljed-

no tomu, tu su djecu izbjegavale, a ona su se osjećala još manje voljenom, željenom i vrijednom.

Isto se događa i u tisućama domova. U Tomovom se to moglo ispraviti stalnim, toplim i ugodnim kontaktom očima (bezuvjetna ljubav) njegovih roditelja. Da su oni to znali (kao i neke druge osnovne činjenice o ljubavi o kojima ćemo govoriti), ne bi imali problema sa svojim sinom.

Sindrom zastoja u razvoju

Sljedeće važno otkriće u našem istraživanju također se dogodilo na pedijatrijskom odjelu, ali u sveučilišnoj bolnici. Proučavali smo čudni fenomen sindroma zastoja u razvoju. U ovoj bolesti dijete, obično staro između šest i dvanaest mjeseci, prestaje se razvijati. Često prestaje jesti i rasti, postaje ravnodušno i apatično, i čak može umrijeti bez nekog vidljivog razloga. Svi testovi i fizički pregledi su normalni. Zbog čega dijete gubi volju za životom? U većini slučajeva znamo da su roditelji odbacili dijete, često nesvjesno. Nisu se kadri svjesno suočiti s osjećajem odbacivanja svog djeteta, i tako ga nesvjesno odbacuju svojim ponašanjem. Utvrđeno je da ti roditelji izbjegavaju kontakt očima i tjelesni kontakt s djetetom. U svemu ostalom oni su dobri roditelji — osiguravaju hranu, odjeću itd.

Sindrom zastoja u razvoju je čudan fenomen, ali drugi su nalazi još čudniji. Za vrijeme nacističkih napada na London tijekom Drugoga svjetskog rata, mnoga su djeca zbog zaštite bila iseljena iz grada na selo. Njihovi su roditelji ostali u Londonu. O ovoj se djeci dobro vodilo računa fizički: bila su čista, hranjena i bilo im je udobno. Emotivno, pak, bila su uskraćena jer nije bilo dovoljno onih koji bi ih emotivno hranili — kontaktom očima i tjelesnim kontaktom.

Većina ove djece bila je emotivno zakinuta i oštećena. Bilo bi mnogo bolje da su ta djeca ostala sa svojim majkama. Opasnost od emotivne štete bila je veća od tjelesne.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Opasnost i zamke koje vrebaju emotivno slabo dijete zastrašujuće su. Roditelji, potrudite se da vaše dijete postane snažno. Vaše je najsnažnije oruđe bezuvjetna ljubav.

Kontakt očima i proces učenja

Radeći prema programu Headstart, volim podučavati sve divne učitelje o kontaktu očima i tjelesnom kontaktu te kako oni utječu na radoznalost i djetetovu sposobnost učenja.

Odgovitelj će znati uočiti trogodišnje ili četverogodišnje dijete koje je očito uznemireno, zastrašeno i nezrelo zbog teškoća koje ima u uspostavi ili održavanju kontakta očima. Slabost u obuzdavanju zbog emotivne oskudice može kod djeteta izazvati poteškoće s kontaktom očima.

Krajnje uznemireno dijete će, uz to, imati problema u pristupu odraslima (a često i svojim prijateljima). Dijete koje ima dovoljno zdravih emocija pristupit će svom učitelju izravno, uspostaviti normalni kontakt očima, i reći ono što mu je na pameti — npr. “Mogu li dobiti list papira?” Što dijete više oskudijeva u osjećajima, teže će mu biti tako postupiti.

U prosječnoj učionici nije teško naći barem jedno dijete (obično je to dječak) koje je toliko uznemireno i zastrašeno da ne može uspostaviti dobar kontakt očima, govori oklijevajući, i pristupit će svom učitelju neizravno. Povremeno će dijete moći pristupiti učitelju samo koračajući gotovo natraške. Naravno, takvo će dijete imati poteškoća u učenju zbog uznemirenosti i napetosti.

Kad pronađemo takvo nesretno dijete, zamolim učitelja da ga nešto podučava sjedeći preko puta njegove klupe. Zatim zamolim učitelja da zagrlji dijete i povremeno uspostavi s njim kontakt očima (koliko god dijete može podnijeti) tijekom razgovora. Nakon kratkog vremena opet zamolim učitelja da dijete nešto podučava držeći ga u zagrljaju. Učitelj je zadivljen, a i ja, koliko lakše dijete uči kad se prvo zadovolje

njegove emotivne potrebe. Pomoću kontakta očima i tjelesnog kontakta, učitelj je smanjio strah i uznemirenost djeteta i učvrstio mu osjećaj sigurnosti i pouzdanja. Ovo mu, pak, omogućava da bolje uči. Nije li jednostavno? Naravno da jest. Zbog čega onda to ne činimo češće? Zbog mnogih razloga: od straha da ćemo izgledati nestručno, ili da ćemo pokvariti dijete, ili da ćemo ga oštetiti na neki drugi način. Ako postoji išta zbog čega se ne trebamo brinuti, to je pružanje ljubavi djetetu.

Na novom mjestu

Vrlo sam sretan što sam kao roditelj podučen o važnosti kontakta očima. To je prouzročilo veliku promjenu kod moje vlastite djece. Nikad neću zaboraviti dane kad smo se tek preselili u kuću gdje i danas živimo. Naša dva sina imala su tada šest i dvije godine i bili su sretni, puni energije i uobičajeno samostalni.

Okolo tjedan dana nakon useljenja primijetili smo kod oba dječaka promjenu. Postajali su plačljivi, držali se jedan drugog, bili su razdražljivi, pretjerano osjetljivi, nemirni i često su se tukli. Tih dana moja supruga Pat i ja pokušavali smo srediti kuću prije nego što ću ja početi raditi. Oboje smo se zabrinuli zbog ponašanja djece, ali mislili smo da je to zbog selidbe.

Jedne noći razmišljao sam o svojim sinovima i zamislio sebe na njihovom mjestu. Odgovor na njihove probleme u ponašanju iznenada me pogodio poput čekića. Pat i ja bili smo s dječacima danonoćno i često s njima razgovarali. Ali bili smo toliko usredotočeni na kućanske poslove da im nismo posvećivali pravu pažnju niti smo održavali kontakt očima, a rijetko smo uspostavljali i tjelesni kontakt. Njihovi su emotivni spremnici počeli presušivati i svojim su ponašanjem pitali: "Voliš li me?" Na svoj djetinji, iracionalni način, oni su pitali: "Voliš li me sada kad smo se preselili? Je li sve

Kako istinski voljeti svoje dijete

isto? Voliš li me još uvijek?” Tako znakovito za dijete u vrijeme promjene.

Čim sam shvatio problem, porazgovarao sam o tome sa svojom suprugom. Mislim da je u početku bila malo nepovjerljiva, ali tada je već bila spremna pokušati bilo što.

Sljedećeg smo dana uspostavljali s dječacima kontakt očima kad god smo mogli, kad su nam nešto govorili ili kad smo se mi obraćali njima. Kad god je bilo moguće, zagrlili bismo ih i obasipali ih svjesnom pažnjom. Promjena je bila nevjerojatna. Čim su se njihovi emotivni spremnici napunili, postali su opet sretni, blistavi, bili su sve manje razdražljivi i sretno su provodili vrijeme zajednički se igrajući. Pat i ja složili smo se da je to bilo dobro provedeno vrijeme. Djeca su nam opet bila sretna.

Nikad nije prerano

Dopustite mi da iznesem još jednu ilustraciju o važnosti kontakta očima. Oči djeteta počinju se usmjeravati na objekt negdje između drugog i četvrtog tjedna starosti. Jedna od prvih slika koja zadržava pozornost djeteta jest ljudsko lice, a posebice oči.

Kad dijete navrši otprilike šest do osam tjedana, primijetit ćete da su mu oči stalno u pokretu i da izgledaju kao da nešto traže. Oči podsjećaju na dvije radarske antene koje su u pokretu i istražuju. Zna li što dijete traži? Mislim da već znate: traži drugi par očiju. Već s dva mjeseca ove se oči vežu za drugi par očiju. Dijete se već hrani emotivno, i čak se u takvoj vrlo ranoj dobi djetetov emotivni spremnik mora puniti.

Zapanjujuće, zar ne? Nije čudo da se djetetov odnos prema svijetu i njegovi osjećaji prema njemu tako dobro uobličuju već u najranijoj dobi. Većina istraživača ističe da su djetetova osnovna osobnost, način mišljenja, govora i druge crte karaktera učvršćene do dobi od pet godina.

Kako pokazati ljubav preko kontakta očima

Ne možemo prerano početi djetetu pružati stalnu, toplu i neprekidnu ljubav. Ono jednostavno *mora* imati ovu bezuvjetnu ljubav da bi se uspješno nosilo s današnjim svijetom. A mi imamo jednostavnu, ali iznimno učinkovitu metodu kojom mu možemo pružiti tu ljubav. Ali kontakt očima može se iskoristiti pogrešno kao sredstvo nadzora, kao što smo ranije ustvrdili. Na svakom je roditelju odluka hoće li upotrijebiti kontakt očima da prenese bezuvjetnu ljubav.

5. poglavlje

KAKO POKAZATI LJUBAV PREKO TJELESNOG KONTAKTA

Čini se da je najočitiji način prijenosa naše ljubavi na dijete tjelesni kontakt. Studije otkrivaju iznenađujuću činjenicu da većina roditelja dodiruje svoju djecu samo kad je to nužno — kod oblačenja, svlačenja ili slično. Inače se malo roditelja služi ovim ugodnim načinom očitovanja bezuvjetne ljubavi koju dijete toliko treba. Rijetko možete vidjeti roditelja koji vlastitom voljom ili “iz čista mira” koristi mogućnost dodirivanja svog djeteta.

Ne mislim samo na grljenje, ljubljenje i slično. Ovdje govorim i o bilo kojoj vrsti tjelesnog kontakta. Tako je jednostavno dotaknuti djetetovo rame, lagano ga gurnuti u rebra ili mu razmrsiti kosu. Promatrate li pažljivo roditelje i djecu, primijetit ćete da mnogi roditelji pokušavaju imati što je manje moguće tjelesnog kontakta. Kao da ovi jadni roditelji misle kako su njihova djeca poput mehaničkih lutaka, objekti koji treba naučiti kako da hoda i ponaša se uz što manje pomoći. Ovi roditelji ne znaju kakve izvanredne mogućnosti propuštaju. U svojim rukama imaju način kako da kod svoga djeteta učvrste emotivnu sigurnost i osobno uspiju kao roditelji.

Divno je vidjeti roditelje koji su otkrili ovu tajnu tjelesnog kontakta i kontakta očima.

Prošlog je ljeta moj osmogodišnji sin igrao bejzbol, a ja sam ga promatrao. Tijekom igre posebno sam uživao promatrajući jednog oca koji je otkrio tajne kontakta očima i tjelesnog kontakta. Njegov sin često bi dotrčao do njega i nešto mu govorio. Bilo je očito da među njima postoji snažna veza

Kako pokazati ljubav preko tjelesnog kontakta

zasnovana na ljubavi. Kad su razgovarali, njihov je kontakt očima bio izravan, bez ustezanja. A komunikaciju su održavali s mnogo prikladnog tjelesnog kontakta, posebice kad je što bilo smiješno. Ovaj bi otac često polagao ruku na sinovu, ili ga obgrlio, te katkad potapšao po koljenu. Povremeno bi ga potapšao po leđima ili privinuo k sebi, osobito pri duhovitom komentaru. Moglo se vidjeti kako ovaj otac koristi tjelesni kontakt kad god je to moguće, dokle god je to njemu i dječaku godilo i dok je bilo prikladno.

Povremeno bi i kći tinejdžerka ovog istog oca došla gledati svog brata kako igra. Sjela bi pokraj oca ili ispred njega. A ovaj brižni otac odnosio bi se i prema njoj na odgovarajući način. Rabio je kontakt očima i tjelesni kontakt, ali je zbog njezine dobi nije držao u krilu ili ljubio (što bi činio da je bila mlađa). Često bi joj dotaknuo ruku, rame ili leđa. Katkad bi je potapšao po koljenu ili zagrlio, posebice ako bi se dogodilo nešto smiješno.

Dva dragocjena dara

Tjelesni kontakt i kontakt očima moraju biti uključeni u sve naše svakidašnje postupke s djecom. Oni moraju biti prirodni i ugodni, a ne upadljivi ili pretjerani. Dijete koje raste u domu u kojemu roditelji rabe tjelesni kontakt i kontakt očima osjećat će se ugodno i kad je samo i u društvu. Bit će mu lako komunicirati, bit će omiljeno i imat će samopouzdanje. Odgovarajući i česti kontakt očima i tjelesni kontakt dva su najdragocjenija dara što ih možemo dati svome djetetu. Kontakt očima i tjelesni kontakt (uz usmjerenu pažnju) najdjelotvorniji su načini da se napuni djetetov emotivni spremnik i da se razvija na najbolji mogući način.

Nažalost, Tomovi roditelji nisu otkrili tajnu tjelesnog kontakta i kontakta očima. U prethodnom smo poglavlju vidjeli kako su se pogrešno koristili kontaktom očima. Oni su smatrali da je tjelesni kontakt prikladan za djevojčice jer

Kako istinski voljeti svoje dijete

“njima treba pokazivati ljubav”. Ali gospodin i gospođa Smith vjerovali su kako s dječacima treba postupati kao s muškarcima. Smatrali su da bi izricanje ljubavi razmazilo Toma i da bi postao mekušcem.

Ovi ožalošćeni roditelji nisu shvatili da je istina upravo suprotna, te da što više Tomovih emotivnih potreba bude zadovoljeno tjelesnim kontaktom i kontaktom očima, posebice ako to čini otac, to će se on više poistovjetiti s muškim spolom i bit će muževniji.

Gospodin i gospođa Smith također su mislili da s dječakovim odrastanjem opada i njegova potreba za ljubavlju, osobito tjelesnom. A potreba dječaka za tjelesnim kontaktom nikada se ne smanjuje, premda se mijenja vrsta tjelesnog kontakta koja mu treba.

Kao i dok je bio malo dijete, on i sad osjeća potrebu da ga roditelji drže, miluju, grle i ljube. Ova vrsta tjelesnog iskazivanja ljubavi bitna je od rođenja do otprilike sedme ili osme godine — i doista mislim da je presudna! Istraživanje pokazuje da djevojčice mlađe od dvanaest mjeseci primaju pet puta više tjelesnog izražavanja ljubavi od dječaka. Uvjeran sam da je to jedan od razloga što mlađi dječaci (između treće godine i adolescencije) imaju puno više problema od djevojčica. Na psihijatrijskim se klinikama može zateći pet do šest puta više dječaka nego djevojčica. Ovaj se omjer dramatično mijenja tijekom adolescencije.

Očito je važno da dječak primi jednaku količinu ljubavi (a često treba i više) kao i djevojčica tijekom ranih godina. Kako dječak odrasta i postaje starijim, njegova potreba za tjelesnom ljubavi, kao što su grljenje i ljubljenje, slabi, ali ne i njegova potreba za tjelesnim kontaktom. Njemu je sada potreban tjelesni kontakt “na dječaćki način” kao što je hrvanje u šali, gurkanje, lupkanje po leđima, boksanje u šali, medvjedi zagrljaji, udaranje dlanom u dlan itd. Ovaj način uspostave tjelesnog kontakta s dječakom jednako je važno sredstvo izricanja pažnje kao grljenje i ljubljenje. Nemojte

Kako pokazati ljubav preko tjelesnog kontakta

zaboraviti da dijete nikad ne preraste potrebu za *objema* vrstama kontakta.

Kako su moji sinovi odrastali, sve su više odbijali maženje, grljenje i ljubljenje. Ali i tada je bilo situacija kad im je to bilo potrebno, a ja sam morao biti spreman da im to pružim. Ovo se obično događalo kad su bili povrijeđeni (tjelesno ili emotivno), umorni, bolesni, kad su odlazili na počinak ili kad bi se dogodilo nešto što ih je rastužilo.

Sjećate li se posebnih trenutaka o kojima smo razgovarali u četvrtom poglavlju? Trenutaka koji su posebno značajni djetetu, toliko značajni da ih nikada neće *zaboraviti*? Ove posebne prilike kada svojoj djeci pružamo ljubav tjelesnim kontaktom (grljenje, ljubljenje), *posebice kako djeca sazrijevaju*, neki su od ovih posebnih trenutaka. To su trenuci kojih će se vaše dijete sjećati u previranjima adolescencije, kad se u tinejdžeru sukobljava s jedne strane pobuna, a s druge ljubav prema roditeljima. Što su sjećanja ljepša, dijete će biti jače u borbi protiv mladenačkog meteža.

Ove dragocjene prilike ograničene su po broju. Dijete brzo prelazi iz jedne faze u drugu i, prije nego što mi to i shvatimo, prilike da mu pružimo ono što mu treba dođu i prođu. Sumorna misao, zar ne?

Još nešto želim reći o izražavanju tjelesne ljubavi dječacima. Lakše je to činiti kad je on mlađe dobi, između dvanaest i osamnaest mjeseci starosti. Kako postaje starijim, to postaje sve teže. Zašto? Jedan od razloga je, kao što smo već prije spomenuli, pogrešna pretpostavka da tjelesno izricanje ljubavi više priliči ženskom spolu. Razlog koji ovdje želim istaknuti jest taj što većina dječaka postaje manje dopadljivom ljudima kako postaju stariji. Na primjer, većini ljudi sedmogodišnji ili osmogodišnji dječak nije dopadljiv, odbojan je i često izgleda groteskno. Da bismo dječaku pružili emotivnost koju on mora imati, moramo u sebi prepoznati ove neugodne osjećaje, oprijeti im se i nastaviti činiti ono što nam je dužnost kao majkama i očevima.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Porazgovarajmo sada o djevojčicama i njihovim potrebama. Djevojčice općenito ne pokazuju toliko da su emotivno uskraćene tijekom prvih sedam ili osam godina života koliko dječaci. Drugim riječima, njihove potrebe za ljubavlju nisu tako bjelodane. Vidio sam mnogo emotivno uskraćene djece, i vrlo je lako reći koji dječaci pate — njihova patnja je obično očita. Ali izgleda da djevojčice lakše podnose pomanjkanje emotivne hrane prije adolescencije i ono na njih manje utječe. No ne dajmo se zavarati. Premda djevojčice ne pokazuju svoju patnju u tolikoj mjeri dok su mlađe, one intenzivno trpe kad se o njima ne vodi dovoljna emotivna skrb. Ovo postaje prilično vidljivo kad postanu starije, posebice tijekom mladenaštva.

Jedan razlog što je tomu tako leži u tjelesnom kontaktu. Zapamtite da je tjelesni kontakt, osobito u nježnijim oblicima (držanje, grljenje, ljubljenje), vitalan za dječake mlađe dobi. Što je dječak mlađi, taj mu je kontakt važniji. Kod djevojčice važnost tjelesnog kontakta raste što ona postaje starijom, i doseže vrhunac u dobi od jedanaest godina. Ništa mi ne slama srce više od jedanaestogodišnjakinje koja ne prima odgovarajuću emotivnu hranu. To je za nju kritično doba.

Promjena Sharonine osobnosti

“Ne mogu vjerovati! Sharon mora da je dr. Jekyll i mr. Hyde”, uzviknula je gospođa Francisco kad me je prvi put posjetila u vezi sa svojom petnaestogodišnjom kćeri. “Uvijek je bila tiha, stidljiva djevojčica koja se nikad nije isticala. Zapravo, morali smo je poticati da nešto učini, posebice posljednjih nekoliko mjeseci. Jedno je vrijeme nisam ni na što mogla natjerati. Izgledalo je kao da joj je život dosadio. Za sve je izgubila zanimanje, a nadasve za školu. Činilo se kao da je izgubila svu energiju. Odvela sam Sharon pedijatru, ali on nije ništa utvrdio. Zatim sam razgovarala sa školskim

psihologom i nastavnicima. I oni su bili zabrinuti zbog stanja u kojem se nalazi Sharon. Neki prijatelji rekli su mi da se ne brinem, da je to faza koju će prerasti. Nadala sam se da su u pravu, ali ostale su sumnje. Jednog dana nazvala me prijateljica koja ima kćer Sharonine dobi. Rekla mi je kako njezina kći misli da se Sharon drogira. Bila sam uvjerena da Sharon to ne čini, ali sam ipak pretražila njezinu sobu i pronašla marihuanu.

Prvi put u životu ponašala se užasno. Vikala je na mene, rekla je da je uhodim i da nemam pravo ometati njezinu privatnost. Bila sam zaprepaštena njezinom drskošću.

Bio je to, izgleda, početak promjene njezine osobnosti. Sada je srdita sve vrijeme, upravo puna mržnje. Izlazi s najgorim društvom, i strahujem od pomisli što bi joj se sve moglo dogoditi. Jedino što je sada zanima jest izbivanje iz kuće i druženje s njezinim problematičnim prijateljima. Što će od nje postati, doktore Campbell? Mi je ne možemo nadzirati.”

“Je li Sharon ista i prema ocu?” upitao sam.

“S njim se nekako bolje slaže, ali i on je sve teže uspijeva urazumiti. A on i nije puno kod kuće da bi pomogao. Vrlo je zaposlen. Uglavnom ga nema. Čak i kad je kod kuće, ne posvećuje nam puno vremena. Djeca ga obožavaju i žele biti s njim. Ali on odmah pronađe nešto što su pogrešno napravila i grdi ih zbog toga. On ih doista voli. Ja to znam. Ali to je njegov način.”

Ova je priča tragična, ali uobičajena. Normalna, nadarena djevojčica koja je gotovo trinaest godina bila otvorena, poslušna i koju je bilo lako voljeti. Kao i svakom drugom djetetu, njezina glavna briga bila je “Voliš li me?” Gotovo trinaest godina njezini su roditelji stalno imali priliku da joj odgovore na to pitanje i dokažu svoju ljubav prema njoj. Kao tipičnoj djevojčici, potreba da joj se iskazuje ljubav rasla je tijekom godina i dosegla vrhunac u dobi od jedanaest godina — toj najkritičnijoj dobi kad djevojčice imaju gotovo

Kako istinski voljeti svoje dijete

neodoljivu potrebu za obilnim kontaktom očima, usmjerenom pozornošću i tjelesnim kontaktom, nadasve od strane svojih očeva.

Priprema za mladenaštvo

Zbog čega je ljubav toliko važna djevojčicama u dobi prije mladenaštva? Odgovor: radi pripreme za mladenaštvo. Svaka djevojčica ulazi u mladenaštvo pripremljena do određenoga stupnja. Neke su dobro pripremljene, a neke nisu.

Dva najvažnija oblika ove pripreme za djevojčice jesu slika o samoj sebi i spolni identitet. Promotrimo spolni identitet kod djevojčice koja raste. Kao što smo već spomenuli, potreba djevojčice za ljubavlju raste kako ona postaje starijom. Kako se približava mladenaštvu, ona nagoni ili podsvjesno zna da ono što nose godine adolescencije ovisi o tome što ona osjeća o sebi. Za nju je važno da se osjeća ugodno kao osoba ženskog spola. Ako se ugodno osjeća kao “žena” kad se približava mladenaštvu (obično između trinaeste i petnaeste godine starosti), njezino će mladenaštvo biti razmjerno mirno, ugodno i prijatno s uobičajenim padovima i usponima. Što je stabilniji i zdraviji njezin spolni identitet, bolje i lakše će podnijeti pritisak svojih prijatelja. Što je njezino mišljenje o sebi kao “ženskoj osobi” lošije, manje je stabilna. Ona će tada više podlijetati utjecaju prijatelja (posebice muških) i bit će manje sposobna da se drži roditeljskih vrijednosti.

Spolni je identitet samopotvrđivanje ženskosti, a djevojčica dobiva svoj spolni identitet ponajprije od svoga oca, dokle god on živi, a nadasve ako je u domu. Ako otac nije živ ili iz nekoga drugog razloga nije uz svoju kćer, djevojčica mora naći neku drugu osobu koja će ispuniti ove potrebe. Ali otac je prva osoba koja može pomoći svojoj kćeri da se pripremi za mladenaštvo. Kakva golema odgovornost!

Otac pomaže svojoj kćeri da prihvati samu sebe pokazujući joj da je on sam prihvaća. On to čini primjenjujući

načela o kojima smo već govorili — bezuvjetnu ljubav, kontakt očima, tjelesni kontakt i usmjerenu pažnju. Potreba djevojčice za ovim načinima izražavanja očeve ljubavi počinje već kad ona ima dvije godine. Ova potreba, iako važna u ranijoj dobi, raste što djevojčica postaje starijom i približava se toj gotovo magičnoj dobi od trinaest godina.

Problem u našem društvu jest taj što se otac — kako djevojčica postaje starijom — pri izražavanju ljubavi koja joj je potrebna obično osjeća sve neugodnije, osobito u pred-adolescentnoj dobi (oko desete ili jedanaeste godine). I tako, kad djevojčica dosegne dob u kojoj su joj očeva pažnja i ljubav najpotrebniji, otac se osjeća čudno i nelagodno, posebice prilikom tjelesnog kontakta. To je izuzetno nesretna okolnost. Očevi, mi moramo zanemariti nelagodu i pružiti svojim kćerima ono što je za njih od najveće važnosti tijekom cijelog života.

Naš sudac za maloljetne

Kao i većina očeva, i ja sam imao poteškoća u pružanju svih emotivnih potreba svojoj djeci — posebice kod tjelesnog kontakta sa svojom kćeri tinejdžerkom, i s usmjerenom pažnjom. Većinu večeri dolazio sam kući s posla tjelesno i emotivno iscrpljen. Nakon što sam se istrošio na poslu, kako sam mogao pronaći energiju i izvore za svoju obitelj, poglavito za svoju kćer, u trenucima kad su me trebali? Potreba moje kćeri za mnom pojačala se kad je doživjela negativno iskustvo sa svojim prijateljima — možda je neka djevojka bila prema njoj neprijateljski raspoložena zbog ljubomore. Katkad ona nije razumjela uzrok ljubomore pa je pokušavala naći pogrešku u sebi. U prigodama sličnima ovoj, znao sam što *bih trebao* učiniti. Otići ću u njezinu sobu, razgovarati s njom o onome što joj je tog trena na umu, pružiti joj sav mogući tjelesni kontakt i kontakt očima, i strpljivo čekati da podijeli sa mnom svoju bol i zbunjenost. Tada ću joj moći

Kako istinski voljeti svoje dijete

razjasniti razumijevanje problema. Nakon nekog vremena ona će shvatiti da nije učinila ništa pogrešno i da ne treba ni za što sebe okrivljavati. Tada će sagledati situaciju dovoljno jasno da ubuduće može izbjeći slične poteškoće.

Volio bih da su se stvari tako odvijale, ali kako sam rekao, rijetko sam imao snage i volje to i provesti. Obično sam samo bio sposoban pojesti večeru, sjesti u svoj omiljeni naslonjač, čitati novine i opušitati se.

Dopustite mi da vam ispričam što mi je pomoglo da prebrodim ovu tromost. Kad me moja kći (ili jedan od mojih sinova) trebala, a moje cijelo tijelo težilo krevetu ili stolcu, sjetio sam se svog prijatelja, suca na sudu za maloljetnike. Iskreno cijenim suca. Nešto najteže, najtragičnije što bi se moglo dogoditi meni ili mojoj obitelji bilo bi da sam se morao pojaviti na ovom sudu s jednim svojim djetetom zbog, uzmimo, optužbe za uživanje i posjedovanje droge. Rekao sam sebi: “Campbell, svako šesto dijete pojavljuje se na sudu za maloljetnike. Ako želiš biti siguran da se ni jedno od tvoje djece neće tamo naći, bilo bi ti bolje da im pružiš ono što im treba umjesto da misliš na sebe.”

Sama pomisao da bi se jedno od moje djece moglo pojaviti pred sucem bila mi je nepodnošljiva. To je obično palilo. Odmah sam činio ono što sam znao da moram učiniti kao otac.

Vratimo se tjelesnom kontaktu. Jednog sam dana razmišljao o važnosti ovoga kontakta. Razmišljao sam koliko je značajan, a ipak većina roditelja smatra taj tjelesni kontakt nebitnim i prejednostavnim; mi mislimo da ga primjenjujemo, a zapravo to rijetko činimo. Baš sam pokušavao smisliti ilustraciju kojom bih istaknuo taj problem, kad je moja supruga naišla na neobičan članak u tjedniku *The Saturday Evening Post*. Članak se bavio vjerskim kultovima uključujući i Ujedinjenu crkvu munijevaca (Unification Church Moonies). Bio je tu i razgovor s nekim mladićem kojemu su pripadnici te zajednice “ispirali mozak”.

Kako pokazati ljubav preko tjelesnog kontakta

Jedna od najučinkovitijih tehnika primjenjivala se ova-ko: u emocijama nabijenom ozračju i okružen pripadnicima Crkve, natjerali su toga mladića da se u mislima vrati u djetinjstvo i oživi bolne trenutke. Pričao je o događaju kad je imao tri godine. Osjećao se osamljenim i pokušao se utješiti tražeći tjelesni kontakt sa svojom majkom. Ona tog trenutka nije imala vremena za njega, te se on osjećao odbačenim. Tada su ga pripadnici Crkve počeli grliti (tjelesni kontakt), izjavljujući kako ga oni vole (podrazumijevajući da ga njegova majka nije voljela).

Zastrašujuće iskustvo, zar ne? Činjenica da postoje mnogi takvi vjerski kultovi u našem svijetu koji pokušavaju zarobiti umove naše djece, dovoljno je uzbunjujuća. A što je još gore, oni to mogu činiti zato što roditelji ne pružaju djeci bezuvjetnu ljubav niti je opskrbljuju osnovnim emotivnim potrebama. Statistika pokazuje da mi roditelji u tome ne uspijevamo.

Činjenica je, pak, da većina roditelja voli svoju djecu. I ovdje je osnovni problem što mi nismo svjesni da na svoju djecu moramo prenositi ljubav prije svega ostalog: prije podučavanja, prije usmjeravanja, prije primjera, prije odgoja. Bezuvjetna ljubav mora biti osnovni odnos s djetetom, jer je inače sve drugo nepredvidivo, osobito njegovi stavovi i ponašanje.

Ali zbog toga ne bismo trebali biti pesimistični. Doista je ohrabrujuće to što mi znamo u čemu je osnovni problem i kako da se s njim borimo. Postoje razumni odgovori. Ja sam uvjeren da većina roditelja, zato što vole svoje dijete, može biti podučena kako da prenese ljubav na dijete. Pitanje je kako djelovati na sve (ili većinu) roditelja. To je nešto o čemu moraju razmišljati svi zabrinuti roditelji. Odgovor će od mnogih zahtijevati da se uključe i djeluju.

6. poglavlje

KAKO POKAZATI LJUBAV PREKO USMJERENE PAŽNJE

Kontakt očima i tjelesni kontakt rijetko zahtijevaju pravu žrtvu od roditelja. Usmjerena pažnja, pak, zahtijeva vrijeme, a katkad i vrlo mnogo vremena. To može značiti odricanje od nečega što bi roditelji radije činili. Roditelji puni ljubavi uvidjet će da postoje trenuci kad je djetetu prijeko potrebna usmjerena pažnja, a to se obično događa onda kad su roditelji najmanje za to raspoloženi.

Što je to usmjerena pažnja? Usmjerena pažnja je pružanje djetetu potpune, nepodijeljene pažnje tako da se dijete nesumnjivo osjeća potpuno voljenim. To znači da je dijete samo po sebi dovoljno vrijedno da mu roditelji ukažu nepodijeljenu pažnju, poštovanje i beskompromisan odnos. Ukratko, usmjerena pažnja čini da se dijete osjeća najvažnijom osobom na svijetu u očima svojih roditelja.

Neki mogu pomisliti da ovo ide predaleko, ali pogledajmo u Bibliju i vidjet ćemo koliko su djeca cijenjena. Zapazite veliku vrijednost koju im daje Krist (Marko 10,13-16). Njihova je vrijednost istaknuta u Psalmima (Psalam 127,3-5), a i u Postanku se djeca smatraju darom (Postanak 33,5).

Dijete se mora osjećati kao da je jedino. Malo djece to osjeća, ali velika je razlika kad mališan zna da je jedinstven. Samo mu usmjerena pažnja može pružiti tu spoznaju i predodžbu. Ona je nezaobilazna u razvoju djetetova samopoštovanja. I uvelike utječe na dječju sposobnost ljubavi prema drugima.

Iz mojega iskustva usmjerena je pažnja najzahtjevnija potreba koju dijete ima, i to stoga što mi roditelji imamo

velikih poteškoća da je uočimo, ali i ispunimo. Ima mnogo razloga zbog kojih ne uočavamo ovu potrebu. Jedan od glavnih razloga jest taj što mislimo da su druge stvari koje činimo za dijete dostatne. Primjerice, mi mislimo da posebna zadovoljstva (sladoled ili slatkiš), pokloni i zadovoljavanje neobičnih zahtjeva zamjenjuju usmjerenu pažnju određeno vrijeme. Ove ljubaznosti nisu loše, ali ozbiljna je greška rabiti ih kao nadomjestak za pravu usmjerenu pažnju. Meni je poraba ove vrsti nadomjestka bila prava kušnja jer mi je bilo mnogo lakše pružiti neko zadovoljstvo ili pokloniti dar, a i oduzimalo mi je mnogo manje vremena. Ali uvijek sam iznova uviđao da se moja djeca ne ponašaju niti osjećaju najbolje ako im ne pružim tu dragocjenu ugodnost — usmjerenu pažnju.

Tiranija žurnosti

Zbog čega je toliko teško pružiti usmjerenu pažnju? Stoga što to oduzima vrijeme. Mnogobrojne studije i knjige pokazuju da je vrijeme naša najdragocjenija svojina. Promotrimo to ovako. Iako imam na raspolaganju dvadeset četiri sata dnevno, a u tjednu sedam dana, gotovo je nemoguće da ispunim sve svoje obveze. To je činjenica i prisiljava me da zastanem i razmislim. Ne mogu izvršiti svaku obvezu i odgovornost u svom životu kako bih ja to želio. S tim se moram pomiriti. Ako se ne pomirim, naivno ću zaključiti da ću sve već nekako uspjeti obaviti, a u tom ću slučaju pasti pod utjecaj tiranije žurnosti. Hitne će stvari automatski početi dobivati prednost u mom životu i upravljati mojim vremenom. To bi bilo opravdano da su te stvari i važne. Ali, nažalost, obično nisu. Uzmite za primjer “sveti” telefon. Kažem “sveti” stoga što ima prednost nad gotovo svim drugim. Na telefonski poziv mora se odgovoriti bez obzira na vrijeme, mjesto ili situaciju. Naša obitelj može provoditi krasne trenutke večeri. To je meni od najveće važnosti. Ali ako zazvo-

Kako istinski voljeti svoje dijete

ni telefon, on ima “sveto” pravo da ometa, prekine i čak uništi naše obiteljsko zajedništvo. Tiranija žurnosti još jednom pobjeđuje ono što je u životu važno.

Znate, jednostavno nemamo dosta vremena u svome kratkom životu da nama gospodari žurnost i da se bavimo važnim. Ne možemo imati kolač i pojesti ga istodobno. Što onda učiniti? Bojim se da postoji samo jedan odgovor. A on nije ni lak ni jednostavan. Moramo utvrditi svoj red vrijednosti, postaviti ciljeve i planirati vrijeme da bismo ih ostvarili. Moramo upravljati svojim vremenom da bismo se mogli baviti važnim stvarima.

Red vrijednosti

Što je vama najvažnije u životu? Gdje se nalazi vaše dijete? Je li na prvom mjestu na listi vrijednosti? Drugom? Trećem? Četvrtom? To vi morate odrediti! U protivnom, vaše će dijete slabo stajati na rang-listi i trpjet će od određenog stupnja zapostavljenosti.

Nitko drugi ne može to učiniti umjesto vas. Vaš bračni drug ne može postaviti sebe ili dijete kao prioritet u vašem životu. Ne može to ni vaš pastor, savjetnik, poslodavac ili prijatelj. To možete samo vi. Što je, dragi kolega roditelju? Što i tko ima prednost u vašem životu? Posao? Crkva? Bračni drug? Kuća? Hobi? Djeca? Televizija? Društveni život? Karijera?

Dopustite mi, molim vas, da se još jednom osvrnem na vlastito iskustvo i na iskustvo onih koji su došli k meni po savjet. Dosad sam, promatrajući život, primijetio sljedeće: u gotovo svim obiteljima koje su našle zadovoljstvo, sreću i uzajamnu zahvalnost među članovima obitelji, roditelji imaju sličan red vrijednosti. Obično je na prvom mjestu vrijednost etičke naravi, kao što je snažna pobožnost ili moralna pravila. Ovo se u većini slučajeva očituje stavljanjem Boga na prvo mjesto u njihovom životu i topli, utješni odnos s

Njim pun ljubavi i potpore. Oni se služe ovim stabilnim odnosom da bi utjecali na sve druge odnose. Na drugom je mjestu bračni drug, kao što je već spomenuto. Djeci pripada treće mjesto. Kao što vidite, prava se sreća nalazi u orijentaciji obitelji — prvo duhovna obitelj, zatim tjelesna. Bog, bračni drug, pa djeca. To je značajno. Ostale su vrijednosti također važne, ali ove tri moraju doći ispred ostalih.

Razgovarao sam s mnogim ljudima koji su tražili zadovoljstvo u novcu, moći i prestižu. Ali kad su iskusili život i otkrili prave vrijednosti, žalosno su shvatili da su pogrešno ulagali. Vidio sam mnoge bogataše koji su proveli svoje najbolje godine u stjecanju bogatstva. Nažalost, morali su potražiti liječničku pomoć kad su shvatili da je, unatoč bogatstvu i moći, njihov život jadan i bolno prazan. Svaki bi od njih zaplakao i smatrao svoj život promašenim zbog svojeglavog djeteta ili supruge koju je izgubio rastavom braka. Tek tada shvaćaju da je jedina prava vrijednost u životu netko tko te voli i stalo mu je što se s tobom događa — Bog, bračni drug i dijete.

Susrećem i mnoge teško bolesne osobe, a njihov je zaključak o životu potpuno isti. Kad se osvrnu na svoj život, one smatraju da je jedino važno da li ih netko bezuvjetno voli i brine se za njih. Ako takve osobe imaju uza se one koji ih vole, one su zadovoljne. Ako nemaju, tada ih treba žaliti.

Nedavno sam razgovarao sa suprugom jednog ministra, prekrasnom ženom koja je oboljela od neizlječivog raka. Ona je izuzetno dobra osoba. Objasnila mi je kako se, otkad je saznala za svoju bolest, njezin pogled na život promijenio. Sa spoznajom da joj se približava smrt, njezin sustav vrijednosti morao se promijeniti. Po prvi put je shvatila da u životu ni ona ni njezin suprug nisu odvajali dovoljno vremena za ispunjenje potreba bračnog druga ili djece jer nisu odoljeli manje važnim stvarima. Ova je supruga tada dala svom mužu i djeci prvenstvo, i u njihovom je životu došlo do velike promjene. Nikad nisam vidio tako promijenjenog supruga i

Kako istinski voljeti svoje dijete

djecu. Dakako, ovo ne znači da bismo trebali zanemariti ostala područja svoga života, ali moramo upravljati vremenom koje ćemo za njih utrošiti i kontrolirati njihov utjecaj na nas.

Prolazni trenuci

Sljedeća ilustracija oštro naglašava važnost usmjerene pažnje. Nedavno sam čitao o ocu koji je jednog dana sjedio u svojoj dnevnoj sobi. Proslavljao je pedeseti rođendan, ali je baš toga dana bio zlovoljan. Odjednom je njegov jedanaestogodišnji sin banuo u sobu, sjeo mu na krilo i počeo ga ljubiti u obraz. Dječak ga nije prestajao ljubiti pa ga je otac oštro prekinuo riječima: “Što to radiš?!” Dijete je odgovorilo: “Dajem ti pedeset poljubaca za tvoj pedeseti rođendan.” Obično bi otac bio ganut ovim dojmljivim izricanjem ljubavi. Na nesreću, budući da je bio lošeg raspoloženja, odgurnuo je dječaka i rekao: “Učinimo to drugi put.” Dječak je bio slomljen. Istrčao je iz kuće, skočio na bicikl i odvezao se. Nekoliko trenutaka kasnije udario ga je automobil i usmrtio ga. Možete zamisliti kroz kakvu je žalost, grižnju savjesti i osjećaj krivnje prolazio ovaj jadni otac.

Ove nam životne priče kazuju nekoliko pouka. Prvo, da je život nepredvidiv i nesiguran pa ne možemo znati ni planirati koliko ćemo prilika imati da bismo njegovali svoje dijete. A posebice koliko ćemo trenutaka imati za usmjerenu pažnju. Moramo iskoristiti sve mogućnosti jer ih ima manje nego što mi mislimo. Naša djeca rastu.

Drugo, ovi trenuci se ne događaju svakog dana. Sjećate li se onih posebnih trenutaka koji na dijete ostavljaju trajan dojam? Trenutak kad je Rick pokušao poljubiti svoga oca pedeset puta bio je jedan od takvih neprocjenjivih trenutaka. Da je otac proveo tih nekoliko trenutaka s Rickom na pozitivan način, Rick bi ih se s ljubavlju sjećao do kraja života, nadasve kad bi bio u kušnji da se usprotivi roditeljima u, primjerice, buntovničkim danima mladenaštva. S druge stra-

ne, da Rick nije poginuo, nikad ne bi zaboravio bol, patnju i poniženje što ga je proživio toga trenutka.

Pogledajmo sada drugu priču koja se odnosi na usmjerenu pažnju. U dnevniku oca velikog humanista pronađen je opis dana provedenog na pecanju sa sinom. Otac komentira kako je dan bio “potpuni promašaj” jer mu se činilo da je “sinu dosadno, da je odsutan duhom, i da je progovorio jedva koju riječ”. Otac je čak napisao da vjerojatno više nikada neće povesti sina na pecanje. Mnogo godina poslije jedan je povjesničar pronašao ove bilješke i s radoznalošću ih usporedio sa zapisima što ih je sin zapisao istog dana u svoj dnevnik. Sin je ustvrdio kako je proveo “savršen dan”, “sam samcat” s ocem. Opisao je koliko mu je to bilo važno i od kakvog je dubokog značenja za njega.

Cilj usmjerene pažnje

Kako se određuje usmjerena pažnja? Kad dijete osjeća: “Ja sam sâm s mamom”; “Imam je samo za se”; “Ovog trenutka ja sam najvažnija osoba u svijetu moje majke” — to je cilj usmjerene pažnje.

Usmjerena pažnja nije nešto što je lijepo i može se pružiti djetetu ako vrijeme dopušta; to je duboka *potreba* svakog djeteta. Kako dijete vidi sebe i kako ga njegovo društvo prihvaća, određeno je načinom na koji je udovoljeno ovoj potrebi. Bez usmjerene pažnje raste djetetova nesigurnost jer osjeća da je sve važnije od njega. Dijete postaje nesigurnije, a njegovo se emotivno i duševno sazrijevanje usporava. Takvo se dijete može prepoznati u vrtiću ili u razredu. Ono je manje zrelo od djece čiji su roditelji imali vremena da zadovolje njihovu potrebu za usmjerenom pažnjom. Takvo nesretno dijete je povučenije i ima poteškoća s prijateljima. Teže svladava poteškoće i pogrešno postupa u nekom sukobu. Previše je ovisno o nastavniku ili drugim odraslim osobama s kojima dolazi u vezu.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Neka djeca, posebice djevojčice kojima je uskraćena usmjerena pažnja njihovih očeva, izgledaju sasvim suprotno. Prilično su brbljave, sklone simulacijama, dramatične i često djetinje zavodljive pa njihovi odgojitelji u vrtiću i učitelji u nižim razredima škole obično misle da su prerano sazrele i da su naprednije. Ali kako postaju starije, ovaj se oblik ponašanja ne mijenja i postupno postaje neprikladnim. Kad stignu do četvrtog razreda, obično postaju omražene i svojim prijateljima i učiteljima. Ipak, čak i tada, usmjerena pažnja — nadasve ako potječe od njihovih očeva — može mnogo pomoći u ublažavanju djetetova samorazornog ponašanja, u smanjenju tjeskobe i nastavljanju prekinutog sazrijevanja.

Kako pružiti usmjerenu pažnju

Nakon što smo vidjeli koliko je za dijete važna usmjerena pažnja, kak je primijeniti? Utvrdio sam da je najbolji način pružanja usmjerene pažnje odvojiti vrijeme koje ćemo provesti nasamo s djetetom. Siguran sam da već mislite koliko je to teško. U pravu ste. Pronaći vrijeme kad ćemo biti nasamo s djetetom, oslobođeni drugih utjecaja i smetnji, najteži je oblik dobrog odgoja djeteta. Mogli bismo reći da se po tome najbolji roditelji razlikuju od ostalih roditelja; roditelji kojima je stalo do njihove djece za razliku od onih kojima do njih nije stalo; oni kojima je najviše stalo od onih kojima uopće nije stalo; roditelji koji imaju red vrijednosti od onih koji ga nemaju. Činjenica je da za dobar odgoj djeteta treba puno vremena. Pronaći vrijeme u našem hiperaktivnom društvu nije lako, pogotovo stoga što su djeca često ovisna o televizijskom programu i radije bi tako provela ovo vrijeme. To je još jedan razlog zašto je usmjerena pažnja toliko značajna. Na djecu utječu sile izvan obitelji više nego ikad u prošlosti. Velik je napor potreban da bi se odvojilo vrijeme iz gustog rasporeda, ali je nagrada velika. Divno je vidjeti sretno dijete, sigurno, voljeno od prijatelja i odraslih,

Kako pokazati ljubav preko usmjerene pažnje

koje uspješno uči i dobro se vlada. Ali vjerujte mi, dragi roditelji, to ne dolazi samo po sebi. Za to moramo platiti visoku cijenu! Moramo naći vremena koje ćemo provesti nasamo s djetetom.

John Alexander, bivši predsjednik Međunarodne udruge kršćanskog prijateljstva, ima četvero djece. Na nedavno održanoj konferenciji govorio je kako mu je teško pronaći vremena za svako od njih. On je problem riješio tako da odvoji barem pola sata svakog tjedna za svako dijete. Svatko mora pronaći vlastiti način kako da to učini.

I meni je bilo teško upravljati vremenom. Pokušavao sam ga što više sačuvati za svoju djecu. Na primjer, neko je vrijeme moja kći imala nastavu blizu mog ureda ponedjeljkom poslijepodne. Prilagodio sam svoje vrijeme tako da mogu otići po nju. Tada bismo se zadržali u restoranu i zajedno večerali. U tim trenucima, bez pritiska prekida i rasporeda vremena, mogao sam joj posvetiti punu pozornost i slušati sve o čemu god je željela govoriti. Samo u ovakvom kontekstu, kad su nasamo i bez pritiska, roditelji i njihova djeca mogu razvijati taj posebni odnos koji je potreban svakom djetetu da bi se moglo sučeliti sa životnom stvarnošću. Upravo takve trenutke dijete pamti kad život postane težak, nadasve u godinama mladenačkih previranja i normalnog nagona za nezavisnošću.

Tijekom vremena usmjerene pažnje roditelji mogu iskoristiti i posebne prilike da bi uspostavili kontakt očima i tjelesni kontakt s djetetom. Tada kontakt očima i tjelesni kontakt imaju veće značenje i jače utječu na djetetov život.

Naravno, teže je pronaći vrijeme za usmjerenu pažnju ako imate više djece. Sjećam se razgovora sa sedmogodišnjom djevojčicom koja je imala mnogobrojne probleme i kod kuće i u školi — probleme s domaćim zadaćama, s prijateljima i zbog nezrela ponašanja. Vjerojatno ste već pogodili u čemu je problem. Imala je devetero braće i sestara i njezini dragi roditelji nisu imali vremena pružiti joj potrebnu

Kako istinski voljeti svoje dijete

usmjerenu pažnju. Oni, zapravo, nisu bili svjesni da ova djevojčica pati od nedostatka usmjerene pažnje stoga što su se sva ostala djeca dobro prilagođavala. Roditelji su bili farmeri i tijekom dnevnih obveza — muže, hranjenja životinja i obrade zemlje — provodili su dovoljno vremena nasamo sa svakim djetetom da bi ovladali problemima. Sa spomenutom djevojčicom, zbog njezine dobi, individualnih osobina, porotka rođenja i prirodnog tijeka događaja bilo je drukčije i ona nije uživala dovoljno roditeljske pažnje. Osjetila se zanemarenom i nedovoljno voljenom. Njezini su je roditelji iskreno voljeli, ali dijete to nije osjećalo i stoga to nije ni znalo.

Isplati se pozorno planiranje

Iz ove ilustracije možemo vidjeti koliko je važno planirati naše vrijeme da bismo osigurali usmjerenu pažnju za svako dijete. To nije lako. U obiteljima s dvoje djece svaki roditelj često može posvetiti vrijeme jednom djetetu, no gdje ima više od dvoje djece, problem postaje progresivno težim. A u obiteljima s jednim roditeljem potpora je, naravno, teža. Ali je ipak pozorno planiranje isplativo: npr. nekog određenog dana (recimo sljedećeg petka) jedno dijete može biti pozvano na zabavu, drugo može biti kod rođaka, a jedno dijete ostaje slobodno. Pažljivi roditelj, kome su djeca najvažnija, shvatit će da je to vrijeme zlatna prilika da tom djetetu pokloni usmjerenu pažnju. Dakako, vaši planovi moraju biti u skladu s emotivnim potrebama svakog djeteta ili će se pojaviti isti problem kao i kod obitelji s desetero djece koju smo spomenuli. Ovo je izrazito teško ako imamo u istoj obitelji i zahtjevno i nezahtjevno dijete. Moramo se oduprijeti shvaćanju da najglasniji najviše dobiva. Svako dijete ima iste potrebe, bilo da ono zahtijeva njihovo zadovoljenje ili ne. U ovom smislu je posebno ranjivo dijete koje nije zahtjevno nego pasivno, a uz to je srednje dijete. I ako su njego-

Kako pokazati ljubav preko usmjerene pažnje

va braća i sestre zahtjevnija djeca, roditelji će ga jednostavno zaobilaziti dok se problemi ne razviju.

Čekanje na pogodnu priliku traži dodatno vrijeme. Takva se prilika, primjerice, pojavi kad se roditelj zatekne sam s djetetom dok se ostala djeca vani igraju. To je dobra prigoda da se napuni djetetov emotivni spremnik i da se spriječe problemi što ih donosi presušeni spremnik. Vrijeme pružanja usmjerene pažnje može biti prilično kratko, ali samo trenutak ili dva mogu učiniti čuda. Svaki se trenutak broji. To je poput štednog računa. Dokle god je “saldo” zdrav, bit će i djetetov emotivni život, i manje će se problema javljati. To je ujedno i ulaganje u budućnost, posebice u godinama mladenštva.

Svaki je ulog sigurnost da će djetetove tinejdžerske godine biti zdrave, dobre, ugodne i pune nagrada i za dijete i za roditelja. Udio je velik. Ima li što gore od svojeglavog sina ili kćeri u adolescentnoj dobi? Ima li što ljepše od staložena tinejdžera?

Naravno, važna su i dulja razdoblja usmjerene pažnje. Kako djeca odrastaju, ta se razdoblja moraju produžavati. Starija djeca trebaju vremena da se zagriju, smekšaju svoje “utvrde” i oslobode se kako bi iznijela svoje intimne misli, nadasve one koje ih možda brinu. Kao što vidite, ako se s trenucima usmjerene pažnje započne dovoljno rano u djetetovu životu, ono je prihvaća vrlo prirodno i mnogo se lakše povjerava svojim roditeljima. S druge strane, ako se ne odvaja vrijeme za usmjerenu pažnju, kako dijete može naučiti smisljeno komunicirati sa svojim roditeljima? Ponavljam, ulog je velik. Ima li što teže od problematičnog djeteta koje vam ne može povjeriti svoje osjećaje? Ima li što ljepše nego kad vaše dijete može s vama o svemu razgovarati?

Sve ovo nije lako i zahtijeva vrijeme. Ali mnogi ljudi koje sam sreo ispričali su mi mnoge načine na koje su to uspjeli. Sjećam se kako mi je o tome pričao Joe Bayly, kršćanski pisac. On označuje točno vrijeme u svom kalendaru

Kako istinski voljeti svoje dijete

koje namjerava provesti sa svojom obitelji, i kada tko želi s njim zakazati sastanak u to vrijeme, on mu ljubazno kaže da već ima drugu ugovorenu obvezu.

Druga ideja koju je iznio Joe Bayly, a koja mi se posebno svidjela, jest poraba zastavica, po jedna za svakog člana obitelji. Svaka zastavica bila je oblikovana tako da odgovara osobnosti svakog člana, s napisanim imenom. Obično bi je dijete dobilo na svoj rođendan. Nakon toga bi se vješala na jarbol ispred kuće u posebnim prilikama, na primjer za svaki rođendan ili kad bi se dijete vraćalo kući nakon putovanja, ili slično. To je primjer neizravne usmjerene pažnje.

U nazočnosti drugih osoba

Spomenuli smo da se usmjerena pažnja pruža kad smo nasamo s djetetom, bez drugih članova obitelji. Premda je to točno, postoje i trenuci kad moramo pružati usmjerenu pažnju i u nazočnosti drugih. To su situacije kad je dijete bolesno, kad doživi neku emotivnu bol ili kad postoji neki regresivni razlog. Pod regresivnim razlogom razumijevam slabu kontrolu osjećaja i/ili ponašanja.

Dopustite mi da to potkrijepim primjerom. Jednog su dana duboko zabrinuti roditelji zatražili moj savjet u vezi sa svojim dvanaestogodišnjim sinom Timom. Dječakov bliski rođak, također dvanaestogodišnjak, došao je da bi neko vrijeme živio s njima. Rođak je bio vrlo zahtjevno dijete koje je zasjenilo Tima i zahtijevalo gotovo svu pažnju Timovih roditelja. Tim se počeo osjećati zapostavljenim pa je postao depresivan, povučen i katkad nekomunikativan. Dio mojih savjeta roditeljima bio je da i Timu i njegovom rođaku pruže mnogo usmjerene pažnje, tj. da provode vrijeme nasamo s Timom, a onda posebno samo s rođakom. Rođak je, ipak, nastavio dominirati svakom situacijom u kojoj su bila nazočna oba dječaka. Zatim sam savjetovao roditeljima da pruže svakom dječaku usmjerenu pažnju kad god bi rođak bio pre-

Kako pokazati ljubav preko usmjerene pažnje

više dominantan. Roditelji su to mogli činiti tako da se okrenu izravno prema Timu kad on govori, ostvarujući kontakt očima, te da mu pruže tjelesni kontakt kad je to pogodno i da odgovore na njegove komentare. Isto bi roditelji ponavljali i kad je govorio Timov rođak.

Ova vrst usmjerene pažnje obično uspijeva dobro samo ako dijete prima i dovoljno usmjerene pažnje nasamo. Uzgred, poučio sam nastavnike ovim jednostavnim načelima što je unaprijedilo njihovo podučavanje i zapažanje u odnosu na svako dijete.

Usmjerena pažnja zahtijeva dosta vremena i teško da bi se mogla trajno primjenjivati, a često je i teret već iscrpljenim roditeljima. Ali to je najsnažnije sredstvo u održavanju djetetova emotivnog spremnika punim i ulaganje u djetetovu budućnost.

7. poglavlje

PRIMJERENA I NEPRIMJERENA LJUBAV

Htio bih se osvrnuti na sukob oko “previše ljubavi”. Jedna strana tvrdi da će previše ljubavi izopačiti dijete, dok druga misli da se dijete ne može voljeti previše. Zbrka na tom polju često je uzrok što zagovornici obiju strana zauzimaju isključive stavove. Mnogi se iz prve skupine zauzimaju za strogost, dok su mnogi iz druge preblagi i popustljivi.

Želio bih da ponovno razmislite o ovom pitanju u svjetlu pojma *primjerene ljubavi*. Ako definiramo primjerenu ljubav kao ljubav koja će — dok je prenosimo na dijete — osigurati zdrav odgoj i podupirati djetetov emotivni razvoj i samopouzdanje, vjerujem da će slika postati jasnom. Tada se možemo držati načela da djetetu treba obilje primjerene ljubavi, a da mu neprimjerena ljubav uopće ne treba.

Neprimjerena ljubav

Neprimjerenu ljubav mogli bismo definirati kao svojstvo koje, kad se prenese na dijete, smeta djetetovu emotivnom razvoju jer ne može zadovoljiti njegove emotivne potrebe, te podupire odnos zavisnosti o roditeljima i sputava samopouzdanje. Četiri najčešća oblika neprimjerene ljubavi jesu posesivnost, zavodljivost, zastupnički stav i promjena uloga.

Posesivnost

Posesivnost je sklonost roditelja da dijete učine previše ovisnim o sebi. Paul Tournier, poznati švicarski psiholog,

prilično dobro obrađuje ovu temu u članku “Značenje posesivnosti”. On tvrdi da je kod malog djeteta ovisnost “očita i gotovo potpuna”. Ali ako se ta ovisnost ne počne smanjivati s djetetovim odrastanjem, ona postaje zapreka njegovom emotivnom razvoju. Mnogi roditelji nastoje održati svoju djecu u ovisnosti o sebi. Dr. Tournier zaključuje da oni to čine “sugestijom ili emotivnom ucjenom”, ili autoritetom i zahtijevanjem poslušnosti. Dijete je njihovo. Oni imaju sva prava nad njim jer im ono pripada. Takvi se roditelji smatraju posesivnima. Ti roditelji postupaju s djetetom kao s objektom ili imovinom koju posjeduju, a ne kao s osobom kojoj je potreban vlastiti razvoj kako bi postupno postala nezavisna i puna samopouzdanja.

Djetetu treba roditeljsko poštovanje. To, dakako, ne znači da djetetu ne trebaju određena ograničenja ili da mu treba sve dopustiti. (Svakom djetetu trebaju vodstvo i stega.) To znači ohrabriti dijete da misli, da bude spontano i da shvati kako je ono odvojena osoba koja mora preuzimati na sebe sve više odgovornosti.

Ako mi roditelji zanemarimo pravo djeteta da postupno postaje nezavisno, dogodit će se jedna od dviju mogućnosti. Ono može postati previše ovisno o nama i previše pokorno, i tako neće uspjeti naučiti kako da živi u svom svijetu. Može postati lakim plijenom osoba jake volje, autoriteta ili sličnih skupina; i obrnuto, može doći do pogoršanja našeg odnosa s djetetom kad postane odraslijim. Sve će se više opirati našem vodstvu.

Dakle, prema sugestiji dr. Tourniera, trebali bismo posjedovati kao da ne posjedujemo. Takva je i biblijska poruka. Čovjek ne može nikada ništa potpuno posjedovati. On je samo upravitelj dobara koja mu Bog povjerava, jer “Gospodinu pripada zemlja i sve što ona ima” (1. Korinćanima 10, 26).

Naravno, nešto posesivnosti ima u svakom roditelju. Ali moramo voditi računa da je 1) prepoznamo u sebi, 2) da je odvojimo od prave skrbi za svekoliko dobro djeteta, nadasve

Kako istinski voljeti svoje dijete

vodeći računa o njegovoj potrebi za samopouzdanjem, 3) da je stalno budemo svjesni, te 4) da se odupremo njezinu utjecaju.

Zavodljivost

Sljedeći neprimjereni način izražavanja ljubavi jest zavodljivost. Moram započeti s napomenom da je ovu temu vrlo teško opisati, jer pojam *zavodljivosti* nije lako odrediti. Ta se riječ rabi za sve od mamljenja na seksualno iskustvo do polucije.

Za predmet koji mi razmatramo dovoljno je reći da je zavodljivost pokušaj, svjestan ili nesvjestan, da se iz sukoba s djetetom dobiju puteni/seksualni osjećaji.

Nedavno se o tome raspravljalo na seminaru o dječjoj psihijatriji. Naveden je slučaj sedmogodišnje djevojčice koja je bila na psihijatrijskoj klinici zbog česte masturbacije i slabog uspjeha u školi. Pokazalo se da dijete provodi mnogo vremena maštajući o majčinoj smrti i životu nasamo s ocem. Također je utvrđeno da njezin otac provodi mnogo vremena držeći je, milujući i ljubeći na način koji je donosio puteni užitak i ocu i djetetu. Kad su ocu bile predložene ove činjenice, odgovorio je: “Baš sam primjećivao da ona, kad ispirem sapun s nje pri zajedničkom tuširanju, reagira kao zrela žena.” Ovo je slučaj kad je otac bio očito zavodljiv. Ipak, on sigurno nije sasvim shvatio što čini. Kao u gotovo svim slučajevima ove vrste, bračni je odnos u ovoj obitelji bio nesređen. U obiteljima u kojima brak nije zdrav, često se javlja zavodljivost, premda ne u ovakvom stupnju.

Pročitajte sljedeće pismo upućeno Anni Landers, koje se pojavilo u njezinoj novinskoj rubrici 28. prosinca 1976.:

“Draga Ann Landers, ne znam trebam li ovo o čemu ti pišem shvatiti kao problem. Radi se o našoj prekrasnoj dvanaestogodišnjoj kćeri. Već sam vidjela mnoge djevojčice koje su lude za svojim očevima, ali ništa poput ovoga. Sjeda po-

kraj svog oca ili u njegovo krilo kad god to može. Igraju se rukama i ponašaju poput mačića, kao par budalaste djece. Vješa se o svog oca tijekom šetnje ili su im ruke ispreplete-ne. Je li to normalno?”

Jeste li vi roditelj djevojčice u predadolescentnoj dobi? Što vi mislite? Zvuči li ovo dobro ili loše? Biste li vi bili zabrinuti? Što biste učinili?

Pogledajmo odgovor Anne Landers:

“Draga W., meni se čini da postoji previše dodirivanja. Danas je dvanaestogodišnja djevojčica više žena nego dijete. S Donnom se mora razgovarati, ali bilo bi bolje da to ne učinite vi.

Možda bi neki prosvijećeni rođak ili odrasli prijatelj mogao reći Donni da je neprilično i nezdravo za mladu djevojku da ima toliko tjelesnog kontakta sa svojim ocem. (Sigurno su to ponašanje i drugi zapazili).

Ako ne znate nikoga tko bi joj mogao prenijeti tu poruku taktično ali čvrsto, potražite pomoć školskog psihologa. Vjerujem da je lakše pristupiti Donni nego vašem suprugu. On bi mogao biti kivan i odbiti suradnju.”

Osvrnuo bih se na Annin odgovor. Prvo, slažem se da zvuči kao da ovdje ima previše tjelesnog kontakta i da zvuči zavodljivo. Ipak, to je majčino stajalište i postoji mogućnost da bračni odnos nije dobar. Ukratko, ni mi (ni Ann) ne znamo zasigurno postoji li u ovom slučaju doista puteno zavođenje ili ne. Možda je ova situacija slična onoj na kraju 2. poglavlja, u kojoj je majka ljubomorna na dobar odnos između oca i kćeri.

Pretpostavimo da je ovaj odnos doista zavodnički. Biste li pristupili dvanaestogodišnjoj djevojčici i upozorili je da se njezin otac ponaša prema njoj seksualno neprilično? Danas je doista teško naići na pravo poštovanje prema nama roditeljima i bez dodatnog narušavanja.

Ali ipak bih želio uputiti načelni komentar na Annin odgovor: on pruža sliku današnjeg mentaliteta u odnosu spram

Kako istinski voljeti svoje dijete

Ljubavi koju pružamo djeci. Njezin je savjet ocu, zato što neprimjereno prenosi svoju ljubav na dijete, da uopće i ne pokazuje ljubav. Već smo vidjeli koliko je važan tjelesni kontakt za djevojčicu u predadolescentnoj dobi. Ovaj otac to nije činio ispravno. Treba li onda potpuno obustaviti tjelesni kontakt?

Bojim se da je ovaj tip reakcije postao općeprihvaćen u našem društvu. Smatra se da tjelesni kontakt treba svesti na najmanju mjeru ili ga potpuno izbjegavati zato što se neki roditelji ponašaju zavodljivo prema svojoj djeci. Analogija bi bila sljedeća: budući da sam vidio debelog čovjeka, neću uopće jesti ili ću jesti vrlo malo.

Drugi razlog zbog kojega mnogi roditelji nažalost izbjegavaju tjelesni kontakt sa svojom djecom jest taj što strahuju da bi na dodir mogli osjetiti seksualnu reakciju. To se može dogoditi svakom roditelju, osobito očevima starijih djevojčica. Stoga je to doista dvojba. S jedne strane, dijete treba osjećaj da je voljeno i za to je bitan tjelesni kontakt. S druge, roditelji se osjećaju nelagodno i boje se da bi to bilo pogrešno ili možda štetilo djetetu.

Mislim da će mnogim roditeljima pomoći ako shvate 1) da svako dijete, bez obzira na dob, treba odgovarajući tjelesni kontakt, 2) da je povremeni puteni osjećaj ili spolno maštanje kod djece normalno, 3) da se roditelj ne bi trebao osvrnati na ove neprimjerene osjećaje te i dalje pružati djetetu što mu treba, uključujući odgovarajući tjelesni kontakt.

Nije ni čudno što se u toj zbrci tako malo djece osjeća potpuno i bezuvjetno voljenom.

Sljedeći strah što ga mnogi roditelji osjećaju u vezi sa zavodljivošću jest homoseksualnost. Neki misle da previše ljubavi koju majka izražava kćeri ili otac sinu vodi u homoseksualnost, a upravo je obratno.

Tijekom moga rada u školama često se susrećem s tom brigom. Jedna me učiteljica nedavno upitala: "Dr. Campbell, ja toliko volim svoju kćer da je često ljubim, katkad i u usta.

Stvaram li od nje lezbijku?” Nakon što sam se uvjerio da je odnos između njih dviju potpuno zdrav, odgovorio sam joj: “Samo nastavite.”

Dva primjera

Dopustite mi da vam ispričam još dva primjera. Drugi primjer će pokazati što primjerena ljubav, uključujući tjelesni kontakt, čini za dijete u pogledu na spolni identitet. Ali prvi primjer pokazuje što njezin nedostatak može prouzročiti.

Prvi primjer je moj dragi prijatelj Rusty, čvrsta “muškarčina”, koji je instruktor u Američkoj mornarici. On i njegova divna, osjećajna supruga imaju četiri sina. Rusty je odlučio da dječaci budu kao i on, čvrsti i grubi. Ponašao se prema njima kao prema svojim novacima sa strogom i čvrstom stegom, bez nježnosti, zahtijevajući bezuvjetnu poslušnost bez prigovora.

Kakav je vaš stav o ovome? Što mislite, kako su se ovi dječaci razvijali? Mislite li da idu očevim stopama? Mislite li da tako postaju “pravi muškarci”?

Kad sam ih vidio posljednji put, svi su dječaci bili feminizirani. Njihove su kretnje, govor i pojava bili poput ženskih. Jeste li iznenađeni? Ne biste trebali biti. Vidim to svakoga dana. Dječaci, čiji su očevi odbojni i grubi prema njima i ne iskazuju im ljubav, postaju često feminizirani.

Evo drugog primjera. Prije nekoliko godina imali smo pastora koji je bio krupan muškarac grube vanjštine. Sama njegova pojava plijenila je pozornost, a imao je toplo srce puno ljubavi. Njegov je sin tada imao tri godine, baš poput mog Davida, ali je bio za glavu viši i desetak kilograma teži, prava slika i prilika svoga oca. Naš pastor je silno volio svog sina. Bio je vrlo nježan prema dječaku, često ga je grlio, ljubio i držao na krilu.

Što mislite kako se razvio ovaj dječak? Mislite li da je slijedio stope svoga oca? Možete biti sigurni da jest. Ovaj je

Kako istinski voljeti svoje dijete

momak bio upravo poput oca. Imao je snažan, zdrav spolni identitet i bio je siguran, sretan i pun ljubavi. On će se dobro snalaziti u ovom svijetu uz pomoć takvoga oca.

Ako vas ova dva primjera ne uvjere da su svakom djetetu (djevojčicama i dječacima) nužne velike količine primjerene ljubavi i to od strane obaju roditelja, dopustite mi da vam iznesem sljedeću činjenicu. Tijekom svoga radnog iskustva, nikada nisam sreo seksualno pogrešno orijentiranu osobu koja je imala toplog i nježnog oca punog ljubavi.

Zbog nepravilnih shvaćanja koja smo upravo razmotrili (a i drugih), vrlo je malo roditelja sposobno pravilno emotivno odgojiti djecu. Premda postoji mnogo ljubavi u njihovim srcima, u praksi je malo pokazuju. Kad se jednom ove krive zamisli isprave i kad roditelji shvate što djetetu treba, uvjeren sam da je većina njih sposobna osigurati dovoljno prave ljubavi koju svako dijete mora imati.

Zastupnički stav

Treći najčešći tip neprimjerene ljubavi jest zastupnički stav. Takva ljubav znači živjeti ili ostvarivati snove kroz život djeteta. Jedna od najškodljivijih vrsti zastupničkog stava jest kad majka oživljava romantično maštanje ili čežnje preko svoje kćeri. Majka to čini tako da gura kćer u odnose i situacije u kojima bi ona željela biti. Bit ovog fenomena je majčino opsesivno zanimanje za intimne pojedinosti iskustva njezina djeteta na sastancima s mladićem i putena uzbuđenost dok joj ih kći otkriva. Razorni učinak ovog procesa je očit. Dijete može biti dovedeno u takvo stanje da ne može vladati iskustvom ili sazrijevanjem. Trudnoća je samo jedna od mogućih posljedica. Sljedeća česta posljedica je narušavanje djetetova ugleda. Takvo stanje može oštetiti njegovu sliku o sebi i samopoštovanje za cijeli život.

Ova se vrsta zastupničkog stava može dogoditi i između oca i sina sa sličnim posljedicama. Otac koji ističe svoje

vlastito seksualno junaštvo preko osvajanja svoga sina, šteti ne samo sinu nego i drugima koji su uključeni u njegov život. Dječak se nalazi pod snažnim utjecajem da ženu doživljava ponajprije kao spolni objekt. Bit će mu teško da se prema ženi odnosi kao prema osobi s osjećajima, a nadalje kao prema sebi ravnoj.

Naravno, postoje mnoge nijanse zastupničkog stava. Ova gore opisana je najrazornija.

Drugi je primjer zastupničkog stava otac koji koristi svog sina da bi zadovoljio svoje atletske težnje. Ako želite vidjeti ovaj fenomen na djelu, pođite do najbližeg nogometnog igrališta na utakmicu juniorske lige. Zastupnički orijentirani otac postaje emotivno uključen u igru do takvog stupnja kao da je i sam igrač. Možete vidjeti kako se razbjesci na suca kad ovaj nešto dosudi protiv njegovog sina. Najgore je od svega što će takav roditelj prekoriti i poniziti svog sina kad pogriješi.

Čega se sada prisjećate? Starog problema uvjetne ljubavi. Što smo više u zastupničkom odnosu sa svojom djecom, naša je ljubav prema njima uvjetnija i ovisi o tome koliko uspješno zadovoljavaju naše zastupničke potrebe.

Ali sućelimo se s ovim: svi smo do neke granice zastupnički raspoloženi, zar ne? Dok je naš sin igrao bejzbol u juniorskoj ligi, uočio sam da je prilično dobar igrač. Dok sam ga gledao kako igra, iz nekog sam se neobjašnjivog razloga u mislima vratio u svoje profesionalne dane bejzbola. Prisjećao sam se koliko sam silno želio ući u prvu ligu. Dok sam promatrao kako David igra, sjećanjem su mi prolazili bol i razočaranje što se to nije ostvarilo. Pitam se zašto. Kakva bi to bila pogreška kad bih ja pokušao ispuniti svoje propale snove preko svog sina. Morat ću pripaziti što činim.

Zastupnički stav postaje opasnim kad preinačujemo svoju ljubav tako da je izražavamo ovisno o djetetovu ponašanju i zapravo je uvjetna ljubav. Mi roditelji ne smijemo dopustiti

Kako istinski voljeti svoje dijete

svojim nadama, čežnjama i snovima da određuju tip ljubavi koju će primiti naše dijete.

Zastupnički stav može se smatrati vrstom posesivnosti ako djecu gledamo kao vlasništvo kojim ispunjavamo svoj vlastiti san. Kako se dijete može razvijati pravilno, misliti samo za sebe i osloniti se na samog sebe u ovakvoj situaciji?

Naša ljubav prema djetetu mora biti bezuvjetna. Moramo ga tako voljeti da ispuni Božji plan u svome životu, a ne naše zastupničke planove.

Promjena uloga

Promjenu uloga opisali su u svojim publikacijama M. A. Morris i R. W. Gould. Oni promjenu uloga definiraju kao “promjenu uloge ovisnosti, u kojoj se roditelji okreću svojoj maloj djeci za zaštitu i njegu”.

Brandt Steele i Carl Pollock opisuju promjene uloga u knjizi *The Battered Child* iz 1974. godine. Oni kažu: “Ovi roditelji očekuju i zahtijevaju mnogo od svoje djece. Zahtjev za dostignućima nije samo velik, nego je i preuranjen; svakako iznad mogućnosti onoga što se od djeteta zahtijeva i bez mogućnosti prikladna odgovora. Ovi se roditelji ponašaju prema djetetu kao da je mnogo starije.” Promatranje ove interakcije dovodi do jasnog dojma da se roditelj osjeća nesigurnim u pogledu na to je li voljen, i u djetetu vidi izvor smirenja, utjehe i odgovora na ljubav. Gotovo da nije pretjerano reći da se roditelj ponaša kao prestrašeno, nevoljeno dijete pa očekuje od vlastitog djeteta da mu priskrbi utjehu i ljubav... Ovdje vidimo na djelu dva osnovna elementa — velika očekivanja i zahtjeve roditelja za dostignućima svoga djeteta, i nepoštovanje djetetovih vlastitih potreba, ograničenih sposobnosti i njegove bespomoćnosti — sasvim iskrivljeni opazaj djeteta od strane roditelja.

Promjena uloga osnovni je razlog zastrašujuće pojave zlostavljanja djece. Roditelj koji zlostavlja dijete smatra da

se njegovo dijete mora brinuti za njegove emotivne potrebe, i da on ima pravo da ga dijete tješi i neguje. Kada dijete u tome ne uspije, roditelj si uzima pravo da ga kažnjava.

Zlostavljanje djeteta krajnji je oblik promjene uloga, ali svi roditelji koriste promjenu uloga do nekog stupnja. Katkad očekujemo od svog djeteta da nešto učini kako bismo se bolje osjećali. To se obično događa kad se ne osjećamo dobro, bilo tjelesno ili duševno. Možemo biti utučeni, bolesni, duševno ili tjelesno iscrpljeni. U takvim trenucima imamo malo ili nimalo emotivne hrane za svoje dijete. Tada nam može biti teško ostvariti kontakt očima, tjelesni kontakt ili pružiti usmjerenu pažnju. Kad se isuše naši emotivni ili fizički izvori, i nama samima treba takve "hrane". Teško je pružiti nešto čega nemamo ili imamo vrlo malo. U takvom je stanju vrlo lako počinuti grešku i očekivati od našeg djeteta da nas tješi, umiruje, da bude popustljivo i zrelo u ponašanju, te pasivno poslušno. To nisu karakteristike normalnog djeteta. Ako ga natjeramo da preuzme ovu nezdravu ulogu, dijete se neće normalno razvijati. Beskrajan je popis mogućih poremećaja koji mogu biti posljedica takve uloge.

Mi roditelji ne smijemo dopustiti da se razvije takva situacija. Moramo razumjeti da roditelji pružaju negu, a dijete je prima. U trenucima kad za to nismo sposobni, moramo se što je prije moguće oporaviti. I dok ne budemo spremni ponovno preuzeti ovu presudnu roditeljsku odgovornost, ne smijemo tražiti od svoje djece da nam budu roditelji. Dakako, ona nam mogu pomoći unutar svojih sposobnosti preuzimajući neke poslove dok smo bolesni, ali od njih se ne smije očekivati da nas emotivno hrane.

Moramo sve poduzeti da spriječimo takva razdoblja u kojima nismo sposobni emotivno hraniti svoju djecu. To je možda bolja skrb o našim tijelima da bismo spriječili bolest i zamor, na primjer razumnim djetom, odmorom i tjelovježbom. Možda bismo svoje emotivno zdravlje trebali potražiti u nekom hobi ili kakvim drugim aktivnostima. Ili da svoj

Kako istinski voljeti svoje dijete

duhovni život održavamo svježim tako da posvetimo dovoljno vremena molitvi i razmišljanju. Najvažnije je od svega da svoj brak održavamo čvrstim, zdravim i sigurnim. Supruga ili suprug moraju biti na drugom mjestu, a naša djeca odmah na trećem. Upamtite, svome ćemo djetetu moći pružiti više ako se emotivno i duhovno obnavljamo. To nas vraća na utvrđivanje reda vrijednosti i planiranje ciljeva.

Ne bacajte dijete s vodom u kojoj se kupalo

Razmotrili smo četiri najčešća tipa neprimjerene ljubavi i nekoliko učestalih pogrešnih predodžbi. Dakako, to su odnosi koje želimo izbjeći. Oni nisu dobri ni za dijete ni za roditelja.

Dok izbjegavamo ove pogreške, nemojmo “baciti dijete s vodom u kojoj se kupalo”. Nemojmo načiniti još goru grešku i odbijati primjerenu ljubav od svoga djeteta. To je jedna od najčešćih pogrešaka u odgoju djece. Mnogo više djece pati od nedostatka primjerene ljubavi nego od izloženosti neprimjerenoj ljubavi.

Primjerena ljubav djeluje za dobrobit i korist djeteta. Neprimjerena ljubav služi nenormalnim potrebama roditelja.

S tim se moramo sučeliti. Naša djeca imaju važne potrebe koje mogu ispuniti samo roditelji. Ako ne možemo ispuniti te potrebe, ako ne možemo održavati njihove emotivne spremnike punim i ako im ne možemo pružiti obilje kontakta očima, tjelesnog kontakta i usmjerene pažnje, morali bismo potražiti pomoć, i to što prije. Što dulje čekamo, situacija će postajati težom.

8. poglavlje

STEGA: ŠTO JE TO?

Povremeno održim niz predavanja o odnosima između djeteta i roditelja za Crkve i skupine građana. Pritom postupam slično kao u ovoj knjizi. Povremeno razgovaram tri do četiri sata o tome kako voljeti dijete prije nego što se počnemo baviti stegom. Nakon dva-tri sata, bez iznimke, roditelj će mi prići i upitati: “Svidjela su mi se dosadašnja predavanja, ali kad ćemo prijeći na stegu? S tim imam poteškoća i trebam odgovor.”

Ovaj je roditelj obično pogrešno razumio 1) odnos između ljubavi i stega i 2) značenje stega. Odvojio je ljubav od stega u svom umu kao da su to dvije bitno odvojene stvari. Nije čudno što je ovaj roditelj zbunjen i ima poteškoća u odgoju svoga djeteta.

Roditelji koji su zbunjeni na ovaj način obično misle da stega znači kažnjavanje.

Obje su pretpostavke pogrešne. Ističem tim roditeljima, a i vama, da se ljubav i stega ne mogu odvojiti, te da je kažnjavanje samo neznatan dio stega.

Prva činjenica koju moramo razumjeti da bismo imali dobro, odgojeno dijete jest da se *dijete mora osjećati voljenim te da je to upravo prvi i najvažniji dio pravilne stega*. Dakako, to nije sve, ali je najvažnije.

Ono što ste dosad pročitali u ovoj knjizi najvažniji je oblik stega, i mora se primijeniti ako očekujete dobar rezultat u odgoju svoga djeteta. Nema svrhe čitati dalje ako niste primijenili ono što ste dosada već pročitali i ako ne održavate emotivni spremnik svoga djeteta punim. Ukoliko niste

Kako istinski voljeti svoje dijete

postigli da se vaše dijete osjeća voljenim uz obilje kontakta očima, tjelesnog kontakta i usmjerene pažnje na primjeren način, molim vas, ne čitajte dalje. Rezultati će vas razočarati. Primjena tehnike nadzora ponašanja bez utemeljenja na bezuvjetnoj ljubavi barbarska je i nebiblijska. Možete imati dijete koje se dobro ponaša kad je malo, ali kasniji će rezultati biti porazni. Samo zdrav odnos zasnovan na ljubavi traje kroz sve životne krize.

Što je stega?

Prije nego što nastavimo, trebali bismo definirati stegu. Što je to? U području odgoja djeteta, stega je uvježbavanje djetetova uma i karaktera kako bi ono razvilo samokontrolu i pripremilo se da postane konstruktivnim članom društva. Što ona uključuje? Stega uključuje učenje pomoću svih vrsta komunikacije: pružanjem uzora, uobličavanjem, verbalnom uputom, pisanom uputom, verbalnim zahtjevom, pisanim zahtjevom, podučavanjem, učenjem i zabavom. Popis je prilično dug.

Da, kažnjavanje se nalazi na ovoj listi, ali ono je samo jedan od mnogih oblika stege i najnegativniji je i najprimitivniji čimbenik. Nažalost, katkad ga ipak moramo primijeniti i o njenoj ćemo porabi raspravljati kasnije. Sada valja istaknuti još jednom da je usmjeravanje prema pravilnom mišljenju i djelovanju učinkovitije od kažnjavanja.

Imajući na umu jasnu definiciju stege, razmislite još jednom o bezuvjetnoj ljubavi. Stega je nemjerljivo lakša kad se dijete osjeća potpuno voljenim. I to stoga što se ono želi poistovjetiti s roditeljima, a to uspijeva samo ako zna da ga oni iskreno vole i prihvaćaju. Tada može prihvatiti vodstvo svojih roditelja bez neprijateljstva i prosvjeda.

Ako pak dijete ne osjeća da ga roditelji potpuno vole i prihvaćaju, imat će velikih poteškoća da se poistovjeti s njima i njihovim vrijednostima. Bez snažnog, zdravog, na ljubavi

utemeljenog odnosa s roditeljima, dijete na roditeljsko vodstvo reagira ljutito, neprijateljski i odbija ga. Ono doživljava zahtjev roditelja kao nešto nepoželjno i odbacuje ga. U težim slučajevima dijete se nauči opirati svakom zahtjevu roditelja, pa se spram roditeljskog autoriteta tako postavlja da čini upravo suprotno od onoga što se od njega očekuje. Ova vrsta emotivnog poremećaja u zabrinjavajućem je porastu posvuda u svijetu, a ni djeca iz kršćanskih obitelji nisu isključena.

Nadam se da ste dosad shvatili koliko je važna bezuvjetna ljubav za dobru stegu. Što je djetetov emotivni spremnik puniji, ono će pozitivnije odgovarati na stegu. Što je emotivni spremnik prazniji, dijete će na stegu odgovarati negativnije.

Jedan je oblik primjerene ljubavi, koji još nismo spomenuli, aktivno slušanje. Aktivno je slušanje takvo slušanje da je dijete sigurno kako vi znate o čemu ono želi s vama razgovarati. Kada dijete zna da vi razumijete kako se ono osjeća i što želi, mnogo će pozitivnije prihvatiti stegu, posebice kad se ne slažete s njim. Ništa ne razočara dijete više od naredbe da nešto učini kad ono osjeća da roditelji ne shvaćaju njegov položaj. Aktivno slušati jednostavno znači slušati dijete tako da ono ne osjeća kako omalovažavate njegove misli i osjećaje dok se koristite svojim autoritetom. Je li to nelogično? Ako vjerujete da jest, onda vi svoje dijete ne smatrate dragocjenom, odvojenom osobnošću.

Razmislite o ovome: kad vaše dijete osjeća da ste uzeli u obzir njegov položaj i osjećaje, vi ste ublažili ljutitost i uzbuđenje koje bi vam se kasnije moglo obiti o glavu. Ne postupa li vaš nebeski Otac tako prema vama? Krist kaže: "Molite, i dat će vam se! Tražite, i naći ćete! Kucajte, i otvorit će vam se! Jer svaki koji moli, prima; tko traži, nalazi, i tko kuca, otvara mu se. Ili, ima li tko među vama da bi svome sinu, ako bi ga zamolio kruha, pružio kamen, ili, ako bi ga zamolio ribu, pružio mu zmiju? Dakle, ako vi, premda ste zli, možete davati djeci svojoj dobre darove, koliko će

Kako istinski voljeti svoje dijete

više Otac vaš nebeski dati dobra onima koji ga mole?” (Matej 7, 7-11)

Pružite djetetu aktivno slušanje koje zahtijeva najmanje kontakt očima, te fizički kontakt i usmjerenu pažnju ukoliko je to moguće i pogodno. Potvrđivanje da razumijete dijete (čak i ako se ne slažete s njim) obično pomaže. Ponavljanje djetetovih misli i uzvraćanje osjećaja dobar je način da ga uvjerite kako ga razumijete. Djetetove misli i osjećaji mogu promijeniti i vaše razumijevanje i djelovanje.

Sjećam se događaja s našom tada šesnaestogodišnjom kćeri. Moja supruga i ja dopustili smo joj da s još trojicom prijatelja ide gledati hrvanje u njezinoj školi. Rekli smo joj da se odmah nakon toga vrati kući. Susret je trebao završiti oko 22 sata. Do kuće joj treba 30 do 45 minuta. Oko 23 sata postao sam zabrinut. Četvrt sata kasnije nazvao sam roditelje jednog njezinog prijatelja. Rekli su mi da su djeca svratila k njima da bi uzela automobil sa zimskim gumama (vrijeme se pogoršalo) i roditelji su im ponudili osvježenje. Od njih su krenula u 23.10, a moja je kći stigla kući u 23.40.

Bio sam ljut. Održavši joj lekciju o odgovornosti, poslao sam je u krevet i kaznio jednotjednom zabranom izlazaka. Zašto sam tako postupio a da je nisam ni saslušao? Više sam mislio na sebe nego na stvarnu situaciju. Nisam se dobro osjećao te večeri i želio sam rano poći u krevet. Imao sam mnogo posla predviđenog za sljedeći dan. Drugo, moja kći je kasnila, a nije nas nazvala da nas o tome obavijesti. Smatrao sam da se ponijela potpuno neodgovorno.

Ali ja imam pametnu kćer. Pričekala je sljedeći dan kad sam povratio smirenost i mogao postupati s ljubavlju, te mi iznijela činjenice. Znala je i to da bolje slušam (aktivno slušanje) kad nisam ljut. Kako se pokazalo, djeca su izabrala dulji ali sigurniji put kući. Ceste su zbog leda i snijega bile skliske. Govorila je istinu. Jedino u čemu je bila neodgovorna jest to što nije nazvala kad je vidjela da će zakasniti. Nakon što sam se ispričao za pretjeranu reak-

ciju, smanjio sam zabranu na vrijeme primjereno onomu što je učinila.

Iz ovog iskustva možemo naučiti dvije pouke. Prva je važnost pravilnog slušanja djeteta kad s njim razgovaramo. Uštedio bih sebi ljutnju, a i djetetu bih uskratio nanесenu bol te moguću uvrijeđenost i zlovolju da sam je saslušao prije nego što sam bilo što poduzeo.

Druga je pouka važnost nadzora naših emocija u takvim situacijama. Vjerujem da su najgori neprijatelji roditeljima u odgoju djece neukroćeni osjećaji, nadasve ljutitost. Kao u upravo opisanom događaju, oni mogu prouzročiti da kažemo ili učinimo nešto zbog čega ćemo kasnije zažaliti. Izljev srdžbe, osobito nekontrolirane, u početku će zastrašiti dijete. Može se čak učiniti da to pozitivno utječe na djetetovo ponašanje, ali učinak je samo privremen. Kako dijete raste, roditeljsko će izražavanje prevelike ljutitosti izazvati nepoštovanje roditelja i ujedno poticati djetetovu srdžbu i otpor. Kad bolje razmislite, nitko ne poštuje one koji ne mogu upravljati svojim osjećajima. Zašto onda očekivati drugo od supruge ili djeteta?

Znate vrlo dobro kao i ja da svi katkad gubimo hladnokrvnost. Moramo zapamtiti jedno: kad nam se to dogodi, ne ustručavajmo se zatražiti ispriku. Sasvim je moguće izvesti lijepo iz ružnoga. Zadivljujuće je koliko komunikacija može postati ugodnom kad je član obitelji dovoljno velik da se ispriča kad nije u pravu, a neodgovarajuća (pretjerana) uzrujanost može biti takva prigoda. Vjerovali ili ne, trenuci topline i bliskosti koji obično slijede nakon toga, nalaze se među posebnim uspomenama što ih dijete (i roditelji) nikad ne zaborave. Ovo je od neprocjenjive vrijednosti.

Pretjerane emotivne reakcije mogu se podnositi u obitelji samo do određene granice, nadasve ako izostane isprika. Njih treba izbjegavati što je više moguće.

Obuzdajte srdžbu

Važno je upamtiti da je srdžbu uistinu teško svladati u određenim okolnostima. Neke od njih su: 1) kad je osoba depresivna, 2) kad se boji, 3) kad se fizički ne osjeća dobro, 4) kad je umno ili tjelesno premorena i 5) kad njezin duhovni život nije zdrav.

Mogla bi se napisati knjiga o svakom od ovih problema. Zasad će biti dostatno upozorenje svakom roditelju da se preispita duševno, emotivno, fizički i duhovno. Nezdravo stanje u bilo kojem od navedenih područja može dovesti u nepriliku odnos između djeteta i roditelja, bračni odnos, pa i sve druge odnose, a ponajprije loše utječe na našu sposobnost samokontrole. Vladajmo sobom. Nekontrolirana srdžba pogubna je za uspješnu stegu.

Stega i kažnjavanje

Nadam se da shvaćate kako moramo mnogo toga učiniti prije nego što možemo očekivati da naše dijete pozitivno prihvati stegu. Svatko može istući dijete prutom, kao primarnim načinom nadzora ponašanja. U tome nema ni osjećajnosti, ni prosuđivanja, ni razumijevanja, ni nadarenosti. Ovisiti o tjelesnom kažnjavanju kao osnovnoj metodi stega znači počiniti grešku u izjednačavanju stega s kažnjavanjem. Stega je *uvježbavanje* djeteta da krene pravim putem. Kažnjavanje je samo jedan njezin dio, a što ga je manje, to bolje. Molim vas da upamtite sljedeće: *što je stega bolja, manje je kažnjavanje*.

Kako dijete prihvaća stegu ovisi ponajprije o tome koliko se dijete osjeća voljenim i prihvaćenim. Stoga je naša najveća zadaća postići da se dijete osjeti voljenim i prihvaćenim.

Postoji nekoliko razloga zbog kojih mnogi roditelji padaju u zamku kažnjavanja, zbog kojih nekako dolaze na za-

misao da je njihova najveća odgovornost da dijete kažnjavaju.

Jedan od razloga zbog kojeg roditelji zapadaju u ovu zamku jest taj što se mnoge knjige, članci, savjetovanja, ustanove, radijski programi, propovijedi i novine zalažu za tjelesno kažnjavanje, dok umanjuju ili zaobilaze druge potrebe djeteta, a nadasve ljubav. Malo ih se zauzima za dijete i njegove prave potrebe. Previše njih dogmatično zahtijeva da djecu treba kažnjavati, nazivajući to stegom, i predlažu najokrutniji i najekstremniji oblik ljudskog postupanja. Ono što najviše zbunjuje jest činjenica da mnogi zagovornici to zovu biblijskim pristupom. Oni navode tri retka iz knjige Mudre izreke (23,13; 29,15; 13,24) da bi opravdali tjelesno kažnjavanje djeteta. Zanimljivo je da iz Biblije koji govore o ljubavi, samilosti, osjećajnosti, razumijevanju, oprost, odgoju, ljubaznosti, davanju, kao da dijete ima malo ili nimalo prava na ove izraze ljubavi.

Zagovornici tjelesnog kažnjavanja, čini se, zaboravljaju da je pastirski štap koji se spominje u Bibliji bio isključivo namijenjen za vođenje ovaca, a ne da bi ih se njime tuklo. Pastiri bi nježno usmjeravali ovce da ne odu u krivom smjeru. Da je štap bio (ili jest) sredstvo koje se koristi za tjelesno kažnjavanje, teško bih mogao shvatiti Psalam 23: "Tvoj štap i palica tvoja utjeha su meni."

Nisam zamijetio da ijedan od ovih zagovornika izjavljuje da postoje slučajevi u kojima kažnjavanje može biti štetno. Koliki su roditelji otišli s takvih skupova uvjereni da je tjelesno kažnjavanje primarni, ili čak jedini način odnosa prema djetetu.

Posljedice ovog pristupa

Vidio sam posljedice ovog pristupa. Djecu koja su bila pasivna, popustljiva, tiha, povučena, lako je bilo nadzirati i nisu imala snažnu, zdravu, ljubavlju ispunjenu vezu s rodi-

Kako istinski voljeti svoje dijete

teljima dok su bila mala, postupno su postala prkosnom, srditom, teškom za nadziranje, egocentričnom, sebičnom, neosjetljivom, emotivno hladnom, nepomirljivom, nepovjerljivom i neljubaznom u adolescentnoj dobi.

Mislim da je ovdje Biblija od znatne koristi. Apostol Pavao kaže: “A vi, očevi, ne ogorčujte djece svoje, već ih odgajajte stegom i opomenom Gospodnjom!” (Efežanima 6,4) Što se dogodilo s ovom dragom djecom koju smo upravo opisali? Da, ona su bila razdražena mehaničkom, krutom stegom koja nije bila utemeljena na bezuvjetnoj ljubavi. Rado čitam poruku apostola Pavla: “A sada riječ vama roditeljima: nemojte neprestano grditi i gnjaviti svoju djecu, da postanu srdita i opora. Radije ih odgajajte u stezi i ljubavi koju odobrava sam Bog; savjetujte ih pobožnim savjetima.” (Efežanima 6,4; prijevod Novoga zavjeta *Knjiga o Kristu*)

Jeste li zapazili varljivu crtu karaktera kod djeteta koje se odgaja ponajprije kažnjavanjem? Da, njega se lako nadzire. To je još jedan razlog zbog kojega toliki roditelji padaju u zamku. Kad je dijete malo, njegovo se ponašanje može dobro nadzirati samo tjelesnim kažnjavanjem. To jest, ako dobrim ponašanjem smatrate pokornu popustljivost, nedostatak spontanosti, pomanjkanje samopouzdanja i poslušnost iz straha.

Iznenadit ćete se kad vam kažem da sam vidio mnogo male djece koja su odgajana uz mnogo kažnjavanja, posebice tjelesnog, ali kojima se nije moglo vladati čak ni dok su bila mala. Ova nesretna djeca bila su grubo udarana, ali ti udarci nisu imali učinka, a djeca čak nisu ni plakala. Daka-ko, prije nego što bi došli k meni, mnogi su roditelji pokušavali primijeniti najrazličitije savjete, od još češćeg kažnjavanja do davanja slatkiša ili slanja djece u stroge vrtiće. U svakom takvom slučaju jedan od problema bio je nepostojanje veze ljubavi između roditelja i djeteta. Ta se djeca jednostavno ne osjećaju potpuno voljenom i prihvaćenom. U toj ranoj dobi, otpor i prkos mogu se zbog nedostatka bezuvjet-

ne ljubavi razviti do te mjere da ih ni tjelesno kažnjavanje ne može obuzdati.

Krenite pravim redosljedom

Prva stvar na prvo mjesto, dragi roditelji! Najprije bezuvjetna ljubav, a potom stega. Postavljanje vrijednosti pravim redosljedom stvorit će pozitivan odnos između roditelja i djece te svesti negativne interakcije, kao što je tjelesno kažnjavanje, na najmanju mjeru. Zapazite, nisam rekao da će bezuvjetna ljubav ukinuti potrebu za tjelesnim kažnjavanjem. Želio bih da je tako, ali nije. Što je veza ljubavi između roditelja i djeteta iskrenija i čvršća, to je odnos pozitivniji, a smanjuje se potreba za kažnjavanjem. Nažalost, kažnjavanje je katkad nužno, ali o tomu ćemo kasnije.

Recimo sažeto: da bi pozitivno prihvatilo stegu, mi roditelji moramo svome djetetu pružiti sve što mu treba. Dijete može dobro učiti samo ako je sretno, sigurno, zadovoljno, puno pouzdanja, prihvaćeno i voljeno. Očekivati od djeteta da uči i bude dobro odgojeno a da mu ne pružamo ono što mu treba, već je dovoljno okrutno. Pa zar ga onda još i tući zato što ne živi prema našim očekivanjima? U tom se slučaju bolje odnosimo prema svojim kućnim ljubimcima nego prema njima.

Dopustite mi da to ilustriram. Neki agresivni nogometni trener jednom je zaprijetio mojoj tada trinaestogodišnjoj kćeri da će je istući zato što je razgovarala tijekom ručka u školskoj blagovaonici. Nazvao sam školu i zapitao ga dopušta li njihov školski pravilnik tjelesno kažnjavanje. Odgovorio mi je: "Da!" Kad sam ga upitao tuče li on svojega psa, odgovor je bio: "Ne." Pitam se zašto djeca imaju sve manje poštovanja prema autoritetu i sve mu se više opiru. Znete li vi?

Zamka tjelesnog kažnjavanja

Važan razlog zbog kojeg je primjena tjelesnog kažnjavanja kao primarnog sredstva nadzora ponašanja opasna, jest taj što ono drastično umanjuje krivnju. Tjelesno kažnjavanje ponižava i dehumanizira dijete. Posljedica je da ono osjeća kako je kazna udaranjem sama po sebi dostatna. Ako se tjelesno kažnjavanje primjenjuje često i grubo, neće postojati dovoljno poticaja krivnje da bi omogućio razvoj djetetove savjesti. Bez osnove bezuvjetne ljubavi neće se ispuniti potrebne razvojne faze, a nadasve pravilna roditeljska identifikacija, nego će i dalje sakatiti razvoj zdrave savjesti.

Mnogi zaboravljaju važan pozitivni čimbenik krivnje i smatraju ga neželjenim osjećajem. Previše krivnje je štetno, ali pravilna je količina nužna za oblikovanje i održavanje normalne savjesti. Normalna, zdrava savjest koja održava ponašanje djeteta unutar normalnih granica znatno je bolji mehanizam nego nadzor putem straha i ima prednost nad slabim ili nikakvim nadzorom. Što mislite, što omogućuje sretnom, dobro prilagođenom tinejdžeru da vlada svojim ponašanjem? Njegova savjest. Ako želite spriječiti da se kod vašeg djeteta razvije normalna savjest koja će mu omogućiti da *vlada sobom*, onda s njim izgradite odnos na kaznenoj osnovi. Utječite na njegovo ponašanje ponajprije ćuškanjem i grdnjama.

Sljedeća tragična posljedica tjelesnog kažnjavanja naziva se *poistovjećivanje s agresorom*. I to je mehanizam bijega od krivnje. Dijete se poistovjećuje s roditeljem koji ga kažnjava te dolazi do stupnja kad misli da je pravilno biti agresivan i kažnjavati. Zatim to dijete odraste, ima svoju djecu i prema njima se ponaša onako kako su se njegovi roditelji ponašali prema njemu. Upravo zato roditelji zlostavljaju svoju djecu — jer su to isto doživljavali od svojih roditelja. Primjena tjelesnog kažnjavanja kao glavnog načina vladanja djetetom prenosi se tako s naraštaja na naraštaj. A to je već

samo po sebi loše. Sa zastrašujućom pojavom nasilja u svim sredstvima javnog priopćavanja, posebice na TV, je li čudno što su zlostavljanje djece i ostali oblici nasilja postali nacionalnom sramotom? Dokle god se mi roditelji ne počnemo zalagati za potrebe djeteta, tj. bezuvjetnu ljubav i stegu utemeljenu na ljubavi, stanje će bivati sve teže. Mi roditelji moramo ustati protiv lavine bučnih kritičara koji ustrajavaju na udaranju djeteta (miješajući kažnjavanje sa stegom) i smatraju da to treba biti naš primarni odnos prema djeci. Znete li da neki od tih ljudi ni nemaju vlastite djece? Dokle god djetetu ne pružimo sve za čim ono žudi, ono će (a i mi) patiti.

Pozivam vas, dragi roditelji, da pogledate aktualne statistike koje se odnose na djecu i adolescente naše nacije — teorijske rasprave, stavove, poštovanje autoriteta, emotivne poremećaje, motivaciju, droge, kriminal itd. Stanje je užasno. Držim da je osnovni razlog za našu nacionalnu dvojbu o pitanju mladeži danas njihov osjećaj da nisu potpuno voljena, prihvaćena i zbrinuta. Uz zaglušujuću buku onih koji se zalažu za stegu s jedne strane i zagovornika neodređenih programa koje je teško razumjeti s druge, roditelji su zbunjeni.

Koristiti osmišljene programe, kao što su oni zasnovani na tehnikama prilagodbe ponašanja kao primarnog načina odnosa prema djetetu, također je pogrešno. Kao i kažnjavanje, ovi programi imaju mjesto u odgoju djeteta i mogu biti korisni, ali ne kao osnovni odnos prema djetetu. Neki od ovih programa prilično su dobri, ali se njihove tehnike često koriste umjesto bezuvjetne ljubavi i stege zasnovane na ljubavi. Ovdje je greška. Ove tehnike mogu biti od velike vrijednosti u određenim situacijama, ali mi roditelji moramo prvo biti sigurni da je emotivni spremnik našeg djeteta pun prije nego što pribegnemo kažnjavanju ili nekoj od spomenutih tehnika. Ako dijete primi dovoljnu količinu bezuvjetne ljubavi i stege utemeljene na ljubavi, u većini slučajeva rodi-

Kako istinski voljeti svoje dijete

telji rijetko moraju pribjeći kažnjavanju ili programima. Da, kažnjavanje i tehnike katkad su potrebni, prilično pomažu i često su dobri, ali nisu najbolji; najbolja je primjerena ljubav i vodstvo.

Mi želimo najpozitivniji, najugodniji i najsrdaniji odnos s djetetom. U isto vrijeme želimo da naše dijete razvija samokontrolu i da se vlada primjereno koliko najviše može (ovisno o dobi, razvoju itd.). Da bi se to dogodilo, moramo djeci pružiti dvoje: prvo, bezuvjetnu ljubav, i to primjereno. Drugo, moramo provoditi stegu na najpozitivniji način. Odgajati ih svim raspoloživim sredstvima na takav način da se poveća djetetovo samopoštovanje i da se ne ponižava i ne vrijeđa njegova samosvijest. Pozitivno usmjeravanje prema dobrom ponašanju mnogo je uspješnije od negativnog kažnjavanja zbog lošeg ponašanja.

Ali bez obzira na to koliko smo dobri roditelji, dijete će se katkad vladati loše. To je neizbježno. Ne postoje savršeni roditelji i ne postoji savršeno dijete.

Pa kako izaći na kraj s lošim ponašanjem svojega djeteta? To ćemo razmotriti u sljedećem poglavlju.

9. poglavlje

STEGA KOJA PROISTJEČE IZ LJUBAVI

Dosad smo ustvrdili da se bezuvjetna ljubav prenosi na dijete pravilnom porabom kontakta očima, tjelesnog kontakta, usmjerene pažnje i stega. Vidjeli smo koliko je važno da je emotivni spremnik našeg djeteta stalno pun, jer se samo tako dijete može najbolje razvijati. Samo tako razvija samokontrolu i samodisciplinu. U 8. poglavlju utvrdili smo da je usmjeravanje prema pravilnom djelovanju bolje od kažnjavanja pogrešnog djelovanja. Poglavlje smo zaključili činjenicom da će se svako dijete katkad ponašati loše. Razmotrimo sada kako izaći na kraj s lošim vladanjem.

Da bismo razumjeli kako se valja nositi s ponašanjem djeteta, moramo razumjeti iracionalni način na koji sva djeca razmišljaju. Ovo presudno područje moramo obazrivo razmotriti. Sva djeca trebaju i žele ljubav. Ona znaju da trebaju ljubav i znaju da je žele, ali način na koji je traže nezreo je i iracionalan.

Prvo, pogledajmo racionalni način zadobivanja ljubavi. Recimo da Jim voli Carlu. Kako bi Jim zadobio Carlinu ljubav? Ponašajući se nezrelo, pokazujući svoje najgore osobine, cmizdreći, dureći se, svađajući se i zahtijevajući? Daka-ko da ne bi. Ako je Jim zrelo, prikazao bi se u najboljem svjetlu. Pokazao bi svoje najbolje osobine, bio bi miran, pri-
jazan, uslužan, ljubazan i obziran. Kad ne bi bio siguran u Carlinu ljubav, ne bi pribjegao nezrelom ponašanju; radije bi pokušao zadobiti Carlinu ljubav. Pokušao bi zaslužiti tu ljubav. To je racionalni način da se zadobije ljubav.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Ali na takav način ne postupa dijete. Što je dijete mlađe, to je i nezrelije. To je logično, zar ne? A što je nezrelije, to je iracionalnije. Dijete prirodno zna koliko mu treba ljubav. Ali je ne pokušava zaslužiti ili zadobiti na prirodan način. Ta je logika izvan njegove sposobnosti razumijevanja. Ono to možda može naučiti, ali nije rođeno s tom sposobnošću.

Što dijete tada čini, osobito ako je mlađe? Ono ponajprije komunicira svojim ponašanjem. Stalno postavlja pitanje “Voliš li me?” Naš odgovor na to pitanje određuje mnogo toga. Utječe na djetetovo samopoštovanje, njegove stavove, osjećaje, odnose s prijateljima, itd. Ako je njegov emotivni spremnik pun, to ćete vidjeti iz njegova ponašanja. Ako je prazan, i to će se otkriti u njegovu ponašanju. Koliko se dijete osjeća voljenim uvelike određuje njegovo ponašanje.

To je djetetova iracionalnost. Umjesto zadobivanja naše ljubavi dobrim ponašanjem, dijete po prirodi stalno testira našu ljubav svojim ponašanjem. “Voliš li me?” Ako na to najvažnije pitanje odgovorimo: “Da, volim te”, odlično! Tada je s djeteta skinut pritisak traženja ljubavi i njegovim se ponašanjem može lakše upravljati. Ako se dijete ne osjeća voljenim, priroda ga sili da sve gorljivije pita “Voliš li me?” svojim ponašanjem. Nama se možda neće svidjeti takvo ponašanje, jer postoji samo ograničen broj načina na koje se dijete može vladati, a mnogi od njih mogu biti neprimjereni određenoj prilici. Razumljivo je da će kad god je tko zdvojan njegovo ponašanje postati neprimjereno. Ništa ne čini dijete toliko očajnim kao nedostatak ljubavi.

To je primarni uzrok lošeg ponašanja djeteta. Kad je njegov emotivni spremnik prazan, ono svojim ponašanjem uzvikuje: “Voliš li me?”

Je li onda pošteno zahtijevati od djeteta da se dobro ponaša iako se ono ne osjeća voljenim, prije nego što smo prvo napunili njegov emotivni spremnik?

Što treba tom djetetu?

Dopustite da vam navedem jedan primjer. Kad je našoj kćeri Carey bilo šesnaest godina, išla je u kamp na ljetovanje. Naš devetogodišnji sin tada je bio najstarije dijete kod kuće, i to mu se svidjelo. Ponašao se zrelije i odgovornije. Davidu se dopalo da bude najstariji. Bilo je divno.

Problem je bio u tome što se Carey u dogledno vrijeme morala vratiti kući. Onoga dana kad se Carey vratila, Davidovo se ponašanje pogoršalo. Odjednom je postao plačljiv, nezadovoljan, naduren, zlovoljan, ćudljiv i povučen.

Što se dogodilo? Otkud iznenada takva drastična promjena kod Davida? Što sam trebao učiniti kao roditelj? Kazniti Davida? Poslati Carey natrag u kamp? Reći Davidu da se njegov petogodišnji brat ponaša bolje od njega? Što biste vi učinili?

Dakle, evo što sam ja učinio i zašto. Dakako da je Davidu bilo teško što se Carey vratila kući i ponovno postala najstarijim djetetom. To je nešto s čime se sedmogodišnjak teško miri. Iz njegova ponašanja vapilo je pitanje: "Voliš li me? Voliš li me i sada kad se Carey vratila kući i više nisam najstariji? Kakva je tvoja ljubav prema meni u usporedbi s ljubavi spram Carey? Je li ona važnija? Može li ona otetiti tvoju ljubav prema meni?" Kolika se tuga skupi u dječjem srcu u takvim prilikama!

Da sam ga tada kaznio, što bi David mislio, kakav je moj odgovor na pitanje "Voliš li me"? Čim sam uzmogao, prisno sam i dugo razgovarao s Davidom. Povremeno sam mu na primjeren način govorio koliko ga volim. Pružio sam mu i kontakt očima i tjelesni kontakt. Kako se njegov emotivni spremnik napunio, njegovo se raspoloženje popravilo i opet je postao ono staro sretno dijete. Trebalo je svega 15 do 20 minuta da se ode igrati. David je bio sretan i ponašao se dobro. Bio je to jedan od onih posebnih trenutaka o kojima smo već govorili. Mislim da nikad neće zaboraviti te dragocjene trenutke što smo ih proveli zajedno. Ja sigurno neću.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Nemojte pomisliti da sam ja savršen otac. Nisam. Počinio sam mnoge greške. Ali ovdje sam opisao jednu situaciju koju sam, čini mi se, dobro razriješio.

Sve nas to vodi k zaključku da se u trenutku kad se naše dijete loše ponaša moramo zapitati: “Što tom djetetu treba?”

Roditelji češće pitaju: “Kako da ispravim ponašanje tog djeteta?” Nažalost, ovo pitanje obično vodi kažnjavanju. Tada je teško razmatrati prave potrebe djeteta, i možemo završiti tako da ga pljusnemo ili pošaljemo u njegovu sobu. Dijete se neće osjećati voljenim ako na taj način pristupamo rješavanju njegova lošeg ponašanja.

Uvijek bismo trebali početi pitanjem: “Što tom djetetu treba?” Otuda možemo nastaviti *logički*. Samo tada se možemo pobrinuti za njegovo loše ponašanje i pružiti mu ono što mu treba kako bi se osjećalo potpuno voljenim.

Sljedeći je korak pitanje: “Treba li djetetu kontakt očima? Treba li mu tjelesni kontakt? Treba li mu usmjerena pažnja?” Ukratko, treba li nadopuniti njegov emotivni spremnik? Ako je djetetovo loše ponašanje na bilo koji način proizročeno potrebom za bilo kojim navedenim aspektom, mi roditelji prvo moramo zadovoljiti te potrebe. Ne bismo smjeli ispravljati ponašanje djeteta sve dok ne zadovoljimo njegove emotivne potrebe.

Ovo me podsjeća na događaj s našim sinom Daleom kad mu je bilo pet godina. Nekoliko dana izbivao sam iz grada i vratio se kući. Daleovo je ponašanje bilo takvo da me je ljutilo. Izvodio je sve vrste budalaština da bi naljutio članove obitelji, osobito svoga devetogodišnjeg brata. Vidite, Dale je točno znao što treba učiniti ili reći da bi razbjesnio Davida. I, naravno, David je na isti način znao uzvratiti Daleu. Zapravo, kad je jedan naš sin izazivao drugog, to je bio prvi znak za moju suprugu i mene da treba napuniti njihov emotivni spremnik.

U svakom slučaju, tog je dana Dale bio posebno nemoćan. Bio je nesnosan prema svom bratu. Moja prva reakcija

bila je da ga pošaljem u sobu ili otjeram u krevet, ili možda pljusnem. Tada sam zastao i razmislio: "Što mu treba?" Odgovor se odmah pojavio. Bio sam odsutan. Nismo se vidjeli tri dana, a ja mu nisam posvetio dosta pažnje (usmjerene pažnje). Nije čudo što je dijete postavljalo staro pitanje: "Voliš li me?" Dale je zapravo pitao: "Voliš li me još uvijek nakon tolikog izbivanja?" Odjednom mi je njegovo ponašanje postalo razumljivim. Jako je čeznuo za svojim tatom, a tata mu nije pružio ono što mu treba. Da sam učinio bilo što drugo a ne ono što mu treba, da mu dam sebe, njegovo bi se ponašanje još više pogoršalo. (Da, čak i da sam ga udario.) Bio bi duboko povrijeđen, a ja bih izgubio priliku da mu pružim jedan od onih posebnih trenutaka.

Ne mogu vam reći koliko sam sretan što ovaj put nisam postupio nerazumno. Odveo sam Dalea u našu spavaću sobu, zagrlio ga i šutio. Taj inače živahan momak mirno je i tiho sjedio. Samo je sjedio i upijao. Nakon nekog vremena njegov se emotivni spremnik napunio i on je živnuo. Počeo je govoriti na svoj način, lako i spontano, i bio je sretan. Nakon kratkog razgovora o mom putovanju, skočio je i otrčao. Da nađe svog brata, naravno. Kad sam se vratio u dnevnu sobu, zajedno su se igrali.

Vidimo koliko je važno da sebi stalno postavljamo pitanje: "Što tom djetetu treba?" Ako to ne činimo, gotovo je sigurno da ćemo se morati uhvatiti u koštac s lošim ponašanjem. Propustit ćemo priliku da provedemo s djetetom one izuzetno važne trenutke. I kaznit ćemo dijete onda kad će ga to zaboljeti i izazvati kod njega razdražljivost i zlovolju.

Dragi roditelji, ako to propustite, uludo ste potrošili vrijeme čitajući ovu knjigu. Loše ponašanje ne treba opraštati, ali ako se ono rješava na pogrešan način, tj. preoštro ili s previše popustljivosti, s tim ćemo djetetom imati problema. Da, moramo spriječiti loše ponašanje. *Ne smijemo* ga tolerirati. Ali prvi korak nije kažnjavanje. Kažnjavanje je katkad potrebno, ali zbog negativnog učinka ako se često primje-

Kako istinski voljeti svoje dijete

njuje, treba mu pribjegavati *samo kao posljednjem sredstvu*. Mnogo je bolje boriti se s lošim ponašanjem pozitivno, nadasve pravom i potpunom ljubavlju, nego kažnjavanjem djeteta, a osobito ne tjelesnim kažnjavanjem. Stoga u bilo kojoj situaciji najprije treba zadovoljiti emotivne potrebe djeteta. Njegov emotivni spremnik mora biti pun prije nego što roditelji bilo što poduzmu.

Ima li dijete tjelesnih teškoća?

Sljedeće pitanje koje sebi trebamo postaviti u vezi s lošim ponašanjem djeteta jest: “Ima li ono tjelesnih teškoća koje potiču ovakvo ponašanje?” Što je dijete mlađe, na njegovo ponašanje više utječu tjelesne potrebe. Je li moje dijete gladno? Je li umorno? Je li bolesno? Obuzima li ga prehlada ili gripa? Boli li ga što? Ovo ne znači da trebamo podnositi loše ponašanje ako takav fizički razlog postoji.

To znači da mi roditelji moramo voditi računa o onomu što uzrokuje loše ponašanje kao i o samom lošem ponašanju. Svakako je bolje ispraviti loše ponašanje tako da pružimo djetetu ono što mu treba — kontakt očima, tjelesni kontakt, usmjerenu pažnju, vodu, hranu, san, otklanjanje boli ili liječenje, umjesto da ga kažnjavamo. Kažnjavanje može biti prikladna mjera, ali prvo moramo biti sigurni da su sve tjelesne i emotivne potrebe djeteta zadovoljene.

Kako možemo znati kad je kažnjavanje prikladno, a kada štetno? Izvrsno pitanje. To nas dovodi do sljedećeg koraka u našem logičnom sučeljavanju s lošim ponašanjem.

Naučite opraštati

Iz mog iskustva najštetnije vrijeme za kažnjavanje djeteta jest onda kad mu je iskreno žao zbog onoga što je učinilo. Ključna riječ ovdje je *iskreno*. Ako se dijete iskreno kaje

zbog svoje pogreške, kažnjavanje (osobito tjelesno) može biti štetno. Ta se štetnost može očitovati na dva osnovna načina.

Prvo, ako je djetetu već krivo zbog onoga što je učinilo, njegova je savjest živa i dobra. To je ono što želite! Ono je naučilo iz svoje pogreške. Dobra, zdrava savjest je najbolje sredstvo za sprečavanje ponavljanja istih grešaka u ponašanju. Kažnjavanje će, osobito tjelesno, ukloniti osjećaj krivnje i povećati mogućnost da dijete zaboravi nelagodu tih osjećaja i ponovi loše ponašanje.

Drugo, kažnjavanje djeteta u takvim okolnostima može dovesti do osjećaja srdžbe. Kad se dijete već osjeća pokajnički zbog svog čina, njegova se savjest oštro hvata u koštac s njim. Ono samo sebe kažnjava. Njemu je potrebna utjeha i sigurnost da je dobro dijete, unatoč tome što je učinilo nešto loše. Njemu je u takvim trenucima prijeko potrebna sigurnost. Stoga, ako počinite grešku i udarite ga kad ono čezne za ljubavlju, bit će duboko povrijeđeno. U takvim okolnostima dijete će osjećati da je loša osoba, i da to mislite i vi roditelji. Posljedica su uvrijeđenost, ozlojeđenost, bol i gorčina koju će dijete nositi u sebi trajno.

Što bismo mi roditelji trebali učiniti kada dijete učini što loše, a žali i kaje se zbog toga? Biblija je prava pomoć u takvim trenucima. Kad mi učinimo što loše pa nam bude žao, što čini naš nebeski Otac? Oprašta nam. Pogledajte što kaže psalmist: “Kako se otac smiluje dječici, tako se Jahve smiluje onima što ga se boje.” (Psalam 103,13) Imajući na umu nježnost, samilost i oprost što nam ih pruža naš nebeski Otac, kako mi u istim okolnostima možemo učiniti suprotno i kazniti svoju djecu?

Apostol Pavao upozorava na tu pogrešku kad piše: “A vi, očevi, ne ogorčujte djece svoje, već ih odgajajte stegom i opomenom Gospodnjom.” (Efežanima 6,4) Meni osobno nije poznat nijedan sigurniji način za izazivanje djetetove srdžbe i gorčine od kažnjavanja, pogotovo tjelesnog, kad

Kako istinski voljeti svoje dijete

ono iskreno žali zbog svog ponašanja. U tim slučajevima moramo naučiti opraštati.

Sljedeći razlog zbog kojeg je bitno oprostiti djetetu u takvim okolnostima jest taj što ono mora osjetiti kako je to kad mu netko oprosti u djetinjstvu, ili će kasnije imati problema u suočavanju s krivnjom. Danas ima mnogo ljudi koji su opterećeni krivnjom (uključujući kršćane) zato što nikad nisu osjetili kako je to kad ti je oprošteno. Ovim su jadnicima zapravo i Bog i drugi istinski oprostili. Ali oni *još uvijek osjećaju* krivnju, premda znaju da im je oprošteno. Možemo poštediti dijete problema s krivnjom ako ga naučimo kako da se s njom suoči — uz pomoć doživljenog iskustva oprosta, naravno. A to možemo učiniti tako da mu oprostimo kad mu je iskreno žao zbog lošeg vladanja.

Razbijen prozor

Sjećam se doživljaja o oprostu iz vlastita životnog iskustva, ali još vas jednom molim da me zato što biram primjere kad sam učinio nešto dobro, ne smatrate savršenim ocem. To je pišćeva prednost: može izabrati primjer koji želi da bi nešto ilustrirao.

Nedavno sam došao kući nakon dugog i napornog dana. Bio sam iscrpljen. Čim sam izašao iz automobila, do mene je dotrčao David, naš devetogodišnji sin. David je obično nasmijan od uha do uha i skače mi u zagrljaj. Ovaj je put bio drukčiji.

Lice mu je bilo izduženo i izgledao je nekako bespomoćno. Pogledao me žalosno svojim prekrasnim plavim očima i rekao: “Tata, nešto ti moram reći.”

Zbog svog stanja osjećao sam da se ne bih mogao dobro suočiti s nekim velikim problemom, pa sam rekao: “Razgovarat ćemo o tome kasnije, Davide. Može?”

David me pogledao i odgovorio: “Možemo li sada o tome razgovarati, tata?”

Upravo kad sam htio otvoriti vrata, opazio sam da je jedan prozor razbijen. Postajalo mi je jasno što je Davidu na umu.

Budući da sam se loše osjećao, odlučio sam se s problemom suočiti nakon što se odmorim. Ali David me slijedio u spavaću sobu i molio: “Molim te, tata, razgovarajmo o tome sada.”

Promatrajući molećiv pogled svoga djeteta, što sam mogao odgovoriti? Rekao sam: “U redu, Davide, o čemu želiš razgovarati?” (Kao da nisam znao.)

David mi je ispričao kako je s prijateljima igrao bejzbol blizu kuće i kako je krivo udario loptu koja je pogodila u prozor i razbila ga. Znao je da je pogriješio i očito mu je bilo žao. On je svojim ponašanjem pitao: “Voliš li me nakon ovoga što sam učinio?”

Posjeo sam ga u krilo, zagrlio i rekao: “U redu je, Davide. To se moglo lako dogoditi, a prozor ćemo popraviti. Samo se ubuduće igraj podalje od kuće.”

Bio je to poseban trenutak. David je odmah osjetio olakšanje. Kratko je zaplakao i ostao u mom zagrljaju nekoliko trenutaka. Osjetio sam ljubav koja je dolazila iz srca mog djeteta. Proživljavao sam jedan od najljepših trenutaka u svom životu. David je opet bio sretan. Skočio je i otišao.

Mnogo sam naučio iz ovoga iskustva. Bila je to jedna od onih prilika koje se ne zbivaju svakog dana. Dijete se ne osjeća uvijek krivim zbog onoga što je učinilo, pa zato neprekidno moramo tražiti ovakve prilike da bismo učinili ono što trebamo učiniti. U takvim prigodama možemo prenijeti na dijete svoju ljubav premda nam se njegovo ponašanje ne sviđa, ali ga volimo bez obzira na sve. Volimo ga bezuvjetno.

Kada djetetu oprostimo loše ponašanje, to ne znači da ono ne bi trebalo osjetiti odgovornost za posljedice. Vraćanje oštećenog u prvobitno stanje može biti poučno. U Davidovom slučaju, kad je razbio prozor, bilo bi korisno da je on

Kako istinski voljeti svoje dijete

sam platio staklo, na primjer da je odradio popravak. Ali, opet, moramo voditi računa da sve bude u skladu s djetetovim godinama, stupnjem razvoja i sposobnošću da se s tim sučeli.

Ne smijemo si dopustiti da budemo izigrani. Siguran sam da ste čuli kako dijete kaže: “Žao mi je”, kad mu nije bilo žao. Vrlo često dijete kaže: “Žao mi je”, kad misli da će biti kažnjeno. To, dakako, ne mora značiti da mu je iskreno žao i mi moramo biti kadri razabrati razliku.

Srećom, vrlo često možemo pouzdano reći je li djetetu doista žao ili ne. Najočitiiji znak da je dijete neiskreno jest ponavljanje lošeg vladanja. Da je David nastavio igrati bejzbol pokraj kuće i nakon nezgode, mogao bih zaključiti da sam bio prevaren i morao bih poduzeti druge mjere.

Ako dijete često pokušava obmanjivati roditelje na takav način, oni bi se trebali ozbiljno zabrinuti. To bi mogao biti nagovještaj da djetetov smisao za dobro i loše postaje izopačen. Moglo bi naučiti da se koristi prijevarom kako bi isprikom “Žao mi je” jednostavno izbjeglo kažnjavanje. Iz ovakvog se ponašanja jasno vidi što će se razviti ako se promijeni redoslijed. Kad se roditelji ponajprije služe kažnjavanjem radi nadzora djetetova ponašanja umjesto da zadovoljavaju njegove emotivne potrebe, dijete pribjegava najrazličitijim izmišljotinama kako bi izbjeglo kažnjavanje. Jedna od njih je isprika “Žao mi je” kad se roditelji naljute ili oneraspolože zbog djetetova ponašanja.

To je opasno. Dijete tada postaje neiskreno, nepošteno, proračunano, prepređeno i neosjetljivo. Postoji samo jedna okolnost koja presijeca tu grešku i mijenja stanje. To je bezuvjetna ljubav.

U takvoj je situaciji najbitnija dobra prosudba roditelja. Roditelji će najbolje procijeniti kada dijete govori istinu i kad je iskreno. Ako je dijete često neiskreno i ne govori istinu, nevolje su na vidiku i treba potražiti pomoć.

Ipak, svako dijete to može povremeno učiniti, kao što i svako dijete može povremeno stvarno osjećati krivnju zbog

Stega koja proistječe iz ljubavi

svoga lošeg ponašanja. Mudri, oprezni roditelji shvatit će da postoji razlika, jasno će je uočiti i na primjeren način riješiti svaku situaciju. Ukratko, oprostite djetetu kad mu je uistinu žao, kad se kaje zbog lošeg vladanja. Ove su rijetke prilike neprocjenjive i svakako mu dajte do znanja da ga razumijete, da ste zabrinuti za njega i da ga duboko volite bez obzira na sve. To je bezuvjetna ljubav.

10. poglavlje

STEGA — MOLBA, NAREDBA, NAGRADA I KAŽNJAVANJE

Ono što smo razmatrali dosad najvažniji su načini odgoja djeteta. Ako se ta načela budu pravilno primjenjivala, većina problema u odgoju djeteta bit će ublažena ili spriječena. Zadovoljenje emotivnih potreba i primjena stege kojom upravlja ljubav, stvorit će zdravu, snažnu i pozitivnu vezu između roditelja i njihove djece. Kad se pojavi neki problem, roditelji moraju preispitati djetetove potrebe i ispuniti ih prije nego bilo što poduzmu.

Molim vas da ne zaboravite sadržaj prethodnih poglavlja jer zalazimo u područje stege o kojoj najradije ne bih pisao. Zašto? Zato što mnogi roditelji čitaju ovakve knjige samo da bi u njima pronašli potvrdu prethodno stečenih zamisli o odgoju djeteta. Bojim se da će roditelji primijeniti samo ovaj dio knjige i da će prešutjeti činjenicu da kažnjavanje treba primijeniti samo kao posljednje rješenje.

Nadam se da niste takvi roditelji. Vjerujem da ćete prije ovoga primijeniti prvih devet poglavlja. Molim vas, volite svoje dijete bezuvjetno i pružite mu što je više moguće kontakta očima, tjelesnog kontakta i usmjerene pažnje. Budite oprezni da se ne postavite prema svome djetetu posesivno, napasno, zastupnički ili zamjenom uloge. Odgajajte svoje dijete na pozitivne načine kao što su vodstvo, uzor, uobličavanje i uputa. Kad se vaše dijete ponaša loše, zapitajte se treba li mu kontakt očima, tjelesni kontakt, usmjerena pažnja, je li umorno ili je žedno, i prvo ispunite njegove potrebe. Ako je djetetu žao zbog lošeg ponašanja, oprostite mu i dajte mu to do znanja!

Dragi roditelji, ako sve to savjesno činite, a ostali su čimbenici kao što je brak zadovoljavajući, s vašim bi djetetom trebalo biti sve u redu. Vaše bi dijete trebalo biti sretno, odgovorno, trebalo bi se dobro ponašati i činiti što mu se kaže bez mnogo poteškoća. Ne velim da bi sve trebalo biti *savršeno*, ali trebali biste biti zadovoljni svojim djetetom, svojim odnosom s njim i načinom na koji napreduje.

Sve ovo govorim stoga što je tragična pogreška očekivati da će kažnjavanje *samo po sebi* donijeti bilo što drugo osim negativnih posljedica. Ako kažnjavanje i stega nisu čvrsto utemeljeni na bezuvjetnoj ljubavi, između roditelja i djece neizostavno se stvara loš odnos. Nažalost, to je danas učestali oblik odgoja djeteta i jedan od razloga što djeca danas općenito imaju poteškoća na svim područjima, od učenja do problema vezanih uz osobnost.

Molba

Pravilno ponašanje od djeteta zahtijeva se prvo molbom. To je najpozitivniji način postizanja dobrog ponašanja. Što je još važnije, molba ulijeva osjećaj osobne odgovornosti kod djeteta. Dijete osjeća da je odgovorno za svoje ponašanje jednako kao što su i roditelji odgovorni da to uoče. Dijete prirodno zna da može birati kako će se vladati. Kad roditelji *očekuju* dobro ponašanje, dijete zna da njegovi roditelji shvaćaju kako je ono sposobno razmišljati i donositi odluke, vladati svojim ponašanjem te da za njega mora naučiti snositi odgovornost. Kad se umjesto naredaba koriste molbe, dijete će u svojim roditeljima vidjeti saveznike koji mu pomažu da oblikuje svoje ponašanje. To je osobito važno.

Ako se ponajprije rabe naredbe u zahtijevanju dobrog ponašanja, dijete može biti poslušno i dobro se ponašati. Ali u njemu će se razviti sklonost da se tako vlada samo zato što mama ili tata nešto kažu, a ne zato što je takvo ponašanje za njega najbolje. Roditelje neće smatrati saveznicima ponajpri-

Kako istinski voljeti svoje dijete

je zbog svoga dobra. Shvatit će da oni zahtijevaju dobro ponašanje samo zbog reda, tišine i vlastite prihvaćenosti u društvu, zapravo zbog svojih interesa.

Bitno je razumjeti da je molba vrlo djelotvoran način davanja uputa. Ona nas ne čini popustljivima ili manje čvrstim. Molba je jednostavno obzirniji, ugodniji i promišljeniji način davanja uputa djetetu. Ovo je osobito korisno ako želite da vaše dijete uživa u poslušnosti bez prigovaranja.

Na primjer, dok sam se jednom prilikom kupao, primijetio sam da u kupaonici nema ručnika. Moj petogodišnji sin prolazio je pokraj kupaonice i ja sam ga zamolio: "Dale, hoćeš li otići po ručnik i donijeti mi ga, molim te!" Dale je bio sretan što to može učiniti i začas se vratio s ručnikom.

Evo još jednog primjera. Učitelj u razredu moga devetogodišnjeg sina imao je poteškoća s neotesanošću dječakâ. Ja sam mogao birati hoću li biti autoritativan i zahtjevan prema Davidu, ili ću s njim porazgovarati o problemu i zamoliti za suradnju. Izabrao sam ovo drugo i završio razgovor riječima: "Želio bih da pažljivo slušaš učitelje, da sudjeluješ u nastavi i naučiš koliko najviše možeš. Hoćeš li to učiniti, Davide?" I do danas je dobro.

Izravna naredba

Moramo se sučeliti s činjenicom da molba neće biti uvijek dovoljna. Povremeno roditelji moraju biti utjecajniji i davati upute izravnom naredbom umjesto molbom. Ovo se obično događa kada dijete nešto zamolimo, a ono ne posluša. Prije nego što roditelji poduzmu kakvu drugu mjeru, moraju biti sigurni da je molba primjerena, da odgovara djetetovu uzrastu, da je dijete razumije i da je može izvršiti. Najčešća je greška kad roditelji misle da je neki njihov zahtjev primjeren djetetovim mogućnostima, a zapravo nije.

Klasični primjer ovoga jest zahtijevati od četverogodišnjeg djeteta da samo pospremi stvari. Ako je riječ o više od

dvije ili tri stvari, molba je nerazumna. Roditelj mora obaviti zadatak zajedno s djetetom. Često će roditelj pogrešno misliti da je takav zadatak primjeren, razljutiti se ako ga dijete odbije ili ne uspije te ga kazniti umjesto da mu pomogne u izvršenju zadaće.

Sljedeća prava vrijednost uporabe molbe kad god je moguće jest u tome da vam pomogne u određivanju je li neki zadatak primjeren ili nije. Vi poznajete svoje dijete bolje od bilo koga. Ako ono bezbroj puta rado izvrši ono što ste ga zamolili, a u nekoj prilici to odjednom odbije, bilo bi pogrešno da se naljutite i kaznite ga. Budući da nije bilo poteškoća s tom molbom u prošlosti, sada očito nešto nije u redu. Želite li saznati što je to? Ja bih svakako želio. Sve bih poduzeo da pronađem u čemu je problem, jer to može biti izuzetno važno. Svakako bih radije riješio problem pa da moje dijete opet rado izvršava tu zadaću, nego da ga tjeram da to učini prije nego što sam shvatio situaciju. Ako bi razlog za ponašanje mogao djeteta bio opravdan, tada bih ja trebao biti kažnjen što sam ga prisiljavao da izvrši zadaću.

Kao roditelj imam odgovornost i vlast da se pobrinem za dobro ponašanje svoga djeteta, ali također sam odgovoran i za njegovu svekoliku dobrobit. Odgovoran sam da moje dijete ne bude povrijeđeno pogrešnom primjenom moje nadmoći i vlasti nad njim. Njegova buduća sreća i dobrobit uvelike ovisi o tome kako primjenjujem svoj roditeljski autoritet.

Sada bih želio uputiti vrlo važan savjet i upozorenje. Što se više roditelji koriste autoritativnim tehnikama poput zapovijedi, grdnje, zanovijetanja ili vikanja, one postaju manje učinkovite. To je poput onog dječaka koji je vikao: "Vuk, vuk!" toliko puta da je poziv izgubio svoju ozbiljnost. Ako se roditelji isključivo koriste uljudnim molbama, povremena uporaba izravnih naredbi bit će učinkovita. Što više roditelji na autoritativan način zahtijevaju od djeteta što da čini, manji će biti odaziv. Stanje će biti još teže ako su uz to i ljuti, neprijateljski raspoloženi ili histerični.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Jeste li, primjerice, bili u domu gdje vlada velika nape-
tost? U tim domovima roditelji isključivo koriste sav svoj
autoritet i rezervnu snagu da bi doveli u red djecu u običnim,
dnevnim događanjima. Kad je potrebno očitovati autoritet u
nesvakidašnjim i doista važnim situacijama, ovi jadni rodi-
telji nemaju ništa u pričuvi da bi vladali situacijom. Njihova
djeca tada reagiraju kao i obično na želje svojih roditelja. U
važnim situacijama nisu odgovornija nego što su, primjerice,
u vezanju vezica.

Roditelji, moramo sačuvati velike salve za važne situa-
cije. Moramo imati rezervno streljivo za sučeljavanje s kritič-
nim situacijama. Važno je sačuvati prijaznost prema djetetu
razumnim zahtjevima što je više moguće.

Jedanput sam pogriješio upotrijebivši naredbu kad bi jed-
nostavna molba bila dostatna. Moja dva sina i ja bili smo
kod kuće i htio sam da kuća bude čista prije nego što se Pat
vrati kući s konferencije na kojoj je sudjelovala. Počeo sam
prilično dobro. Zamolio sam dječake da počnu čistiti svoju
sobu, dok sam ja namještao krevete. Kad sam se nakon ne-
kog vremena vratio, oni su obavljali svoj dio posla. Ali sam
opazio da su dio odjeće bacili na dno ormara umjesto da je
objese. David i Dale obično su bili poslušna djeca i kratko
objašnjenje i jednostavna molba bili bi sasvim dovoljni. Ali
ja sam postupio pogrešno. Naredio sam im da objese odjeću
koju “uništavaju”. Vidite li gdje sam pogriješio? Nisam smio
upotrijebiti silu kad bi jednostavno objašnjenje i molba bili
sasvim dovoljni.

Trebao sam tu silu sačuvati za prigodu kad bi mi se
doista trebali brzo odazvati u teškim okolnostima. Na pri-
mjer, jedne nedjelje parkirali smo na crkvenom parkiralištu,
a Dale je hodao oko automobila. Odjednom se pojavio drugi
automobil. Bila je to opasna situacija. Viknuo sam Daleu da
potrči prema meni. Hvala Bogu da je shvatio hitnost u mom
glasu i odmah se odazvao. Da mi je bilo u navici da uvijek
vičem na njega, znam da bi se on ovaj put jedva osvrnuo.

Sljedeći događaj zbio se kad smo naš sin David i ja igrali košarku s nekoliko prijatelja. Svi smo bili poneseni zabavljanjem i dugom igrom. Dakako, bili smo izuzetno umorni. Tada je netko naletio na Davida i ovaj je pao. Neznatno je povrijedio gležanj, ali ta je bol kod vrlo umornog dječaka bila više nego što je on u tom trenutku mogao podnijeti. Naljutio se na igrača koji ga je srušio i počeo mu to spočitavati. Ocijenio sam to kao neprimjereno ponašanje, ali i kao dobro iskustvo za Davida.

Prvo sam se uvjerio da je Davidov emotivni spremnik pun. Imao je tog vikenda mnogo ljubavi, kontakta očima, tjelesnog kontakta i usmjerene pažnje. Drugo, uputio sam mu molbu. Zamolio sam ga da odemo na mjesto gdje možemo razgovarati. Bio je previše ljut da bi odgovorio. U tom sam trenutku trebao dovoljno snage da bih njime zavladao. Sljedeći je stupanj uporabe sile izravna naredba. Rekao sam čvrstim glasom: "Davide, pođi sa mnom!" Odmah se odazvao. Kad smo bili sami, i kad se smirio, razgovarali smo o tome kako u srdžbi gubimo vlast nad sobom i kako to spriječiti. Bilo je to vrlo korisno iskustvo za Davida jer je naučio mnogo o samokontroli i neumjesnoj srdžbi.

Pretpostavimo da David nije odgovorio onako kako sam ja želio i da se nije smirio ili obuzdao srdžbu nakon što sam mu naredio. Sljedeći korak bio bi da ga odvedem na mjesto gdje bi mogao biti sam. Ako to ne bih mogao postići verbalnim putem, morao bih upotrijebiti fizičku silu. Ali čak i tada upotrijebio bih najblažu metodu. Uhvatio bih ga za ruku, možda s drugom rukom preko ramena, i poveo ga na mirno mjesto. Radi se o tome da dijete trebamo učiti ponašati na najnježniji i najobzirniji način sa što više ljubavi.

Inat

Sasvim je vjerojatno da se David mogao i oglušiti na bilo koji verbalni pristup. Mogao je odbiti učiniti ono što

Kako istinski voljeti svoje dijete

sam ja želio u toj situaciji. To se moglo razviti u borbu s vjetrenjačom i tada bi se nazivalo *inat*om. Inat je jedna od nekoliko indikacija za kažnjavanje.

Inat je otvoreni otpor i izazov autoritetu roditelja. To je tvrdoglavo odbijanje poslušnosti. Naravno, inat se, jednako kao i loše ponašanje, ne može dopustiti. U takvim se trenucima često javlja potreba za kažnjavanjem, a takvi se trenuci povremeno pojavljuju bez obzira što mi čini. Ipak, roditelji moraju pokušati izbjeći takve neugodne situacije — ne podržavanjem nerazumnih djetetovih želja ili hirova, nego stalnim preispitivanjem vlastitih očekivanja od svoga djeteta kako bismo bili sigurni da su ta očekivanja razumna, promišljena i u skladu s djetetovom dobi, stupnjem razvoja i sposobnošću odgovora. Da, pojavit će se trenuci kad će kažnjavanje biti neizbježno, ali ako roditelji počnu često kažnjavati dijete, morali bi preispitati svoj odnos prema djetetu i ono što od njega očekuju.

Zamislite da dijete postane otvoreno prkosno i da njegovo prkosno ponašanje bude zapreka za punjenje emotivnog spremnika. Ne odgovara na molbe niti na čvrste naredbe, nego ostaje prkosno. U tom slučaju mora biti kažnjeno, ali kako?

Primjerena kazna

Određiti primjerenu kaznu rijetko je lako. Kazna mora odgovarati prekršaju. Dijete je svjesno poštenja i dosljednosti. Ono zna kad roditelji reagiraju pretjerano ili kad su prestrogi. Ono također zna kada su roditelji pretjerano popustljivi u odnosu na loše ponašanje. Ono prepoznaje nedosljednost bilo prema njemu samome ili u usporedbi s drugim djecom. Upravo zato roditelji moraju biti čvrsti prema svojoj djeci i uvijek zahtijevati primjereno ponašanje, ne bojeći se da ga istodobno vole i odgajaju. Roditelji moraju biti prilagodljivi, osobito u odnosu na kažnjavanje.

Prilagodljivost je prijeko potrebna iz više razloga. Prvo, roditelji griješe. Ako mislite da roditelji ne bi trebali unositi izmjene u svom stegovnom postupanju nakon što su donijeli neku odluku, dospjet ćete u kut. Dakako da roditelji mogu promijeniti mišljenje i smanjiti ili povećati kaznu.

Jasno, roditelji ne žele mijenjati mišljenje prečesto da ne zbune dijete. Na primjer, ako je kazna već određena — odlazak u spavaću sobu na sat vremena, a roditelj utvrdi na osnovi činjenica da je kazna preoštra, logično je i ispravno da to objasni djetetu i smanji kaznu. Ako je dijete već bilo kažnjeno, sasvim je umjesno da se roditelji ispričaju djetetu i nastoje popraviti situaciju.

Roditelji moraju biti spremni na promjenu svoga odnosa prema djetetu kad je to potrebno. Oni moraju također biti spremni zatražiti ispriku. Potreba da se povremeno mijenjaju odluke i potreba za isprikom pojavljuju se u svakom domu.

Spremnost na odgovarajuću promjenu našeg pristupa djetetu i dosljednost u odlučnosti dvije su različite stvari, ali obje su značajne. Odlučnost se ponajprije odnosi na naša očekivanja u odnosu na dijete i njegov odaziv na molbu. Ako su naša očekivanja prezahtjevna, ne postupamo razumno (npr. ako očekujemo od dvogodišnjeg djeteta da se stalno odaziva na prvu molbu). Normalni će dvogodišnjak prirodno biti negativan i izgledati neposlušan i prkosan. Ali to je normalni stupanj razvoja — nazovimo ga “negativizmom dvogodišnjaka”. Kažnjavati takav negativizam nije opravdano. Roditelji dvogodišnjaka trebaju biti odlučni, ali odlučni u postavljanju granica, a ne u kažnjavanju. Ti će roditelji nadzirati njegovo ponašanje tako što će nježno upravljati djetetom fizički, na primjer podizanjem, okretanjem ili postavljanjem u pravilan položaj ili na pravo mjesto.

Ovaj “negativizam dvogodišnjaka” bitan je za normalan djetetov razvoj. Ono će vjerojatno učiniti ono što mu mi kažemo, ali prvo mora reći “neću”. To je put koji smo svi mi prošli da bismo se psihološki odvojili od svojih roditelja. To

Kako istinski voljeti svoje dijete

može na prvi pogled izgledati kao prkos, ali nije. Jedna od razlika između negativizma dvogodišnjaka i prkosa jest ratobornost. Negativizam dvogodišnjaka je normalan i ne treba ga kažnjavati. Ratoborni prkos nije prihvatljivo ponašanje i s njime se mora izaći na kraj.

Kako dijete postaje starije, njegova sposobnost da odgovori na verbalnu molbu raste, i kada dosegne dob od četiri i pol godine (ovisno o djetetu), roditelji mogu očekivati da će reagirati na prvu molbu. Ja sam uvijek očekivao da moja djeca odgovore na prvu molbu. Ako nisu, znala su što ću poduzeti. Dakako, djeca su smjela izreći svoje mišljenje ako su imala nekih pitanja u vezi s molbom. Ali ako ja molbu nisam promijenio, ona su znala da je moraju izvršiti.

Vrlo je važno zapamtiti da biti dosljedan ne znači biti neugodan. Moramo biti dosljedni u svojim očekivanjima i ostvarenju tih očekivanja, ali u tome ćemo imati jednako toliko uspjeha ako budemo postupali na prijazan način. Dosljednost ne znači da moramo biti ljuti, glasni i neugodni, ili da tražimo pokoravanje bez prigovora.

Jedna od najvažnijih lekcija u odgoju djeteta jest da je svakom djetetu potrebno iskustvo svih oblika ljubavi istodobno. Njemu u isto vrijeme treba kontakt očima, tjelesni kontakt, usmjerena pažnja i stega. Djetetu je potrebna naša ljubav i dosljednost *istodobno*. Ništa se od toga međusobno ne isključuje. Dosljednost ne niječe ljubav. Ljubav ne umanjuje dosljednost. *Popustljivost je ta koja podupire nedostatak dosljednosti i nejasne granice, a ne izricanje ljubavi i osjećaja.*

Ako su roditelji osigurali sva navedena sredstva ljubavi i odgoja djeteta, a ono ostaje ratoborno prkosno, roditelji ga moraju kazniti. Ovaj tip prkosa mora se razbiti. Kazna mora biti dovoljno oštra da razbije ratoborni prkos, ali mora biti i što je moguće blaža da bi se izbjegli problemi o kojima smo govorili. Ako su naredba ili objašnjenje dovoljni da se razbije prkos, zašto kažnjavati? Ako je slanje djeteta u njegovu

sobu potrebno i dostatno, u redu. Ako je nužno da mu oduzmete neko zadovoljstvo kako biste razbili prkos, učinite to. Sučelimo se s tim da je tjelesno kažnjavanje katkad potrebno da bi se razbio ratoborni prkos, ali samo kao posljednje sredstvo.

Budite oprezni

Kad se odlučimo za tjelesno kažnjavanje, moramo biti oprezni u nekoliko pogleda. Prvo, dijete mora točno razumjeti zašto ga kažnjavate. Točno mu objasnite u čemu je pogriješilo. Prijekori kao “zločesti dječak” mogu povrijediti samopoštovanje djeteta i ne bi se trebali rabiti.

Drugo, roditelji moraju paziti da ne nanesu kakvo tjelesno oštećenje djetetu. Primjerice, vrlo je lako nehotice povrijediti prst.

Treće, neposredno nakon kažnjavanja, dok dijete plače, treba ga ostaviti na miru. Roditelji, pak, trebaju ostati u blizini i čekati da plač prestane. Kada dijete prestane plakati i pogleda oko sebe, opet će pitati: “Voliš li me? Voliš li me još uvijek?” Tada roditelji trebaju djetetu pružiti kontakt očima, tjelesni kontakt i usmjerenu pažnju kako bi ga uvjerali da je doista voljeno.

Modifikacija ponašanja

Napokon, mislim da treba spomenuti *modifikaciju ponašanja*. To je misaoni sustav koji se danas široko primjenjuje u odnosu na postupanje s djecom. U osnovi, modifikacija ponašanja koristi se pozitivnim poticajem, negativnim poticajem i kažnjavanjem. Primjer pozitivnog poticaja je nagrađivanje djeteta za primjereno ponašanje nekim slatkišem ili voćem. Primjer negativnog poticaja je zabrana gledanja televizije zbog neprimjerenog ponašanja. Primjer kažnjavanja je pritisak na trapezoidni mišić zbog neprimjerenog ponašanja.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Dublje razmatranje ove teme prelazi granice ove knjige. Ali ipak ćemo spomenuti neka važna stajališta.

U vezi s modifikacijom ponašanja ponajprije se ističe da takve tehnike često nadomještaju emotivnu njegu. Ako se roditelji prečesto koriste modifikacijom ponašanja, dijete se neće osjećati voljenim. Zašto? Prvo, sam je temelj modifikacije ponašanja uvjetan. Dijete prima nagradu samo ako se ponaša na određeni način. Drugo, modifikacija ponašanja ne vodi brigu o osjećajima ili emotivnim potrebama djeteta (ljubav). Sukladno tome, roditelji, koristeći modifikaciju ponašanja kao primarni način odnosa prema djetetu, ne mogu na njega prenijeti bezuvjetnu ljubav.

Prisjetite se primjera koji sam upotrijebio u prethodnom poglavlju, a odnosi se na punjenje Daleovog emotivnog spremnika kad se loše ponašao nakon mog trodnevnog izbjivanja. Strogi bihevorist bi rekao da sam nagradio Dalea za njegovo loše ponašanje pružajući mu pažnju i ljubav u tom trenutku. Vidite li razliku? Roditelji ne mogu *primarno* rabiti modifikaciju ponašanja u odnosu prema svome djetetu i voljeti svoje dijete bezuvjetno.

Sljedeći problem s primjenom modifikacije ponašanja u odnosu prema djetetu jest taj što će dijete razviti neodgovarajući sustav vrijednosti. Naučit će djelovati ponajprije zbog nagrade. Razvit će se orijentacija “Ima li što za mene?”

Ovakav se primjer pojavio u domu našega dragog prijatelja. On je strogi bihevorist i odgajao je svoju djecu u skladu sa shvaćanjem o modifikaciji ponašanja. Jedne večeri, dok smo jeli u njihovoj kući, on je rekao: “Jerry ima samo tri godine i već zna brojiti do sto. Gledajte ovo.” Došao je do svog sina i rekao: “Jerry, broji do sto i dat ću ti bombon.” Jerry je odmah odgovorio: “Ne želim bombon.” Ako želimo da naše dijete nešto učini zbog zadovoljstva ili ponosa što je to dobro učinilo, bilo bi najbolje da ne rabimo previše modifikaciju ponašanja. Krajnja posljedica je smanjena motivacija.

Posljedni problem uporabe modifikacije ponašanja jest sljedeći: ako roditelji prečesto rabe ove tehnike, i dijete će naučiti postizati ono što želi koristeći se istom metodom prema njima. Ono će se ponašati kako roditelji žele *da bi dobilo ono što hoće*. Većina bi ovo nazvala manipulacijom. Jedan od najsigurnijih načina ohrabrivanja djeteta da postane prepređeno i manipulativno jest prečesta poraba tehnika modifikacije ponašanja.

Sada kad sam razložio negativne oblike modifikacije ponašanja, dopustite da iznesem i pozitivne. Ima mjesta za ove tehnike u odgoju djeteta, ali ne kao primarni način odnosa prema djetetu (primarni način mora biti bezuvjetna ljubav).

Modifikacija ponašanja trebala bi se rabiti za rješavanje specifičnih, učestalih problema ponašanja kada dijete ne osjeća krivnju i kad nije prkosno. Ovaj tip problema mora također biti dovoljno specifičan da se može lako definirati i da ga dijete može lako razumjeti.

Evo primjera ovog tipa problema s kojim smo se susreli u našem domu. Kad je našem starijem sinu bilo devet a mlađem pet godina, često su se sukobljavali. Dakako, nije-dan se zbog toga nije kajao. Oprost nije dolazio u obzir. A nijedan nije bio prkosan. Molbe nisu djelovale. Naredbe bi pomogle svega nekoliko sati. Kažnjavanje je također po učinku bilo kratkoga vijeka i vrlo neugodno za sve nas. Zna-te li što je uspjelo? Vjerojatno ste pogodili, sustav nagrađivanja.

Upotrijebili smo tehniku tablice sa zvjezdicama. Jedna zvjezdica za svakih 15 minuta mira s postupnim povećavanjem vremenskih intervala, dok sukobi nisu prestali. Svakom dječaku dali smo odgovarajuću nagradu za određeni broj zvjezdica. Odlično je uspjelo i opet smo imali mir u kući.

Ipak, riječ upozorenja u vezi s ovom tehnikom. Za nju treba vremena, dosljednosti, napora i ustrajnosti. Nemojte takvo što započeti dok niste spremni u tomu biti dosljedni. Inače neće uspjeti.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Postoje mnoge dobre knjige o modifikaciji ponašanja koje će vam reći više o pojedinim tehnikama.

Bilo je ovo dugačko poglavlje, ali dopustite mi da iznesem još jedno mišljenje. Kao što i sami znate, dobar odgoj djeteta zahtijeva ravnotežu. Djetetu treba sve ono o čemu smo govorili: kontakt očima, tjelesni kontakt, usmjerena pažnja, stega, molba, čvrstoća, prilagodljivost, naredba, oprost, kažnjavanje, modifikacija ponašanja, uputa, vodstvo, primjer i aktivno slušanje. Ali to sve moramo pružiti svom djetetu u pravilnom omjeru. Neka vam ova rasprava pomogne da to činite na takav način koji će omogućiti vašem djetetu da se osjeća bezuvjetno voljenim.

11. poglavlje

DJECA S POSEBNIM POTREBAMA

Zašto djeca s posebnim problemima, kao što su dijabetes, poteškoće u učenju, gluhoća, hiperaktivnost ili mentalna retardiranost, imaju više emotivnih problema i problema u ponašanju? Odgovor na ovo pitanje iznimno je složen. Objašnjenje zbog čega su djeca s ovakvim problemima sklonija emotivnim poremećajima i poremećajima u ponašanju izvan je opsega ove knjige.

Ipak bi nekoliko stajališta moglo pomoći svakom roditelju takvog djeteta. Neke od ovih činjenica u uskoj su vezi s prijenosom ljubavi na našu djecu.

Problemi u opažanju

Prvo, pogledajmo opće područje problema u opažanju. Teško je definirati što znači opažati, ali pokušajmo. To može značiti prikupljanje informacija preko osjetila, pri čemu dijete s problemima u opažanju ima poteškoća u primanju informacija iz svoje okoline i njihovom prijenosu u um. Prema tome, kad se informacija poput vizualne slike, zvuka ili dodira prenosi u djetetov um, ono ima poteškoća u njezinu jasnom razumijevanju. Njegovo je razumijevanje okoline iskrivljeno u onim područjima u kojima ima kriva opažanja.

Rabeći ovu vrlo široku i pojednostavljenu definiciju problema opažanja, vidimo da je ovdje riječ o mnogim zasebnim problemima. Problemi s vidom, slušni problemi, određene bolesti i mnoge vrste poteškoća u učenju imaju zajedničku točku: svako dijete koje pati od jednog od ovih po-

Kako istinski voljeti svoje dijete

remećaja, stvara iskrivljenu sliku svoje okoline. Njegovi ulazni podražaji mogu biti na razne načine iskrivljeni.

Zapažate li i šire značenje ovog poremećaja? Svaki način prijenosa naše ljubavi na dijete zahtijeva porabu jednog ili više osjeta. Kontakt očima zahtijeva opažanje vizualnih slika. Tjelesni kontakt zahtijeva porabu osjeta dodira koje je samo po sebi iznimno složeno. Usmjerena pažnja zahtijeva porabu svih naših osjeta. Stoga, ako postoji dovoljno opažajne iskrivljenosti u bilo kojem od ovih područja, dijete doživljava naše osjećaje iskrivljeno. To čini prijenos naše ljubavi na to dijete još težim.

Ova poteškoća u osjećaju voljenosti jedan je od razloga što djeca s poteškoćama u opažanju općenito imaju manje odgovarajućih predodžbi o samom sebi. To je jedan od razloga što takva djeca postaju depresivna kad postanu starija. Česta posljedica su teški emotivni poremećaji i poremećaji u ponašanju, osobito u ranoj adolescenciji.

Uobičajena priča o djetetu s poremećajem u opažanju koje kao posljedicu ima problema s učenjem jest ta da to nesretno dijete ne može držati korak sa svojim drugovima ni na koji način. Dobiva loše ocjene ili na druge načine stječe ponižavajuća iskustva. Čak i u situacijama koje ga ne ponižavaju ono shvaća svoje nedostatke. Kada dođe u predadolescentne i rane adolescentne godine, postane neuobičajeno depresivno. Depresija u ovoj dobnoj skupini razlikuje se od bilo koje druge. Općenito, ova djeca ne izgledaju i ne ponašaju se depresivno, sve dok depresija ne dosegne teške dubine. Tipično je za dvanaestogodišnje, trinaestogodišnje i četrnaestogodišnje adolescente da otkrivaju svoju depresiju poteškoćama u održavanju koncentracije u razredu, a posljedica su slabe ocjene. Nakon toga se pojavljuje dugotrajna dosada i smanjeno zanimanje u svim aktivnostima. U toj fazi mlada osoba je izuzetno nesretna.

Ako se dosada nastavi, tinejdžer će početi otkrivati svoju depresiju i nevolju. Teško depresivna djevojka kojoj je

dosadno može tada postati promiskuitetna, uživati droge, bježati ili se na drugi način vladati asocijalno. Mladić će se u sličnoj situaciji slično vladati, ali je češće uključen u nasilne aktivnosti poput krađe ili tučnjave.

Ako znamo da su djeca s oštećenim opažanjem gotovo predodređena za loše mišljenje o samom sebi i da se osjećaju nevoljenom i neprihvaćenom, te da su i depresivna, kako im možemo pomoći? Čvrsto vjerujem da je područje u kojem im je najviše potrebna pomoć ono koje uvelike previđamo. Pogodili ste, ovoj djeci najviše je potrebno da se osjećaju potpuno, bezuvjetno voljenom. Ona će tada moći lakše prebroditi svoje nedostatke.

Kako da to činimo? Na isti način na koji pružamo ljubav svojoj djeci, s tim da moramo držati na umu da premda je njihovo opažanje poremećeno u nekim područjima, vrlo su rijetko poremećeni svi osjeti. Ova djeca gotovo uvijek trebaju više pažnje i drugih sredstava za prijenos ljubavi da bi se osjećala voljenom. Uz to, ovoj je djeci potrebna naša ljubav na izravnije, jednostavnije, naglašenije i snažnije načine. Sve je to nužno kako bismo bili sigurni da ova djeca neće pogrešno shvatiti naše osjećaje prema njima, te da će primiti jasnu poruku od našeg srca njihovom. Naše očitovanje ljubavi takvoj djeci mora biti jasno i snažno.

Drugi zdravstveni problemi

Djeca s kroničnim zdravstvenim problemima također su sklona emotivnim problemima i problemima u ponašanju. Ovo je osobito bjelodano kod zdravstvenih problema koji zahtijevaju praćenje i stalnu njegu, kao što je mladenački dijabetes. Briga o djeci s tom bolešću zahtijeva od roditelja mnogo vremena i napora. Toliko da je teško ne posvetiti svu pozornost tretiranju bolesti a ne previdjeti ostale djetetove potrebe. Upravo se to događa u vezi s emotivnim potrebama većine od te djece. Brižni roditelji postaju toliko pozorni u

Kako istinski voljeti svoje dijete

davanju pravih doza inzulina, reguliranju prehrane, smanjenju glukoze i slično da te radnje zamjenjuju prirodno pružanje ljubavi. Bez obzira na to koliko su vrijedne, ove zdravstvene obveze ne mogu biti nadomjestak bezuvjetne ljubavi koja se pruža kontaktom očima, tjelesnim kontaktom i usmjerenom pažnjom. Kako djeca rastu, posebice tijekom adolescencije, postaju razdražljiva, nepovjerljiva i puna gorčine zbog svoje bolesti. Zbog spomenutog nadomjestka ljubavi zdravstvenom negom, djeca su ogorčena i na svoju bolest i na roditelje. Postaju neprijateljski raspoložena i prkosna ne samo prema roditeljskom autoritetu, nego i svakom drugom. Sklona su depresiji i svim njezinim posljedicama. Što je najgore, ona se često koriste ozbiljnošću svoje bolesti za opiranje roditeljima i izražavaju ljutitost i nezadovoljstvo. To čine uzimanjem prevelikih doza inzulina, prekomjernim jedenjem ugljikohidrata itd. Mnoga se zapravo i ubijaju ljutitim prkosnim činom.

Dakako, postoje i drugi razlozi u ovoj složenoj bolesti koji pridonose gorkim i pogubnim stavovima ovih mladih pacijenata. Iz mog iskustva, postoje dva osnovna razloga zbog kojih ova sirota djeca postaju toliko prkosnom i nepovjerljivom. Prvi je, kako smo upravo rekli, zamjena izražavanja ljubavi zdravstvenom negom. Drugi je što roditelji loše postavljaju granice i ne nadziru ponašanje svoje djece. Roditelji mogu osjećati sažaljenje prema djeci u njihovoj bolesti. Mogu također osjećati krivnju, strah ili tjeskobu. Ako roditelji ne mogu nadzirati ponašanje takve djece na isti način kao i zdrave, a to znači odlučnošću, djeca će takve roditelje varati. Ovo osobito lako čine kronično bolesna djeca. Ona mogu koristiti svoju bolest da bi nadzirala roditelje. Koristeći kao prednost osjećaj krivnje i sažaljenje svojih roditelja, postižu da roditelji strahuju kako im se stanje može pogoršati, pa čak i izravno prijetu namjernim podlijevanjem bolesti.

Ova se dinamika može u određenom stupnju javiti kod svakog djeteta koje je dugo bolesno, nemoćno ili ima neki

drugi problem, primjerice astmu, kronični bronhitis, srčanu bolest, tjelesnu deformaciju, mentalnu retardiranost, neurološke bolesti, muskularne bolesti, dentalne probleme, pa čak i probleme u učenju. Mogli bismo nabrojiti još mnoge uzroke.

Stoga, dragi roditelji, ako je vaše dijete ometeno na bilo koji način, ako ima poteškoću bilo koje vrste, nemojte se toliko zaokupiti problemom da zanemarite dijete. Njemu je potrebna vaša bezuvjetna ljubav više od bilo čega. Mnogo više od zdravstvene njege, bez obzira na to koliko je ona potrebna. Mnogo više od skrbništva ili druge akademske pomoći, više od bilo kakve vježbe i mnogo više od bilo kojega lijeka. Najnužniji sastojci u životu vašeg djeteta jeste vi i vaša bezuvjetna ljubav prema njemu. Time vaše dijete može dobiti snagu i volju da prevlada teškoće i razvije se.

Dijete koje se opire

Želio bih da razmotrimo kako pomoći djetetu koje se opire primanju ljubavi. Da, vjerovali ili ne, mnoga se djeca opiru prirodnim načinima pružanja nježnosti i ljubavi. Ona odbijaju kontakt očima, ne žele da ih se dodiruje, i nije ih briga za usmjerenu pažnju.

Ovo se može pojaviti u različitim stupnjevima. Neka djeca pružaju samo umjeren otpor, dok se druga ne osjećaju ugodno kod prijenosa ljubavi. Nekoj djeci može biti ugodan jedan način prijenosa ljubavi, ali ne i drugi. Svako je dijete jedinstveno.

Dijete koje se opire uvijek je zagonetka za svoje roditelje. Brižni roditelji instinktivno znaju da je njihovom djetetu potrebna pažnja i ostali oblici emotivne njege, ali kad pokušaju zadovoljiti tu potrebu, dijete pronalazi mnogobrojne načine da izbjegne primanje ljubavi. Mnogi roditelji prepuštaju se, kako oni misle, onom “što dijete želi”. Oni misle da djetetu nije potrebna njihova pažnja, ljubav i nježnost, a to je tragična greška.

Kako istinski voljeti svoje dijete

Čak i dijete koje pruža najveći otpor treba sve ono o čemu smo raspravljali u vezi s bezuvjetnom ljubavlju. Ipak, budući da je njemu prihvaćanje te ljubavi neugodno, mi roditelji moramo postupno učiti svoje dijete da se počne osjećati ugodno tijekom primanja ljubavi.

Razlikujemo pet razdoblja, pet posebnih stanja, tijekom kojih je dijete sposobno primati ljubav. Za vrijeme tih razdoblja djetetova je obrana smanjena i ono je sposobno uspostaviti takav odnos na emotivnoj razini da bude dovoljno osjetljivo. Jasno, svako je dijete drukčije. Neko dijete može biti osjetljivije tijekom jednog razdoblja, a manje tijekom drugog. Roditelji trebaju otkriti kad je njihovo dijete najspremnije za primanje ljubavi i nježnosti.

U prvom razdoblju osjetljivosti dijete zapaža da je nešto duhovito. Primjerice, ono može gledati televiziju i vidjeti smiješnu scenu. U tom trenutku roditelji imaju mogućnost uspostaviti kontakt očima, tjelesni kontakt i usmjerenu pažnju dok komentiraju humorističnu situaciju. Roditelji pritom moraju reagirati brzo, jer stvorena djetetova obrana otporom popušta samo kratko. Mi moramo “ući i izaći”, jer bi se dijete kasnije moglo boriti protiv sličnih taktika.

Drugo razdoblje osjetljivosti pojavljuje se kada dijete postigne nešto zbog čega je opravdano ponosno. To ne može biti bilo što. Ono što je postiglo mora biti nešto zbog čega je dijete sretno. U tim trenucima roditelji mogu uspostaviti kontakt očima i tjelesni kontakt (ako je potrebno, i usmjerenu pažnju) dok hvale dijete. Ali moramo paziti da u tom ne pretjeramo, posebno duljenjem; opet “ulazimo i izlazimo”.

Treće razdoblje osjetljivosti jest kad se dijete tjelesno ne osjeća dobro. Možda je bolesno ili ozlijeđeno, i njegova je osjetljivost tada nepredvidiva. Katkad bolest ili bol mogu povećati sposobnost djeteta da prima pažnju i nježnost, ali u nekim trenucima djetetov otpor može i porasti. Mi roditelji moramo to stalno pratiti da bismo mogli iskoristiti prednost

za pružanje ljubavi u trenucima bolesti ili boli. Dijete neće nikad zaboraviti takve posebne trenutke.

Četvrto razdoblje pojavljuje se kad je dijete emotivno povrijeđeno. To se često događa kad je dijete u sukobu sa svojim prijateljima koji su se prema njemu loše ponijeli. U to vrijeme emotivne boli mnoga rezistentna djeca postaju sposobna za primanje ljubavi koju im izražavamo.

Peto razdoblje osjetljivosti uvelike ovisi o prethodnom iskustvu određenog djeteta. Primjerice, jedno dijete može imati mnogo ugodnih iskustava tijekom dugih šetnji sa svojim roditeljima. Takvo će dijete vrlo vjerojatno biti primljivije za roditeljski prijenos ljubavi tijekom šetnje. Drugo dijete možda ima ugodna iskustva prije odlaska na spavanje dok mu roditelji čitaju, mole se s njim ili razgovaraju. Takvo će dijete biti prirodno primljivije prije odlaska na spavanje. Zbog toga je omogućavanje trenutaka ugodnih, toplih iskustava za dijete vrlo važno i donosi veliki dobitak i djetetu i roditeljima. Vrijeme odlaska u krevet je, primjerice, dobra investicija.

Ukratko, svako dijete čezne za prirodnim načinom prijenosa ljubavi. Kontakt očima, tjelesni kontakt i usmjerena pažnja. Ako dijete ne prima dostatnu količinu ljubavi, moramo utvrditi zbog čega je ne prima i popraviti stanje.

Govorili smo samo o nekoliko problema koji mogu priječiti dijete da prima ono što mu toliko treba. Volio bih da imamo prostora i vremena razgovarati i o drugoj djeci s posebnim problemima kao što su ožalošćena djeca, djeca rastavljenih roditelja, depresivna djeca, djeca s neizlječivim bolestima i tinejdžeri.

12. poglavlje

DUHOVNA POMOĆ VAŠEM DJETETU

Jedan od glavnih prigovora koji nam danas upućuju tinejdžeri jest nemogućnost roditelja da im pruže etičke ili moralne standarde po kojima treba živjeti. To starija djeca pokazuju na mnogo načina. Jedan adolescent kaže da traži “životni smisao”. Drugi želi “pravilo koje će ga voditi”. Ostali kažu da se žele “na nešto osloniti” ili imati nekoga “tko će ih uputiti kako da žive”.

Ovi zahtjevi ne dolaze od nekolicine nesretnih i nezadovoljnih tinejdžera. Većina adolescenata osjeća i otkriva ove težnje. Oni su zbunjeni, vrlo zbunjeni kad je riječ o ovom važnom životnom području. Prilično je neobično naći mlade ljude kojima je sve jasno u vezi sa smislom i svrhom života, koji su postigli mir sa sobom i svijetom, koji znaju što hoće i shvaćaju život u ovom današnjem zbrkanom, promjenjivom i zastrašujućem svijetu.

Dijete prvo traži od svojih roditelja smjer koji će mu pomoći da razvije zdrave nazore. Hoće li naći ono što mu treba kod svojih roditelja, ovisi o dvome. Prvo: imaju li to roditelji. Drugo: može li se dijete toliko poistovjetiti sa svojim roditeljima da prihvati roditeljske vrijednosti. Djetetu koje se ne osjeća voljenim to će biti teško.

Prvi uvjet

Pogledajmo prvi uvjet koji je nužan da bi se djetetu pružio toliko željeni smisao života. Mi roditelji moramo posjedovati temelj na kojem zasnivamo svoj život i koji može

odoljeti ispitu vremena. Nešto što će nas poduprijeti kroz sva životna razdoblja: mladenaštvo, mlađe i srednje godine, starost, kroz bračnu krizu, novčanu krizu, krizu s djecom, krizu s energijom i posebice krizu društva koje se strelovito mijenja i u kojem se razaraju duhovne vrijednosti. Mi roditelji moramo imati taj najvažniji temelj na kojem zasnivamo svoj život da bismo ga mogli dati svome djetetu. Po mojoj prosudbi, to je najvrednija baština koju možemo prenijeti na svoje potomke.

Koje je to prijeko potrebno vlasništvo koje daje značenje i smisao životu, a može se prenijeti na naše dijete? Mnogi su ga tražili od početaka civilizacije, ali su ga rijetki i našli. Filozofi se s ovim pitanjima bore već stoljećima. Svjetski diplomati povremeno zahtijevaju neke odgovore. Vladini savjetnici čak i sada traže rješenja, a njihovo brižljivo planirano zakonodavstvo ostavit će srca jednako praznim kao i prije, ali ovisnijim o ljudskom nadzoru. Područje mentalnog zdravlja nudi pomoć u svezi s emotivnim problemima, duševnim poremećajima, psihofiziološkim poremećajima, problemima prilagodbe i bračne nesloge.

Ali ovo dragocjeno vlasništvo za kojim čezne svako srce jest sam Bog. On je intimno osoban, a ipak se može dijeliti i s drugima. On nas jača tijekom sukoba, a tješi u vrijeme žalosti. On daje mudrost u trenucima zbunjenosti i ispravlja nas kada griješimo. On pomaže sada kao i u prošlosti, a još više obećava u budućnosti. On daje smjer i vodstvo sve vrijeme, a ipak nas ne ostavlja same — On je bliži od brata.

On daje upute koje treba izvršiti, ali i divna obećanja onima koji su ih spremni izvršiti. Katkada dopušta gubitak i bol, ali uvijek liječi i nadomješta gubitak nečim boljim. Ne nameće nam se, nego strpljivo čeka da bude prihvaćen. Ne prisiljava nas da izvršavamo Njegovu volju, ali je duboko potresen i povrijeđen kad krenemo pogrešnim putem. On želi da Ga volimo jer je On prvi volio nas, ali nam je dao slobodnu volju da Ga izaberemo ili odbacimo. On se želi brinuti za nas, ali nam se ne nameće. Njegova je najveća

Kako istinski voljeti svoje dijete

želja da bude naš Otac, ali ne želi biti nametljiv. Ako mi hoćemo ono što On hoće — brižni, ljubavlju prožet odnos između Oca i djeteta — moramo prihvatiti Njegovu ponudu. On je previše obziran da bi nas na to požurivao. On čeka vas i mene da postanemo Njegovom djecom. Dakako, kao što ste pogodili, On mora biti naš osobni Bog.

Ovaj osobni, intimni odnos s Bogom po Njegovom Sinu Isusu Kristu, najvažnija je vrijednost u životu. To je ono “nešto” za čim žudi naša mladež: “životni smisao”, “nešto na što se može osloniti”, “pravo vodstvo”, “ono što donosi utjehu kad sve loše krene”. Sve je tu.

Imate li to? Ako nemate, potražite pomoć od svećenika ili prijatelja kršćanina, ili mi pišite preko izdavača i ja ću vam poslati štivo koje će vam pomoći.

Drugi uvjet

Drugi uvjet koji je nužno ostvariti da bismo pružili djetetu ono što imamo jest da se dijete poistovjeti sa svojim roditeljima tako da prihvati i poprими roditeljske vrijednosti.

Kao što se sjećate, ako se dijete ne osjeća voljenim i prihvaćenim, ono ima stvarnih poteškoća u poistovjećivanju s roditeljima i njihovim vrijednostima. Bez snažne, zdrave i na ljubavi zasnovane veze s roditeljima, dijete će na vodstvo roditelja reagirati ljutnjom, odbijanjem i neprijateljskim raspoloženjem. Ono shvaća svaku roditeljsku molbu ili naredbu kao nametanje i odbija je. U težim slučajevima dijete se nauči opirati svakoj molbi roditelja pa na njihov autoritet (a s vremenom i na svaki autoritet, uključujući Božji) reagira tako da čini suprotno od onog što se od njega očekuje.

Nije teško zaključiti koliko je teško pružiti moralni i etički sustav vrijednosti djetetu koje je usvojilo ovakav stav i orijentaciju.

Da bi se dijete poistovjetilo sa svojim roditeljima i prihvatilo njihova mjerila, mora se osjećati potpuno voljenim i

prihvaćenim. Da bi djetetu pružili blisku vezu s Bogom kakvu imaju oni, roditelji moraju biti sigurni da se dijete osjeća bezuvjetno voljenim. Zašto? Zato što je to način na koji Bog voli vas — bezuvjetno. Osobama koje se ne osjećaju bezuvjetno voljenima od svojih roditelja izuzetno je teško osjećati da ih Bog bezuvjetno voli. To je najveća i najčešća zapreka mnogim ljudima u uspostavi osobne veze s Bogom. Roditelji ne smiju dopustiti da se to dogodi s njihovom vlastitom djecom.

Kako roditelji mogu biti sigurni da će njihovo dijete biti spremno prihvatiti Božju ljubav? Tako da neizostavno ispunje djetetove emotivne potrebe i održe djetetov emotivni spremnik punim. Roditelji ne mogu očekivati da dijete ostvari bliski i topli odnos s Bogom ako se nisu emotivno za njega skrbili i nemaju s njim takav odnos.

Da, vidio sam djecu koja su odgajana prutom i postala kršćanima. Ali budući da su odgajana ponajprije kažnjavanjem umjesto bezuvjetnom ljubavlju, ovi nesretni ljudi rijetko su imali zdrav i topao odnos s Bogom, zasnovan na ljubavi. Skloni su rabiti vjeru protiv drugih pod izlikom da im “pomazu”. Oni se služe biblijskim zapovijedima i ostalim biblijskim zapisima da bi opravdali svoje oštro ponašanje lišeno ljubavi. Oni također žele biti duhovni suci koji će drugima diktirati što je ispravno. Moguće je, dakako, da svako dijete ipak nađe svoj put u Božje ruke i prihvati Njegovu ljubav. S Bogom je sve moguće. Nažalost, izgledi djeteta su manji ako mu roditelji nisu pružili temelj zasnovan na ljubavi.

Stoga postoje dva bitna uvjeta za djetetovu duhovnu sigurnost: osobni odnos roditelja s Bogom i djetetova sigurnost da je bezuvjetno voljeno.

Djetetovo pamćenje

Sljedeća važna stvar koju treba znati o djetetu jest kako funkcionira njegovo pamćenje. Prisjetite se da dijete mnogo

Kako istinski voljeti svoje dijete

više iskustava stječe putem osjećaja nego spoznaje. Stoga ono mnogo spremnije pamti osjećaje nego činjenice. Dijete se može mnogo lakše sjetiti kako se osjećalo u određenoj situaciji nego pojedinosti o tome što se događalo.

Evo vrlo prikladnog primjera. Dijete će pamtiti kako se osjećalo za vrijeme vjeronauka mnogo dulje od onoga o čemu se govorilo.

Stoga je mnogo važnije je li djetetovo iskustvo bilo ugodno ili neugodno od onoga što je učitelj govorio. Pod ugodnim ne podrazumijevamo da je učitelj morao misliti samo na to kako da djetetu ugoditi. Mislim na odnos poštovanja, ljubaznosti i brige prema djetetu. Učinite da se osjeća ugodno i da o sebi misli pozitivno. Nemojte ga kritizirati i ponižavati. Jasno da je ono o čemu se dijete podučava izuzetno važno, ali ako je to iskustvo za dijete ponižavajuće ili dosadno, ono će vrlo vjerojatno odbijati i najbolju poduku, posebice ako se radi o etici i moralu. Iz takvih doživljaja dijete razvija predrasude protiv vjere i skloni je tome da pobožne ljude smatra licemjerima. Ovakav je stav teško ispraviti i može ga pratiti cijelog života. S druge strane, ako je iskustvo učenja ugodno, i djetetovo sjećanje bit će ugodno pa u tom slučaju vjera može biti utjelovljena u djetetovu vlastitu osobnost.

Naši su prijatelji imali osmogodišnjeg sina Michaela koji je rado odlazio na vjeronauk i uživao u duhovnim sadržajima koje je učio. Nije ga bilo teško privoljeti da ide u Božji dom. Nažalost, jednog su jutra Michael i njegov prijatelj razgovarali i smijali se tijekom predavanja. Učitelj je nepromišljeno poslao dječake u jednu malu prostoriju i natjerao ih da pišu "Poštuj oca svoga i majku svoju", sve dok roditelji nisu došli po njih. Nerazumnost i bezosjećajnost ovog nepravednog i ponižavajućeg kažnjavanja imali su dramatičan učinak. To je prouzročilo takvu srdžbu, povrijeđenost i odbojnost da je Michael počeo mrziti sve što je duhovno. Nije se htio vratiti u svoju crkvu i njegovo shvaćanje Boga postalo je, naravno,

iskrivljeno. Tek nakon nekoliko mjeseci roditelji puni ljubavi uspjeli su pomoći Michaelu da opet uzvjeruje duhovne istine. Slično se događa kad se učiteljevom podučavanju pridaje veća važnost nego emotivnoj dobroti djeteta. Emotivno i duhovno nisu dva potpuno odvojena pojma. Oni su prilično povezani i ovise jedan o drugom. Stoga, ako roditelji žele duhovno pomoći svom djetetu, prvo se moraju pobrinuti za njega emotivno. Budući da dijete pamti osjećaje mnogo lakše nego činjenice, mora postojati niz ugodnih uspomena na kojima se akumuliraju činjenice, nadasve duhovne.

Raširena pogreška

Sada bih želio spomenuti poznatu pogrešku. Glasi otprilike ovako: “Želim da moje dijete nauči donositi vlastite odluke kad sve samo prouči. Ono ne mora vjerovati ono što ja vjerujem. Želim da upozna različite religije i filozofiju, a kad odraste, neka donese vlastitu odluku.”

Ovaj roditelj nešto ne shvaća ili je neupućen u svijet u kojem živimo. Dijete odgojeno na ovakav način doista treba žaliti. Bez stalnog vodstva i podučavanja etičkih, moralnih i duhovnih vrijednosti, dijete će postati izuzetno zbunjeno. Postoje razumni odgovori na mnoge životne nedoumice i prividna proturječja. Jedan od najljepših darova što ga roditelji mogu dati djetetu jest jasno, osnovno razumijevanje svijeta i njegovih zamršenih problema. Bez ove čvrste podloge znanja i razumijevanja, je li čudno što mnoga djeca pitaju svoje roditelje: “Zašto mi niste otkrili smisao svega ovoga? O čemu je riječ?”

Drugi razlog nemarnog pristupa duhovnim vrijednostima jest sljedeći: sve više i više skupina, organizacija i kultura nudi destruktivne, podjarmljujuće i pogrešne odgovore na životna pitanja. Takvim ljudima ne bi bilo ništa draže nego naći osobu koja je odgojena na takav, naoko tolerantan način. Ona je lak plijen bilo koje skupine koja nudi konkret-

Kako istinski voljeti svoje dijete

ne odgovore, bez obzira koliko oni bili pogrešni ili podjarmljujući.

Začuđuje me kako neki roditelji mogu potrošiti tisuće dolara da omoguće djetetu dobro obrazovanje. A u najvažnijoj pripremi od svih, pripremi za životne duhovne bitke i nalaženje pravog životnog smisla, dijete ostavljaju da se samo podučava i postane lakim plijenom pripadnika brojnih kultova.

Svako dijete voli priču

Kako roditelji duhovno pripremaju svoje dijete? Organizirana vjerska poduka i aktivnosti izuzetno su važni u razvoju djeteta. Ipak, ništa na dijete ne utječe više od doma i onoga čemu je tamo izloženo. To se jednako tako odnosi i na područje duhovnosti. Roditelji moraju biti aktivno uključeni u duhovni rast svoga djeteta. Ne mogu si priuštiti da to prepuste drugima, čak ni sjajnim ljudima iz Crkve zaduženim za rad s mladeži.

Prvo, roditelji sami moraju podučiti dijete duhovnim vrijednostima. Moraju ga naučiti ne samo duhovne činjenice, nego i kako da ih primjenjuje u svakodnevici. To nije lako.

Prilično je jednostavno iznijeti djetetu osnovne biblijske činjenice, kao primjerice tko su bile određene osobe u Bibliji i što su činile. Ali to nije ono što želimo. Mi želimo da dijete razumije što njemu osobno znače biblijski karakteri i načela. To možemo učiniti samo ako se na neki način žrtvujemo, kao primjerice usmjerenom pažnjom. Naime, ono o čemu pričamo uključuje usmjerenu pažnju. Moramo željeti provesti vrijeme nasamo s djetetom da bismo osigurali njegove emotivne potrebe jednako kao i duhovne. Zapravo, zašto to ne bismo činili istodobno kad god je moguće?

Vrijeme pred počinak najbolje je vrijeme za ostvarenje tog cilja stoga što većina djece tada traži nazočnost svojih roditelja.

Je li to zato što treba nadopuniti njihov emotivni spremnik ili stoga što žele odgoditi odlazak na spavanje, ne igra nikakvu ulogu. Bit je u tome da je to velika prigoda za roditelje da udovolje emotivnim potrebama djeteta, da mu pruže duhovnu poduku i vodstvo, a sve u ozračju kojega će se dijete rado sjećati. Na koji drugi način mogu roditelji toliko mnogo pružiti djetetu i kojim sredstvima na tako prikladan način?

Svako dijete voli priče. Ja osobno započinjem s čitanjem priče svom djetetu. Kad su naša djeca bila mala, moja supruga i ja često smo im čitali priče. Katkad je to bila svjetovna priča, a katkada priča iz kršćanske knjige. Katkad sam ih čak i sam morao izmišljati.

Čitali smo i kratke nabožne priče. Moji sinovi posebno su voljeli odgovarati na pitanja o pričama, pa su nam dobrodošle knjige u kojima se na kraju priče nalaze pitanja. Većina knjiga koje smo mi čitali svojoj djeci dok su bila mala više se ne može naći u knjižarama, ali danas ima mnogo dobrih knjiga koje mogu odlično poslužiti vašoj svrsi.

Dok dijete odgovara na pitanja, uvijek postoje sličnosti s djetetovim stvarnim životnim situacijama. Teži je dio prijenos poruke djetetu. Mnogi se roditelji u tome slabo snalaze pa često odustaju, osobito ako dijete nije zainteresirano. Nemojte da vas to zaustavi! Bez obzira na to odgovara li dijete ili ne, možete biti sigurni da snažno utječete na njega. Vrijeme provedeno s djetetom na takav način imat će dalekosežan učinak. Ako vi ne budete utjecali na svoje dijete u području nadnaravnog danas, netko će to učiniti kasnije.

Zajednički duhovni život

Htio bih spomenuti još jednu duhovnu pomoć djetetu. Sa znanjem stečenim u crkvi i domu, dijete ima samo sirovinu s kojom će rasti u svom duhovnom životu. Ono mora naučiti koristiti to znanje djelotvorno i ispravno da bi postalo du-

Kako istinski voljeti svoje dijete

hovno zrela osoba. Da bi to moglo ostvariti, dijete mora imati svakodnevno iskustvo hodanja s Bogom i osobno se pouzdati u Njega.

U tome ćete najbolje pomoći djetetu ako s njim budete dijelili svoj duhovni život. Naravno, ono što dijelite s djetetom i koliko dijelite ovisi o djetetu, njegovoj dobi, stupnju razvoja i sposobnosti razumijevanja.

Kako dijete sazrijeva, mi roditelji želimo postupno pojačati zajedničko iskustvo ljubavi prema Bogu, svakodnevno hodati s Njim, tražiti Njegovo vodstvo i Njegovu pomoć te Mu zahvaljivati za ljubav, skrb, darove i uslišene molitve.

Mi sve to želimo iskusiti sa svojim djetetom tada kad se to događa, a ne poslije. Samo na takav način dijete može biti odgojeno u stvarnim situacijama. Pripovijedanje starih iskustava samo je dodatno iznošenje informacija pri čemu dijete ne uči samo iz vlastita iskustva. Ima mnogo istine u staroj izreci: "Iskustvo je najbolji učitelj." Doživite ga zajedno. Što ranije dijete nauči vjerovati Bogu, postat će snažnije.

Dijete treba naučiti kako Bog ispunjava sve osobne i obiteljske potrebe, uključujući financijske. Ono, primjerice, treba znati za što mole njegovi roditelji. Ono treba znati kad molite za potrebe drugih. Ono bi trebalo znati o problemima za koje molite Božju pomoć. I ne zaboravite ga izvješćivati o tome kako Bog djeluje u vašem životu, te kako se On služi vama da ispuni tuđe potrebe. I, naravno, dijete svakako treba znati da molite za njega i njegove određene potrebe.

Napokon, dijete morate primjerom naučiti kako praštati i dobivati oprost od Boga i ljudi. Roditelji to čine ponajprije praštanjem, kao što je spomenuto u devetom poglavlju. Kad počine grešku koja povrijedi dijete, oni je priznaju, ispričaju se i mole za oprost. Ne mogu dovoljno istaknuti koliko je to važno. Toliko mnogo ljudi danas ima problema s krivnjom. Oni ne mogu oprostiti ili ne mogu osjećati da im je oprošteno. Što može biti jadnije? Ali sretna osoba koja je naučila oprostiti onima koji su je uvrijedili i koja je sposobna zatra-

žiti i primiti oprost, pokazuje da je duševno zdrava.

Dragi roditelji, nadam se da ćete ozbiljno razmotriti sadržaj ove knjige. Napisana je isključivo za vas, a napisao ju je roditelj čija je najjača želja da vaša djeca izrastu u snažne, zdrave, sretne i nezavisne odrasle osobe. Nadam se čak da ćete pročitati ovu knjigu više puta. Valja stalno učiti kako voljeti svoju djecu.

Kazalo

Predgovor	5
1. Problem	7
2. Okruženje	18
3. Temelj	29
4. Kako pokazati ljubav preko kontakta očima	38
5. Kako pokazati ljubav preko tjelesnog kontakta	47
6. Kako pokazati ljubav preko usmjerene pažnje	57
7. Primjerena i neprimjerena ljubav	69
8. Stega: što je to?	81
9. Stega koja proistječe iz ljubavi	93
10. Stega — molba, naredba, nagrada i kažnjavanje	105
11. Djeca s posebnim potrebama	117
12. Duhovna pomoć vašem djetetu	124